

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансового та податкового права

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНИХ
ЗАХОДІВ**

Ірпінь-2025

УДК 336.1(477)(063)
ББК 65.9(4Укр)261я431

Ф59

Рекомендовано до видання
Вченою радою Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
від 14 листопада 2025, протокол № 10.

Редакційна колегія:

Віктор БІЛОУС, д.ю.н., професор, заслужений юрист України;
Марина ГЛУХ, к.ю.н., професор; Олена МЕЛЬНИК, к.ю.н., доцент

Ф 59

Збірник матеріалів науково-практичних заходів кафедри фінансового права / Навчально-науковий інститут права. Ірпінь: Державний податковий університет, 2025. 260 с.

*Тези подаються в авторській редакції.
Організатори конференції не несуть відповідальності
за зміст поданих матеріалів.*

УДК 336.1(477)(063)
ББК 65.9(4Укр)261я431
© Державний податковий університет, 2025

Зміст

МАТЕРІАЛИ ХІ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ «ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»

Боднарчук О.І. Недобросовісна конкуренція, як загроза у фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва.....	9
Васильєв О.Д. Правові засади імплементації міжнародних індикаторів РЕФА у систему управління публічними фінансами України.....	12
Ваховська А.А. Роль НБУ у регулюванні фінтеху та цифрових валют...	16
Вербіцький А.С., Прокопенко О.В. Роль національного банку України у забезпеченні фінансової безпеки.....	20
Візер А.Є. Цифрова гривня: перспективи впровадження та фінансово-правові ризики.....	23
Горюк Б.В. Контроль за фінансовими потоками у сфері публічних закупівель: правовий аспект.....	29
Громова С.В. Правове регулювання місцевих бюджетів.....	33
Демченко К.В. Фінансова грамотність молоді шляхи її підвищення.....	37
Денисенко О.Ю. Місцеві бюджети як фінансова основа розвитку територіальних громад в умовах бюджетної децентралізації.....	41
Дорошенко Г.Г. Роль визнання недійсними правочинів під час процедури банкрутства у запобіганні виведенню активів: аспекти фінансової безпеки.....	45
Карцева С.В. Правове регулювання криптовалют і його вплив на фінансову безпеку України.....	49
Касьяненко Л.М. Джерела податкового права у контексті європейського досвіду.....	54
Коваленко А.О. Роль фінансового контролю у фінансовій безпеці України.....	57

Коломієць П.В. Деякі аспекти проблематики сучасного стану правового регулювання податкової безпеки України.....	60
Коростильова А.В. Нормативно-правові основи забезпечення фінансової безпеки в Україні.....	64
Кримчанін Б.А. Фінансовий контроль як інструмент протидії фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення.....	68
Крутий В.І. Оподаткування криптовалют та цифрових активів: перспективи правового врегулювання в Україні.....	71
Курилюк Ю.Л. Роль інституту податкового консультування в Україні: правова база та зарубіжний досвід.....	75
Курінна К.В. Цифровізація системи державного фінансового контролю в Україні.....	78
Кучко М.О. Основні складові елементи внутрішньої безпеки держави.	81
Левковець Н.П. Оцінка стану захищеності фінансових інтересів держави в умовах економічної нестабільності.....	86
Лисенко Б.І. Цифровізація фінансових процесів і ризики кіберзагроз для фінансової системи держави.....	90
Ломенко В.О. Фінансовий контроль як ключовий механізм протидії корупції.....	93
Максимченко М.С. Основи фінансово-правової відповідальності за порушення податкового законодавства.....	97
Мацелик Т.О. Електронні публічні послуги як підстава оновлення парадигми адміністративних послуг в Україні.....	100
Мащенко О.В. Цифровізація податкового адміністрування як чинник зміцнення фінансової безпеки.....	105
Миронюк В.Р., Поляк К.Ю. Фінансова грамотність населення як фактор економічної стабільності.....	110

Мірошніченко М.В. Грошово-кредитні повноваження Національного банку України у системі фінансово-економічної безпеки держави.....	112
Мосьпак С.Д. Система моніторингу фінансових ризиків: сучасні підходи та виклики.....	117
Музика-Стефанчук О.А. Фінансова безпека та публічна фінансова політика.....	120
Опанасенко А.Р. Підвищення рівня фінансової грамотності як стратегічний напрям зміцнення фінансової безпеки України.....	124
Петренко А.С. Фінансова безпека інституту медіації в кримінальному процесі: європейський досвід і українські реалії.....	128
Піддубний О.В. Механізми правового регулювання ринку віртуальних активів у системі фінансової безпеки держави.....	133
П'янов С.В., Коробцова Д.В. Контроль за фінансовими потоками через ідентифікацію кінцевих бенефіціарних власників в умовах трансформації фондового ринку України.....	137
Савонік Т.П., Баранчук С.В., Гаврусевич А.І. Механізми підвищення конкурентоспроможності підприємства через зміцнення фінансової стійкості в кризових умовах.....	142
Світлична О.О. Правові основи доктрини «зняття корпоративної завіси» та її застосування у судовій практиці України.....	148
Сіротко Ю.Ю., Гарбінська-Руденко А.В. Організаційно-правові заходи контролю за фінансовими потоками в Україні.....	151
Ткаченко А.О., Вербіцький А.С. Господарсько-правове регулювання підприємницької діяльності в Україні в умовах воєнного стану.....	155
Фокша Л.В. Блокчейн-технології як інструмент забезпечення бюджетної дисципліни в умовах цифрової трансформації державного управління.....	159

Цимбалюк А.В. Вплив фінансово-економічного фактора на внутрішню безпеку України.....	163
Челак А.П. Проблема правового регулювання віртуальних активів та їх обігу.....	166
Шарандін О.О. Обов'язки політичних партій у фінансовій сфері: аспекти правового регулювання.....	172
Шаронова А.П. Фінансово-правові механізми підтримки суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану.....	178
Ясенчук Х.В., Мельник О.П. Оцінка ефективності податкових пільг для малого та середнього бізнесу.....	181

МАТЕРІАЛИ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ «НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА: СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ»

Бак Н.С. Повноваження антимонопольного комітету України у здійсненні захисту економічної конкуренції суб'єктів господарювання.	186
Барабан Н. Захист економічної безпеки в Україні: сучасні механізми, проблеми та шляхи вдосконалення.....	189
Бобчук Є.В. Класифікація суб'єктів податкового права.....	192
Громова С.В. Організаційні форми об'єднань підприємств, як специфічна форма організації спільної діяльності суб'єктів господарювання.....	197
Гуслєв О.С. Недобросовісна конкуренція на ринку фінансових послуг.	201
Добровольська Ю.О. Роль правоохоронних органів у запобіганні відмиванню доходів в контексті захисту фінансової системи держави...	204
Йовенко Ю.С. Правила ІНКОТЕРМС як своєрідний запобіжник держави від недобросовісних дій суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.....	206
Красько В.В. Стан податкової системи України та вплив на фінансову безпеку в умовах воєнного стану.....	210
Кримчанін Б.А. Правове регулювання діяльності державних органів у сфері забезпечення фінансової безпеки України.....	213
Кучко М.О. Геополітичні та гео економічні виміри національної безпеки України.....	216
Лопоха А.О. Бюджет як центральна ланка фінансової системи України.	219
Лопоха А.О. Господарсько-правова відповідальність як один із елементів господарсько-правового регулювання.....	224
Лугін С.В. Адміністративно-правові інструменти протидії фінансовим правопорушенням як механізм зміцнення економічної безпеки держави.....	227

Ляхімець В.Ю. Питання про національні пріоритети у сфері фінансової безпеки України.....	230
Максимченко М.С. Використання технологій блокчейн та смарт-контрактів суб'єктами господарювання як інструмент забезпечення прозорості та моніторингу ризиків у фінансовій системі.....	233
Маринич Н.Р. Фінансова безпека держави у воєнний період.....	237
Савенко Н.С. Правовий статус суб'єктів податкового права.....	240
Сакалюк Д.В. Органи європейського союзу, що сприяють забезпеченню фінансової безпеки.....	246
Терешко І.В. Фінансова безпека України як складова національної безпеки: сутність, фактори впливу та механізми забезпечення.....	249
Теслицький А.А. Роль прокурора у забезпеченні фінансової безпеки держави: публічне обвинувачення у справах про економічні злочини...	253
Хорольська А.О. Правове регулювання фінансової стабільності суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану.....	256

Матеріали XI науково-практичної конференції
«Фінансова безпека України: сучасний стан правового
регулювання та перспективи розвитку» присвяченої науковій
школі, доктора юридичних наук, професора Віктора Тарасовича
Білоуса
30 жовтня 2025 року

Оксана БОДНАРЧУК,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового та податкового права
Державного податкового університету

НЕДОБРОСОВІСНА КОНКУРЕНЦІЯ, ЯК ЗАГРОЗА У ФІНАНСОВІЙ
БЕЗПЕЦІ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Конкуренція є визначальним фактором впорядкування цін, стимулом інноваційних процесів (запровадження у виробництво нових винаходів і технологій). Вона сприяє витісненню з виробництва неефективних підприємств, раціональному використанню ресурсів, запобігає диктату виробників-монополістів стосовно споживача [1, с. 126].

Тому, економічна конкуренція між суб'єктами господарювання завжди існувала на ринку, а під час воєнного стану, коли виникає політична та економічна нестабільність, недобросовісна конкуренція зумовлює поширенню.

Прояви недобросовісної конкуренції серед суб'єктів господарювання виникають, коли порушуються етичні та законодавчі норми по відношенню до інших учасників господарської діяльності.

Адже, це генерує загрозу фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва та завдає шкоди їх споживачам та державі в цілому в зв'язку із погіршенням іміджу країни у світовому масштабі. Відтак, ключовим принципом забезпечення свободи підприємницької діяльності є державний захист конкуренції,

недопущення зловживання монопольним становищем на ринку та неправомірного обмеження конкуренції, а також будь-яких інших проявів недобросовісної конкурентної боротьби [2, с. 176].

В Україні економічна конкуренція регулюється Законами України, серед яких: «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про захист економічної конкуренції», «Про Антимонопольний комітет України», «Про публічні закупівлі» та інші.

Тому, незважаючи на наявність значної законодавчої бази в сфері захисту економічної конкуренції, кількість випадків недобросовісної конкурентної боротьби щороку збільшується. Відтак, можемо констатувати, що чим більше загострюється конкурентна боротьба, тим серйознішими є прояви недобросовісної конкуренції. Це пояснюється тим, що в умовах висококонкурентних ринків підвищується рівень непередбачуваності поведінки ділових одиниць, що, своєю чергою, спричиняє порушення рівноваги окремих виробничих процесів, чинників виробництва, цін тощо [2, с. 177].

Відповідно до Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» [3], недобросовісною конкуренцією є будь-які дії у конкуренції, що суперечать торговим та іншим чесним звичаям у господарській діяльності. Недобросовісною конкуренцією є дії у конкуренції, зокрема: неправомірне використання позначень; неправомірне використання товару іншого виробника; копіювання зовнішнього вигляду виробу; порівняльна реклама; дискредитація суб'єкта господарювання; схилення до бойкоту суб'єкта господарюванні підкуп працівника, посадової особи постачальника; схилення постачальника до дискримінації покупця (замовника); підкуп працівника, посадової особи постачальника; поширення інформації, що вводить в оману; неправомірне збирання комерційної таємниці; розголошення комерційної таємниці; неправомірне використання комерційної таємниці.

Зокрема на думку науковців [2, с. 181], недобросовісна конкуренція становить вагомую загрозу фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва, зокрема згідно з результатами опитування керівників вітчизняних ділових одиниць,

проведеного РwC, недобросовісна конкуренція була одним із трьох економічних злочинів, які мали найбільш суттєвий вплив на їхнє функціонування, враховуючи як фінансові збитки, так й інші негативні наслідки.

Також, щоб забезпечити належний рівень фінансової безпеки суб'єкти підприємництва повинні протидіяти гібридним фінансовим проявам у формі недобросовісної конкуренції. Водночас, щоб ухвалювати ефективні стратегічні фінансові рішення, необхідна інформаційна обізнаність про партнерів та конкурентів [2, с. 182].

Отже, із зазначеного вище можна зробити висновок, що недобросовісна конкуренція застосовується суб'єктами господарювання, які використовують різні методи та засоби задля конкурентної боротьби, що і становить загрозу у фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Економічна безпека держави: навчально-методичний посібник / Живко З. Б., Черевко О. В., Копитко М. І., Зачосова Н. В., Живко М. О., Серeda В. В., Занора В. О., Бісвець А. В.; за ред. Живко З. Б. Черкаси : видавець Чабаненко Ю. А., 2019. 240 с. URL: https://www.dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3466/1/%D0%9D%D0%9C%D0%9F_%D0%95%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D0%B0%20%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%B8.pdf (дата звернення: 13.10.2025).
2. Яструбецька Л. С. Фінансова безпека суб'єктів підприємництва в Україні в умовах гібридних загроз: монографія. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2022. 370 с.
3. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.1996 № 236/96-ВР. URL: <https://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 13.10.2025).

Олексій ВАСИЛЬЄВ,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: Тетяна ЯМНЕНКО,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри фінансового права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ІНДИКАТОРІВ РЕФА У СИСТЕМУ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ УКРАЇНИ

В умовах воєнних і післявоєнних трансформацій публічні фінанси стають ключовим інструментом забезпечення стійкості держави, громад та соціальної сфери. Обіг публічних коштів – від планування та розподілу до касового виконання, звітування й контролю – уже неможливо розглядати лише як бухгалтерську процедуру; це комплекс правовідносин, де поєднуються імперативність фінансово-правового методу, стандарти прозорості та індикаторні підходи до оцінювання. У цьому контексті рамка PEFA (Public Expenditure and Financial Accountability), українською: Оцінювання державних видатків та фінансової підзвітності (ДВФП), виступає інструментом, що дозволяє зіставити юридичну структуру обігу коштів із міжнародними критеріями надійності, прозорості, підзвітності та контролю.

Спираючись на структуру, запропоновану дослідником А. Е. Шайногою, доцільно виходити з трьох взаємопов'язаних «ланок» системи публічних фінансів, кожна з яких задає власну конфігурацію правовідносин обігу коштів. По-перше, публічні фінанси держави – це сфера публічно-правових відносин, що виникають з приводу формування, управління, розподілу/перерозподілу та використання централізованих державних фондів коштів. Ідеться про бюджет держави та пов'язані з ним інститути (державний

борг, державні цільові фонди, казначейське обслуговування), де імперативні приписи й контрольні механізми мають найвищу інтенсивність. По-друге, публічні фінанси місцевого самоврядування – це система правовідносин щодо утворення, управління, розподілу/перерозподілу та використання фондів коштів територіальних громад і їхніх органів. Вони охоплюють місцеві бюджети, міжбюджетні трансферти, комунальні цільові фонди та підзвітні програми, забезпечуючи автономію у межах конституційно визначених повноважень і правил бюджетної дисципліни. По-третє, публічні фінанси суспільного (соціального) призначення – це відносини щодо створення, управління, розподілу/перерозподілу та використання фондів, з яких задовольняються суспільно значущі (соціальні) інтереси, визнані державою чи органами місцевого самоврядування, але які не перебувають у державній чи комунальній власності. Вказується про позабюджетні публічні фонди/механізми, що діють на публічно-правових засадах в інтересах суспільства. [1, с. 150].

Важливо зазначити інший підхід застосований В. М. Опаріном, який зазначає, що публічні фінанси доцільно тлумачити у двох взаємо доповнюваних вимірах: у широкому та у вузькому значеннях. У широкому значенні публічні фінанси охоплюють фінансову діяльність усіх видів публічних союзів на національному, наднаціональному та міжнародному рівнях. Йдеться не лише про державу та органи місцевого самоврядування, а й про міждержавні об'єднання та міжнародні організації, бюджети яких (зокрема, ООН, ЄС) мають ознаки публічних фінансів на глобальному або регіональному рівні. Ключові критерії віднесення: здійснення владних повноважень, спрямованість на публічний інтерес, правовий режим мобілізації обов'язкових платежів і внесків, підзвітність і прозорість, а також інституційна автономія бюджету. У вузькому значенні публічні фінанси зводяться до фінансової діяльності держави та органів місцевого самоврядування в межах національної фінансової системи, тобто на макрорівні бюджетно-податкової юрисдикції. Тут домінують публічно-правові відносини, що виникають у зв'язку з формуванням, розподілом і використанням публічних коштів (державний і місцеві бюджети, міжбюджетні трансферти,

державний і місцевий борг, публічні закупівлі), із характерним імперативним методом правового регулювання та спеціальними режимами підзвітності.[2, с.115]

Зауважимо, що виокремлення трьох взаємопов'язаних ланок публічних фінансів – державної, місцевої та соціально спрямованої – формує цілісну модель правовідносин обігу публічних коштів і дає змогу диференціювати обсяг владних приписів та інтенсивність фінансового контролю залежно від рівня правосуб'єктності й компетенції відповідних суб'єктів публічної влади. На цій основі забезпечується методично коректне зіставлення індикаторів PEFA з національними правовими інститутами та процедурами – від бюджетного планування і виконання до звітування та зовнішнього аудиту – з чітким окресленням зон ризику та пріоритетів реформування.

Слід наголосити, що рамка PEFA охоплює 31 індикатор, згрупований у сім стовпів (надійність бюджету, прозорість публічних фінансів, управління активами та зобов'язаннями, політико-орієнтована фіскальна стратегія й бюджетування, передбачуваність і контроль виконання бюджету, бухгалтерський облік і звітування, зовнішній нагляд і аудит), причому кожен індикатор розкладено на одну чи кілька вимірюваних позицій, що відображають стан ключових систем, процесів і інституцій. Оцінювання здійснюється за порядковою шкалою A–D, де «A» відповідає міжнародно визнаному стандарту належної практики; калібрування базується на наявності істотних атрибутів, релевантних відповідному рівню результативності. Підсумковий бал формується через агрегування оцінок за вимірами з урахуванням ступеня їх взаємозв'язку. У підсумку PEFA надає уніфіковану та порівнювану характеристику обігу публічних коштів по всьому бюджетному циклу, слугує інструментом виявлення прогалин і пріоритезації реформ, а також створює методичну основу для імплементації міжнародних стандартів у національні правові та управлінські процедури; деталізовані настанови щодо калібрування й методики наведено у відповідних керівництвах та зведеному переліку індикаторів [3, с. 5].

Проведений аналіз доводить, що інтеграція міжнародних індикаторів PEFA в систему правовідносин обігу публічних коштів є стратегічно важливим кроком для зміцнення фінансової безпеки України, особливо в умовах воєнних та післявоєнних викликів. Таким чином, рамка PEFA виступає не лише як інструмент діагностики, що дозволяє виявити слабкі місця в управлінні державними коштами за уніфікованою шкалою, але і як дорожня карта для пріоритезації реформ. Її імплементація сприятиме підвищенню прозорості, підзвітності та ефективності використання публічних фінансів, що є ключовою передумовою для забезпечення стійкості національної фінансової системи та зміцнення довіри з боку міжнародних партнерів, забезпечує стабільність фінансової системи та сприяє ефективній реалізації принципів верховенства права у сфері публічних фінансів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шайнога, А.Е. (2021). Публічні фінанси як складова фінансової системи. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна серія «Економічна»*, (101), 148-155. <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2021-101-15>. (Дата звернення 11.10.2025)
2. Опарін В. М. Публічні фінанси: генеза, теоретичні колізії та практична концептуалізація / В.М. Опарін, В.М. Федосов, П.І. Юхименко // *Фінанси України*. 2017. № 2. С. 110-128. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2017_2_11. (дата звернення 11.10.2025)
3. PEFA Secretariat. *PEFA Framework 2016: Methodology for Assessing Public Financial Management Performance*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.pefa.org/sites/default/files/PEFA_2016_Framework_Final_WEB_0.pdf. (дата звернення: 10.10.2025)

Аліса ВАХОВСЬКА,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Державного податкового університету
Науковий керівник: Оксана СІРЕНКО,
кандидат юридичних наук, доцент
Державного податкового університету

РОЛЬ НБУ У РЕГУЛЮВАННІ ФІНТЕХУ ТА ЦИФРОВИХ ВАЛЮТ

Національний банк України у 2024 та 2025 роках активно працював над створенням нормативного середовища для розвитку фінтеху та цифрових платіжних інструментів. Система електронних платежів (СЕП) модернізується (перехід на стандарт ISO 20022 і запуск миттєвих платежів), упроваджено нові формати та регуляторні механізми. Одночасно НБУ координується з іншими інституціями – Міністерством цифрової трансформації (Мінцифри) та Нацкомісією з цінних паперів – зокрема у питаннях цифрової ідентифікації користувачів та підготовці законодавства про віртуальні активи [3].

НБУ вдало інтегрував міжнародні стандарти (PSD2, ISO 20022) у вітчизняне регулювання. Основою стало оновлення Закону «Про платіжні послуги» (№1591-IX від 30.06.2021) [1], що вводиться в дію з 1 серпня 2025 р. За цим законом НБУ переглянув свої правила нагляду, зокрема доповнив «Положення про нагляд» нормами про захист прав споживачів у фінансових платіжних послугах. Приклад – постанова Правління НБУ №75 від 8 липня 2025 р., якою затверджено порядок контролю за дотриманням прав споживачів у неплатіжних платежах відповідно до нового закону.

25 липня 2025 р. НБУ ухвалив «Положення про відкритий банкінг» [2], яке набрало чинності з 1 серпня 2025 р. Документ установлює правила обміну фінансовими даними між банками та небанківськими постачальниками послуг через API. Це завершило імплементацію положень Директиви PSD2 і статті 4 Закону «Про платіжні послуги». Після публікації положення ринку надано п'ять місяців на адаптацію, щоб усі платіжні провайдери змогли перебудувати свої системи для роботи за європейськими стандартами.

Завдяки оновленню СЕП до версії 4.1 з грудня 2024 р. НБУ запровадив миттєві платежі (функціонал SEP-4.1 забезпечує переказ коштів протягом 10 секунд). Паралельно триває робота над приєднанням України до єдиної єврозони платежів (SEPA). Всі ці рішення модернізують платіжну інфраструктуру та узгоджують її з міжнародними стандартами.

НБУ видає ліцензії та здійснює нагляд за всіма небанківськими платіжними установами та фінансовими компаніями. Також у вересні 2025 р. оновлено перелік системоутворюючих об'єктів платіжної інфраструктури: до нього входять глобальні карткові схеми (Visa, Mastercard), державні платіжні системи («ПриватMoney», «НоваPay», «Фінансовий світ») та ключові технологічні оператори (ACE DCC, UPC, TAS-Link). Цим НБУ підвищив вимоги до безперервності та управління ризиками для цих суб'єктів [3].

Водночас Міністерство цифрової трансформації підтримує цифрову стратегію фінсектору – розвиває електронну ідентифікацію (BankID, MobileID, ID-картка), сприяє створенню каталогу фінтех-компаній та готує нормативні ініціативи (наприклад, Білу книгу III у фінансах). Нацкомісія з цінних паперів співпрацює з НБУ у питаннях регулювання криптоактивів: у вересні 2024 р. вони сформували спільний комітет з опрацювання законодавства про віртуальні активи. Ці зусилля покликані визначити, які цифрові активи потребують нагляду й ким він здійснюватиметься [4].

Регулювання НБУ сприяє поступовому переходу банківської системи до цифрової економіки, що має як позитивні, так і певні ризикові наслідки.

По-перше, зростає довіра населення до безготівкових розрахунків. Така динаміка свідчить про ефективність банківської інфраструктури і надійність сервісів (у перспективі це знижує потребу в готівці та операційні витрати банків). НБУ відзначає, що доля безготівкових транзакцій продовжує зростати і в 2025 р.

По-друге, банки стикаються з дедалі гострішою конкуренцією з боку фінтехів та необанків. Цифрові сервіси стимулюють банки інвестувати у модернізацію: наприклад, впровадження ISO 20022 і миттєвих платежів вимагає значних технічних витрат. Разом з тим відкритий банкінг та платформи

електронних грошей відкривають банкам нові канали отримання доходів (API-платежі, інтеграція з платіжними агрегаторами). Заощаджені на операційних витратах кошти банки можуть спрямувати на кредитування, що вже прискорює кредитний ринок.

По-третє, регулювання віртуальних активів знижує ризики обходу валютного контролю чи відмивання коштів. НБУ наполягає, що криптовалюти не можуть служити платіжним засобом і має бути чітке законодавче розмежування регуляторних функцій. Це сприятиме фінансовій стабільності, але водночас застерігає небанківський сектор від надмірного ризику (тобто до появи підзаконних схем).

Загалом ці дії зміцнюють стійкість системи: підвищення безготівковості і стандартизація (від класичних банків до фінкомпаній) зміцнюють фінансову інфраструктуру і дають споживачам більше зручних та безпечних послуг. Впровадження євростандартів (SEPA, PSD2) відкрило українським банкам шлях до європейських ринків. Водночас збільшуються витрати на кібербезпеку і контроль, що може тиснути на маржу банків, особливо дрібніших. Реальні наслідки також залежать від довіри клієнтів: безпроблемна робота нових сервісів (наприклад, сервісів токенизованих карт, кількість яких у 2025 р. зросла до 17,8 млн) зміцнюватиме довіру до цифрових інструментів [4].

Впроваджене НБУ регулювання фінтеху та цифрових валют можна оцінити як активне і комплексне. НБУ своєчасно адаптує законодавство й стандарти (ISO 20022, PSD2, закон про платіжні послуги), розширює інфраструктуру платежів (миттєві платежі, відкритий банкінг, національна картка PROSTIR) і запроваджує нові інструменти контролю (реєстр «важливих» платіжних об'єктів, фінтех-пісочниця). Ці заходи створюють передумови для ефективної цифровізації: банки отримують сучасну платформу для сервісів, споживачі – зручні і надійні інструменти, а регулятор може збалансовано стимулювати інновації та обмежувати ризики. Зокрема, висока частка безготівкових операцій і стабільна банківська ліквідність свідчать про успішне функціонування ініціатив НБУ [4].

Таким чином, ефективність регулювання фінтех-сфери в Україні залежить від подальшої координації дій НБУ з іншими державними органами, зокрема у врегулюванні ринку криптоактивів та впровадженні е-гривні. Цифровізація банківського сектору, хоча й ускладнює діяльність фінансових установ, водночас стимулює їх до розвитку та підвищує довіру клієнтів до сучасних безготівкових сервісів. Загалом, за умови продовження реформ НБУ, фінансовий сектор України має всі передумови стати більш відкритим, інноваційним і відповідним європейським стандартам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Положення про відкритий банкінг в Україні : Постанова Нац. банку України від 25.07.2025 № 80. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0080500-25#Text> (дата звернення: 21.10.2025).
2. Про платіжні послуги : Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX : станом на 1 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text> (дата звернення: 21.10.2025).
3. Пшик Б., Грудзевич У. Удосконалення регулювання fintech на ринку банківських послуг в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. № 54. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-67> (дата звернення: 21.10.2025).
4. Сас С. П., Солук О. Б., Клек А. Р. Регулювання розвитку фінтех-екосистеми в Україні в умовах цифровізації суспільства. *Актуальні проблеми сталого розвитку*. 2025. Т. 2, № 3. С. 7–14. URL: [https://doi.org/10.60022/2\(3\)-1s](https://doi.org/10.60022/2(3)-1s) (дата звернення: 21.10.2025).

Андрій ВЕРБИЦЬКИЙ,
Олександра ПРОКОПЕНКО,
здобувачі вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник: Любов КАСЬЯНЕНКО,
доктор юридичних наук, професор, професор
кафедри фінансового та податкового права
Державного податкового університету

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

Національний банк України є центральним органом, що виконує ключову роль у забезпеченні фінансової безпеки держави, виступаючи гарантом стабільності національної грошової одиниці та ефективного функціонування фінансової системи. Відповідно до статті 99 Конституції України[1], основною функцією НБУ є забезпечення стабільності грошової одиниці — гривні, що є фундаментом для підтримання довіри до національної валюти, контролю інфляції та забезпечення економічної стабільності. Ця конституційна норма конкретизується в Законі України "Про Національний банк України" [2], де в статті 6 зазначено, що Національний банк, окрім основної функції, також відповідає за стабільність банківської системи та сприяння фінансовій стабільності, за умови, що ці завдання не суперечать головній меті – стабільності гривні. Таким чином, НБУ виконує багатогранну місію, поєднуючи монетарну політику з наглядовими та регуляторними функціями, що спрямовані на зміцнення економічної безпеки країни.

У межах своїх повноважень Національний банк України відіграє важливу роль як регулятор фінансового ринку, маючи право видавати нормативно-правові акти, обов'язкові до виконання всіма його учасниками, що забезпечує ефективний механізм впливу на стабільність і розвиток фінансової системи. Функція НБУ як Регулятора охоплює ліцензування, нагляд і контроль за діяльністю банківських та небанківських фінансових установ, що дозволяє

забезпечити прозорість, надійність і відповідність їхньої роботи встановленим стандартам. Відповідно до статті 7 Закону України «Про Національний банк України» [2], НБУ здійснює банківський нагляд з метою підтримання стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників, що є критично важливим для збереження довіри громадськості до фінансових інституцій. У цьому контексті особливого значення набуває впровадження ризик-орієнтованого підходу до нагляду, який дозволяє не лише оперативно виявляти потенційні системні загрози, а й своєчасно реагувати на них, запобігаючи виникненню фінансових криз і забезпечуючи стійкість економіки в умовах внутрішніх та зовнішніх викликів.

Монетарна політика є одним із інструментів, за допомогою яких Національний банк України забезпечує фінансову безпеку держави, впливаючи на загальний економічний баланс та стійкість грошової системи. Відповідно до статті 24 Закону України "Про Національний банк України", НБУ розробляє та реалізує грошово-кредитну політику, головною метою якої є досягнення цінової стабільності, що передбачає підтримання стабільного рівня інфляції, уникнення різких коливань цін та забезпечення передбачуваності економічного середовища. Через інструменти монетарного регулювання – такі як контроль за інфляцією, управління обліковою ставкою та регулювання грошової маси – НБУ має змогу впливати на рівень економічної активності, інвестицій, споживання та загальну макроекономічну стабільність. Ці заходи є фундаментальними для підтримання довіри до національної валюти, забезпечення стабільного розвитку фінансового сектору та запобігання кризовим явищам, що в сукупності формує основу фінансової безпеки держави. Участь НБУ у системі фінансової стабільності проявляється через координацію з іншими Регулятором – Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

У 2020 році було створено Раду з фінансової стабільності, до складу якої входить Голова НБУ. Цей орган забезпечує міжвідомчу взаємодію у сфері запобігання системним ризикам, розробки антикризових заходів та реагування на фінансові шоки [3].

Захист прав споживачів фінансових послуг також є важливою складовою фінансової безпеки. Згідно зі статтею 55 Закону України "Про Національний банк України", НБУ має повноваження щодо захисту прав споживачів банківських послуг, включаючи розгляд скарг, моніторинг дотримання стандартів обслуговування та запровадження механізмів фінансової грамотності [2]. Це сприяє підвищенню довіри до фінансової системи та зменшенню ризиків шахрайства. Інноваційна діяльність НБУ у сфері цифрових фінансів також має безпосередній вплив на фінансову безпеку. Зокрема, НБУ активно розвиває платіжну інфраструктуру, впроваджує систему миттєвих платежів, а також досліджує можливість запуску цифрової гривні (CBDC). Такі ініціативи сприяють підвищенню прозорості фінансових операцій, зниженню тіньової економіки та зміцненню кібербезпеки фінансового сектору [4].

Отже, Національний банк України виступає фундаментальним інституційним гарантом фінансової безпеки держави, реалізуючи комплексну систему заходів, передбачених Конституцією України та Законом України «Про Національний банк України», що охоплює монетарну стабільність, банківський нагляд, захист прав споживачів фінансових послуг, розвиток платіжної інфраструктури та координацію між фінансовими регуляторами. Його діяльність спрямована не лише на забезпечення стабільності гривні, а й на запобігання системним ризикам, підтримку довіри до фінансової системи, а також на адаптацію до викликів цифрової трансформації, що особливо актуально в умовах глобальної економічної турбулентності. Завдяки нормативно-правовим повноваженням, стратегічному плануванню та інституційній незалежності, НБУ формує передумови для сталого розвитку фінансового сектору, зміцнення економічного суверенітету України та підвищення її стійкості до внутрішніх і зовнішніх загроз, що дозволяє розглядати його як ключовий елемент національної безпеки в економічному вимірі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про Національний банк України : Закон України від 20 травня 1999 р. № 679-XIV // Відомості Верховної Ради України. 1999. № 29. Ст. 238.
3. Рада з фінансової стабільності України. Офіційний сайт. URL: <https://www.fsr.gov.ua>
4. Національний банк України. Цифрова гривня та платіжна інфраструктура. Офіційні матеріали. URL: <https://bank.gov.ua>

Анастасія ВІЗЕР,

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Навчально-наукового інституту права та міжнародно правових відносин

Університету митної справи та фінансів
Науковий керівник: Анатолій МАЗУР,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів

ЦИФРОВА ГРИВНЯ: ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ФІНАНСОВО-ПРАВОВІ РИЗИКИ

Розвиток технологій, значне зростання обсягу електронних платежів, значна популяризація криптовалют – все це почало змінювати вектор фінансової системи України. Причинами такого розвитку є стрімке зростання ролі інновацій у фінансовому секторі, поява на фінансовому ринку нових платіжних технологій і серверів, прагнення до підвищення прозорості грошового обігу, швидкості та зручності розрахунків, а також зменшення частки готівки в обігу в більшості країн світу. Реакцією на такі зміни є запровадження цифрової валюти Центрального банку (Central bank digital currency, CBDC), що становить собою цифрові гроші, емітентом яких є Центральний банк тієї чи іншої країни.

Національний банк України анонсував появу е-гривні, відповідно до п. 96 ч.1 ст. 1 Закону України «Про платіжні послуги» цифрові гроші Національного банку України - електронна форма грошової одиниці України, емітентом якої є Національний банк України. Звертаючись до п. 14 ч.1 ст. 1 Закону України «Про платіжні послуги» електронні гроші становлять собою одиниці вартості, що зберігаються в електронному вигляді, випущені емітентом електронних грошей для виконання платіжних операцій (у тому числі з використанням наперед оплачених платіжних карток багатоцільового використання), які приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж їх емітент, та є грошовим зобов'язанням такого емітента електронних грошей[4]. Аналізуючи це визначення можна зазначити, що електронні гроші є нічим іншим, як особливий запис на електронному рахунку емітента таких грошей, що підкріплений наявністю реальних фізичних грошових засобів. Особливістю електронних грошей є те, що власники рахунків можуть обміняти електронні гроші на паперовий еквівалент і навпаки.

Е – гривня або ж електронна форма грошової одиниці України є доповненням до готівкової та безготівкової форми грошової одиниці України (далі – гривня), е – гривня виконуватиме всі функції грошей та буде доступна всім категоріям користувачів.

Звертаючись до пояснень Національного банку України можна говорити про такі зміни у зв'язку із запровадженням е-гривні [2;3]: створення зручного інструменту для здійснення платежів; цифровізація економіки України; підвищення рівня фінансової особливості; сприяння розвитку платіжної інфраструктури України відповідно до сучасних тенденцій; зменшення вартості використання платіжних операцій; зростання прозорості розрахунків; зменшення використання готівкових розрахунків; підвищення довіри до національної валюти; забезпечення економічної безпеки України та посилення спроможності Національного банку України підтримувати цінову та фінансову стабільність.

На основі цього можна говорити, що впровадження е-гривні має комплексний підхід та забезпечить позитивний ефект для фінансової системи та економіки України. Е -гривня виступатиме елементом державної цифрової трансформації, спрямованої на підвищення ефективності фінансових операцій та розширення доступу користувачів до сучасних платіжних сервісів, що передбачає зручність та доступність для всіх верств населення, юридичних осіб, державних органів, банків та небанківських надавачів послуг. Говорячи про прозорість розрахунків, то е – гривня сприятиме зменшенню тіньового обігу коштів та передбачається посилення контролю за фінансовими потоками, що є досить важливо для економіки країни. Е – гривня є новою моделлю фінансової системи, що поєднує інновації, прозорість, стабільність та посилення довіри до платіжної системи загалом, що в свою чергу буде сприяти підвищення конкурентоспроможності економіки України в умовах глобалізації.

Однак говорячи про переваги е – гривні слід і звернути увагу на недоліки, які можуть постати внаслідок її запровадження, серед недоліків, можна виокремити такі:

- Ризик витоку персональних даних - елементи е- гривні можуть бути спроектовані не належним чином, тобто можливе збирання великої кількості даних, застосування не дієвих технічних механізмів, що спричинить витік або зловживання платіжною інформацією, що в першу чергу загрожує правам людини та становить небезпеку державі загалом.

- Кібербезпека, як один із ризиків застосування е – гривні. На даний час банківські системи зазнають кібератак з боку країни – агресора, через що виникає ускладнення користування банківськими послугами деякий час. Неналежний захист системи е – гривні, може спричинити витокам ключів, атаки на платіжні інфраструктури, що полягатиме в масових збоїв та фінансових втрат.

- Правова невизначеність та правові прогалини питань регулювання е – гривні. В разі відсутності повної та змістовної нормативної бази, що буде регулювати статус гаманця е -гривні, випуск та обіг е – гривні, податкові наслідки

застосування є -гривні та інші аспекти регулювання, що можуть спричинити судові спори, проблеми із використанням, бар'єри із впровадженням.

Наведено лише декілька переваг та недоліків є – гривні, котрі можуть настати після його впровадження, однак слід зазначити, що зменшення недоліків і відповідно збільшення переваг є належна підготовка до впровадження.

Вперше експеримент із застосуванням є – гривні було введено у 2018 році, де перший пілотний проєкт передбачав випуску 5443 є – гривні, котрими користувалися лише працівники регулятора. Вже в 2024 анонсовано другий пілотний проєкт є – гривні, однак згодом його було перенесено на 2025 рік. Втім за нещодавніми новинами пілот є – гривні прогнозується в 2027 році, з метою належного фінансування, розробки більш змістовного законодавчого рівня, а також додаткове вивчення переваг та недоліків [1].

За даними Національного банку України є три етапи впровадження є – гривні. Перший становить собою розробку та запровадження конвенції, що включає в себе : модель випуску, дизайн та архітектура; бухгалтерська модель; аналіз впливу на монетарну політику, фінансову стабільність; верхньорівнева бізнес-модель; міжнародна взаємодія. Другим етапом є підготовка до пілоту, що в свою чергу передбачає: розробка НПА(юридичний та регуляторний аспект); впровадження технологічної платформи та налаштування інфраструктури для пілоту. У випадку здійснення всіх кроків на другому етапі, відбувається перехід до самого пілоту є – гривні, що полягає у випусценні є – гривні в тестовому обігу; тестування у відкритому середовищі та аналіз результатів та ефекти; затвердження висновків. У випадку, коли затверджений висновок, буде мати позитивний характер та відповідати тим закладеним на початковому етапі цілей є – гривні, буде прийнято рішення щодо випуску є – гривні [3].

Втім на нашу думку, слід детально підготувати кроки для впровадження, ними можуть бути:

- Варто проаналізувати Закон України «Про платіжні послуги», Закон України «Про захист персональних даних», Податковий кодекс України та інші нормативно – правові акти, котрі можуть мати вплив на впровадження є – грошей.

Аналіз в першу чергу повинен стосуватися можливості такого впровадження чи не суперечить це законодавству України.

- Важливим також є впровадження окремого закону або ж внести зміни до чинних Законів України, що визначатиме правовий статус е – гривні та належне його регулювання, дані норми повинні не допустити прогалини в законодавстві, що може спричинити шкоду як користувача та емітентам, так і економіці державі.

- Слід належно провести пілот е - гривні, котрий буде базуватися на тестуванні функцій емітенту, реєстрації гаманців, простих транзакцій у контрольованому середовищі, а також здійснення реальних платежів.

- Пілотна версія е – гривні повинна бути також спрямована на усунення можливих ризиків, що можуть постати в період користування, що є досить важливим адже змога справлятися із ризиками є важливою умовою для функціонування е – гривні.

- Також слід передбачити постійну перевірку безпеки та відповідність нормам законодавства, звітність щодо впливу на фінансову стабільність, податкові надходження, передбачення політики щодо оновлення функціоналу, що є досить важливим адже цифрові мережі постійно оновлюються і необхідно передбачити також і оновлення системи е – гривні.

- Впровадження е – гривні повинна передбачити і міжнародній інтеграції, відповідності міжнародним стандартам та забезпечення належного функціонування сприяє підвищенню конкурентоспроможності економіки України.

Е – гривня є важливою перспективою цифровізації платіжної системи України, котра сприяє підвищенню швидкості платежів, створенню нових можливостей для державної політики, сприяє довірі до національної валюти України, зростанню прозорості платежів, що має на меті покращити економіку України. Слід пам'ятати, що існують переваги та недоліки, котрі необхідно враховувати при впровадженні е – гривні, слід розробляти механізми, котрі подолують ці недоліки та сприяють становленню більших переваг від

користування є – гривні. Втім забезпечення успішного впровадження є – гривні залежить не лише від технічного оформлення, але й від ретельного правового оформлення, гарантій приватності, належного управління ризиками для фінансової стабільності. Пілотні випробовування Національного банку України, котрі плануються в 2027 році, повинні бути змістовними, логічними, об’ємними та необхідними для виявлення практичних ризиків та коригування системи перед масштабним запуском.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борисюк О.В. Основні тригери запровадження цифрової валюти «є-гривня» в Україні. *Журнал «Наукові інновації та передові технології»*. 2024. Т. 33, № 5. С. 696–706. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Draft_vision_introducing_e-hryvnia_2023.pdf (дата звернення: 07.10.2025).
2. Е-гривня. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/payments/e-hryvnia> (дата звернення: 07.10.2025).
3. Е-гривня – цифрові гроші Національного банку України: проєкт концепції впровадження. Нац. банк України. 25 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Draft_vision_introducing_e-hryvnia_2023.pdf (дата звернення: 07.10.2025).
4. Про платіжні послуги : Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX : станом на 1 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text> (дата звернення: 07.10.2025).

Богдан ГОРЮК,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: Тетяна ЯМНЕНКО,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри фінансового права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

КОНТРОЛЬ ЗА ФІНАНСОВИМИ ПОТОКАМИ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Під час виконання своїх функцій держава та місцеві органи влади потребують матеріально-технічного забезпечення як для реалізації програм, так і для щоденної роботи. Цю потребу задовольняють через публічні закупівлі товарів, робіт і послуг за рахунок бюджетних коштів і державних фондів. В силу цього важливо добитися ефективного використання бюджетних коштів, виділених на державні закупівлі в Україні.

До 2015 року система закупівель була однією з найкорумпованіших систем, яка тягнулася і трансформувалася від початку незалежності України, залишаючись зі значними проблемами, включаючи: 1991–1996 роки, де закупівлі мали форму державних замовлень без конкуренції; у 1997–2004 – з’явилися перші тендерні правила, але контроль був слабким; у 2005–2009 роках домінувала корупційна «Тендерна палата України», а у 2010–2013, попри новий закон і спроби реформ, система залишалася непрозорою [6, с. 209–212; 8].

Кардинальні зміни у сфері публічних закупівель відбулися наприкінці 2015 року після ухвалення 25 грудня Верховною Радою Закону України «Про публічні закупівлі» [1, с. 2–4]. Його прийняття стало основою для запровадження з 2016 року електронної системи закупівель, яка зробила процеси більш відкритими, конкурентними та ефективними. У законі також було окремо врегульовано питання державного нагляду та контролю у сфері закупівель.

Правовою базою контролю є Закон України «Про публічні закупівлі» та електронна система ProZorro [1, с. 5–6]. Система контролю є багаторівневою і

поділяється на внутрішній (що здійснюється замовником), громадський (через відкриті дані) та зовнішній державний контроль [2, с. 3–5; 5, с. 112–115; 7, с. 45–46].

Ключові суб'єкти державного контролю володіють специфічними правовими інструментами для впливу на фінансові потоки. Державна казначейська служба України (ДКСУ) здійснює попередній контроль, маючи законне право не допустити здійснення проплати (зупинити фінансовий потік), якщо в системі відсутні необхідні документи або є рішення органу оскарження. Державна аудиторська служба України (ДАСУ) реалізує фінансовий контроль через механізм моніторингу, що ініціюється на підставі автоматичних індикаторів ризиків. За результатами ДАСУ складає висновок і має право зобов'язати замовника усунути порушення (аж до розірвання договору) та накладати адміністративні стягнення. Унікальні правові функції виконує Антимонопольний комітет України (АМКУ): по-перше, він діє як орган оскарження, чиї рішення призупиняють процедуру закупівлі; по-друге, він виявляє антиконкурентні змови, що є підставою для заборони участі компаній у торгах на три роки. До контролю також залучені Рахункова палата (аудит ефективності) та правоохоронні органи (кримінальна відповідальність) [5, с. 113–117; 7, с. 46].

Попри наявність розгалуженої системи, її ефективність знижується через правові проблеми: дублювання функцій, нестабільність законодавства та формалізм. Найкритичнішою проблемою є розрив між виявленими порушеннями та реальною юридичною відповідальністю. Статистика минулих років показувала, що при тисячах виявлених порушень адміністративні штрафи накладалися лише на десятки посадових осіб, що нівелює превентивну функцію контролю [4, с. 278–280].

Ситуація кардинально змінилася з початком повномасштабного вторгнення. Пріоритетом стала швидкість забезпечення потреб оборони та життєдіяльності. Ключовим правовим актом, що регулює сферу, стала Постанова КМУ № 1178, яка затвердила «Особливості здійснення публічних закупівель...».

Цей документ суттєво спростив процедури, дозволивши ширше застосування прямих договорів та скорочених торгів. З міркувань безпеки було тимчасово обмежено публікацію чутливої інформації (наприклад, місцезнаходження постачальника та місце поставки). Однак таке спрощення та часткове закриття даних призвело до гучних корупційних скандалів. У відповідь на це, правове поле було знову змінено: держава посилила контроль, зокрема, відновивши та розширивши повноваження ДАСУ щодо моніторингу навіть спрощених та оборонних (незбройних) закупівель. Було також повернуто обов'язок публікувати ключові дані, наприклад, ціни на будівельні матеріали при відбудові [4, с. 277].

Перспективи розвитку контролю за фінансовими потоками в Україні мають два ключові вектори. Перший – євроінтеграція. Це вимагає повної гармонізації українського законодавства з директивами ЄС, що передбачає перехід від критерію "найнижчої ціни" до "найкращої вартості" (врахування вартості життєвого циклу, екологічних, соціальних критеріїв) та посилення інституційної спроможності АМКУ і ДАСУ [3, с. 75–78; 4, с. 279–280]. Другий вектор – контроль за коштами на післявоєнну відбудову. Для цього вже створено та впроваджується цифрова екосистема DREAM (Digital Restoration Ecosystem for Accountable Management). Ця система юридично і технічно інтегрована з ProZorro і забезпечує повний цикл контролю: від реєстрації пошкоджень та планування проєкту до фінансування, проведення закупівлі та звітування про виконання [4, с. 277]. Це має стати головним правовим запобіжником проти корупції при освоєнні міжнародної допомоги та бюджетних коштів. Варто зазначити також, що згідно зі звітами про роботу Держаудитслужби, відбувається постійне активне впровадження сучасних ІТ-рішень, зокрема створено Систему підтримки прийняття рішень та керування бізнес-процесами Держаудитслужби, впроваджено заходи Концепції з ІТ-централізації в системі управління державними фінансами, створення ІАС (генерація паспорта підконтрольної установи, накопичення інформації для ідентифікації ризиків тощо). Заходами з діджиталізації Держаудитслужбою виокремлено наступні: розроблено Концепцію та підготовлено ТЕО ІАС «Е Аудитор»; включено проєкт «Е Аудитор»

до переліку 94 пріоритетних проектів цифрової трансформації України; розроблено та впроваджено ефективні ІТ-рішення для моніторингу процедур закупівель, які забезпечують повноту ревізійних дій та ефективний контроль у сфері закупівель [4, с. 277].

Підсумовуючи, слід зазначити, що правова система контролю за фінансовими потоками в публічних закупівлях пройшла шлях від формалізму до вимушеного спрощення під час війни, і зараз перебудовується під два головні виклики: посилення відповідальності в умовах відбудови та повну інтеграцію в правове поле ЄС. Удосконалення системи вимагає не нових органів, а посилення юридичної відповідальності, чіткого розмежування повноважень та впровадження дієвих цифрових ризик-орієнтованих методик контролю. Вдосконалення фінансового контролю у сфері публічних закупівель вимагає системного підходу, що включає покращення законодавчої бази, автоматизацію процесів, підвищення кваліфікації кадрів та залучення громадськості до контролю [2, с. 10–12]. Це дозволить знизити кількість порушень, підвищити прозорість і раціональність використання бюджетних коштів, а також сприяти ефективному управлінню публічними фінансами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 9. Ст. 89. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>
2. Боярова О. А. Внутрішній контроль публічних закупівель бюджетних установ. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 70. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-37>
3. Карлін М. І. Основи публічних закупівель: конспект лекцій. Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2023. 93 с.
4. Кожухівський Олександр В. Фінансовий контроль у сфері публічних закупівель: основні види та методи. *Актуальні проблеми економіки*. 2024. № 8. С. 270–281.

5. Русін В. М. Контроль у сфері публічних закупівель. *Ефективна економіка*. 2020. № 12. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.12.110
6. Сисяк С. Генезис контролю в сфері публічних закупівель. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2020. Вип. 2. С. 208–218.
7. Усенко А. Публічні закупівлі: система органів контролю. *Матеріали студентської наукової конференції ФФО ДТЕУ*. 2019.
8. Лахтіонов І. Машина часу: 30 років публічних закупівель. *ЛІГА.Блоги*. URL: <https://blog.liga.net/user/ilakhtionov/article/40943> (дата звернення: 23.10.2025).

Софія ГРОМОВА,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник: Любов КАСЬЯНЕНКО,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри фінансового та податкового права
Державного податкового університету

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

У сучасних нестабільних економічних умовах, в яких перебуває економіка України та світу, збільшується роль місцевих бюджетів, адже вони призначені для перерозподілу фінансових ресурсів держави між окремими групами населення, а також галузями економіки на рівні адміністративно-територіальних одиниць (областей, районів, громад). Місцеві бюджети є важливою ланкою бюджетної системи держави, ефективність їх виконання дозволяє оцінити фінансову самостійність регіону, його інвестиційну привабливість та конкурентоспроможність [1, с. 2]. Згідно з положеннями Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», місцевий бюджет - це план утворення і

використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування [2].

Варто нагадати, що місцевими бюджетами в Україні, відповідно до ст. 5 Бюджетного кодексу, є бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети та бюджети місцевого самоврядування. До бюджетів місцевого самоврядування віднесено бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст та бюджети об'єднаних територіальних громад [3].

Економічна сутність місцевих бюджетів полягає у формуванні грошових фондів, які є основним фінансовим забезпеченням діяльності місцевих, а також селищних та сільських рад, використанні цих фінансових ресурсів на утримання, фінансування та розвиток соціальної інфраструктури, місцевого господарства. Таким чином, місцеві бюджети – це відповідний план формування та використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування [1, с. 3].

Місцеві бюджети займають не лише важливе місце у бюджетній системі, але й одне з провідних місць в економічній системі держави. Основними факторами багатоаспектної ролі місцевих бюджетів є те, що вони виступають: важливим чинником економічного розвитку і фінансової стабільності; інструментом макроекономічного регулювання; фінансовою базою місцевого самоврядування; інструментом реалізації державної регіональної політики; планами формування і використання фінансових ресурсів територіальних утворень; основним важелем фінансового вирівнювання; головним джерелом фінансових ресурсів для утримання і розвитку місцевого господарства, вирішення місцевих проблем; місцевим бюджетам належить важлива роль у забезпеченні конституційних гарантій, вирішенні соціальних проблем, піднесенні рівня добробуту населення.

Основна мета функціонування місцевих бюджетів полягає у тому, щоб територіальні громади були спроможними самостійно реалізовувати свої повноваження та ефективно розв'язувати місцеві проблеми. Для цього їм мають

бути надані дієві економічні інструменти - передусім власні податки, збори та інші джерела доходів, які забезпечать стабільне фінансування потреб громади.

Варто зазначити, дохідна частина місцевих бюджетів включає: доходи загального фонду (ключові податки: податок на доходи фізичних осіб, єдиний податок, плата за землю, інші податки та збори). Доходи спеціального фонду: власні надходження бюджетних установ, митний експеримент для ремонту доріг, екологічний податок, інші надходження, пайова участь у розвитку інфраструктури населеного пункту, кошти від продажу землі [4, с.100-101].

Підвищення конкурентоспроможності територій є одним із трьох основних стратегічних завдань регіональної фінансової політики, спрямованих на досягнення окресленої мети. Конкурентоспроможність регіонів визначається їх спроможністю залучати інвестиції, розвивати економічний потенціал, та конкурувати на ринку ресурсів і робочої сили. Рівень конкурентоспроможності території залежить від різноманітних факторів, зокрема інфраструктури, бізнес-середовища, якості освіти та робочої сили, доступу до інноваційних ринків та інших чинників, які впливають на ефективність та сталість розвитку території.

Фінансова самостійність території полягає у здатності до саморозвитку та забезпечення власних фінансових потреб без значної залежності від державного бюджету. Практично фінансова самостійність реалізується через можливість місцевих органів управління активно залучати фінансові ресурси, раціонально розподіляти кошти та планувати доходи й витрати для реалізації стратегічних цілей і завдань розвитку території [5, с. 4].

Отже, місцеві бюджети відіграють ключову роль у забезпеченні фінансової самостійності територіальних громад та зміцненні економічної стабільності держави. Вони є основою фінансового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування, сприяють розвитку соціальної інфраструктури та створенню належних умов для життєдіяльності населення. Ефективне управління місцевими фінансами дозволяє громадам самостійно вирішувати актуальні проблеми, розвивати місцеве господарство та реалізовувати стратегічні цілі. Збалансованість доходної і видаткової частин

бюджету є важливою умовою стабільного функціонування територій, підвищення їх інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності. Таким чином, місцеві бюджети виступають не лише елементом фінансової системи, а й важливим чинником соціально-економічного розвитку регіонів і держави в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Плахотнюк В. Теоретичні основи забезпечення фінансової самостійності регіонів. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. С. 2-3 URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-157>.
2. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР : дата оновлення 31 жовт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text> (дата звернення: 04.11.2025).
3. Бюджетний кодекс України : закон України від 08.07.2010 № 2456-VI : дата оновлення 4 лип. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 04.11.2025).
4. Демченко В. Місцеві бюджети як основа фінансової бази органів місцевого самоврядування. Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА». 2021. № 121. С. 100–101. URL: http://www.vtei.com.ua/doc/21_04_2021/121.pdf#page=99.
5. Цимбалюк І., Павліха Н., Корнелюк О. Місцеві бюджети як основа фінансової самостійності та конкурентоспроможності територій. *Економіка та суспільство*. 2023. № 55. С. 4. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-107>.

Крістіна ДЕМЧЕНКО,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Ірина ЧЕХОВСЬКА,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного права та процесу
Державного податкового університету

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ МОЛОДІ ШЛЯХИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ

У сучасних умовах розвитку суспільства кожна людина щодня стикається з фінансовими питаннями: як оплачувати рахунки, як здійснювати покупки, як користується кредитами, як планувати заощадженнями або як інвестувати кошти. Вміння ефективно розпоряджатися власними фінансами є важливою складовою життя, адже від цього залежить не лише матеріальне становище, а й упевненість у завтрашньому дні.

Фінансова грамотність є важливою складовою сучасного життя, адже вона дозволяє не лише забезпечити стабільне матеріальне становище, а й відчувати впевненість у майбутньому. Знання та навички управління власними фінансами допомагають планувати бюджет, контролювати доходи та витрати, створювати заощадження, уникати необґрунтованих боргів, формувати фінансову подушку безпеки та приймати обдумані економічні рішення. Особливо актуальною фінансова грамотність є для молоді, яка робить перші кроки у фінансовому житті: відкриває банківські рахунки, користується кредитами та здійснює перші інвестиції. Рівень обізнаності молодих людей впливає не лише на їхнє особисте благополуччя, а й на стан економіки країни загалом.

Фінансова грамотність - це набір знань та навичок, що допомагають ефективно керувати своїми коштами. Виокремлюють її характерні ознаки. До яких відносять:

- здатність планувати власний бюджет та контролювати доходи й витрати;
- уміння створювати заощадження та накопичення для досягнення коротко- і довгострокових цілей.

- свідомі підходи до використання кредитів та уникнення необґрунтованих боргових зобов'язань;
- формування фінансової «подушки безпеки» для непередбачуваних витрат;
- раціональний вибір та використання фінансових продуктів і послуг;
- уміння планувати великі покупки, інвестиції та інші фінансові рішення завчасно;
- визначення фінансових цілей та розробка стратегій для їх досягнення;
- підтримка довгострокових накопичень для забезпечення стабільного рівня життя у майбутньому, включно з підготовкою до пенсії;
- здатність ухвалювати зважені економічні рішення та уникати імпульсивних витрат [1].

Особливо актуальним питання фінансової грамотності є для молоді, адже саме вона формує майбутнє економіки держави. Молоді люди, що стоять на початку професійного шляху, часто приймають перші фінансові рішення: відкривають банківські рахунки, користуються онлайн-банкінгом, оформлюють кредити, здійснюють перші інвестиції. Тому їх рівень фінансової обізнаності впливає не лише на особисте благополуччя, а й на загальний економічний стан країни. Незважаючи на важливість цього питання молодь часто стикається з перешкодами, що ускладнюють оволодіння цими знаннями та навичками. До таких перешкод відносять:

- Недостатню підготовку шкільної програми;
- Відсутність практичного застосування знань;
- Недостатню підготовку вчителів;
- Недостатню вмотивованість учнів для вивчення нового;
- Відсутність підтримки з боку батьків;
- Обмежений доступ до сучасних фінансових інструментів та технологій [2];

- Вплив реклами та соціальних мереж.
- Шахрайські повідомлення
- Перенаправлення на інші підроблені сайти із запитом особистої інформації
- Втрата пристроїв з подальшим використанням їх третіми особами
- Викрадення особистих даних [3].

З огляду на ці проблеми, можна виділити кілька ключових шляхів підвищення фінансової грамотності, які найбільше підтримує молодь:

1. Навчання

- Організація, стимулювання, заохочення запроваджувати спеціальні предмети, курси, вебінари в школах та університетах. Зробити це все більш інтерактивним через ігри та конкурси.
- Молодь може самостійно цікавитись самоосвітою за рахунок подкастів, книг, онлайн ресурсів.
- Батьки можуть підтримати старання дітей, пояснити базові фінансові правила та допомогти із застосуванням на практиці.

2. Практичний досвід

- Молодь може вести власний облік доходів і витрат, планувати заощадження та навчатися користуватися банківськими послугами [4].
- Створення безплатних телефонних ліній та сайтів для надання консультацій [5].

Підсумовуючі слід зазначити, що для підвищення фінансової грамотності важливе комплексне поєднання навчання та практичного досвіду. Таким чином, розвиток фінансової грамотності сприятиме формуванню відповідального ставлення до грошей, підвищуватиме економічну свідомість та забезпечить стабільність фінансового становища як на особистому, так і на державному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Що таке фінансова грамотність та як стати фінансово грамотною людиною. Школа розвитку SPE. URL: <https://spe.org.ua/blog/groshi/shcho-take-finansova-hramotnist/> (дата звернення: 28.10.2025).
2. Вивчення проблеми фінансової грамотності на засадах компетентнісного підходу. Про видання. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/12/part_1/5.pdf (дата звернення: 28.10.2025).
3. Формування шляхів підвищення фінансової грамотності молоді. Економіка та суспільство. Головна. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5615> (дата звернення: 28.10.2025).
4. Шляхи підвищення рівня фінансової грамотності на думку української молоді. Центр фінансових знань «Талан». URL: <https://talan.bank.gov.ua/uploads/ekspertyza/files/students-how-to-increase-finliteracy-gmw2023-64c7497d7a09b672682267.pdf> (дата звернення: 28.10.2025).
5. Актуалітети підвищення рівня фінансової грамотності українців у період розвитку фінтеху. Головна сторінка. URL: https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PolNTU/11216/1/EiP%204_83_2021-92-99.pdf (дата звернення: 28.10.2025).

Олександра ДЕНИСЕНКО,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Лілія ФОКША,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ ЯК ФІНАНСОВА ОСНОВА РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Місцеві бюджети посідають ключове місце у системі публічних фінансів і становлять фінансову основу діяльності органів місцевого самоврядування. Вони забезпечують реалізацію повноважень територіальних громад, сприяють соціально-економічному розвитку регіонів і створюють умови для задоволення колективних потреб населення.

У загальній системі суспільних фінансів місцеві бюджети виступають складовою частиною економічних відносин, що відображають процеси формування, розподілу та використання централізованих і децентралізованих фінансових ресурсів, спрямованих на забезпечення державних, регіональних та місцевих інтересів.

У сучасних умовах реформування публічних фінансів в Україні важливого значення набуває процес бюджетної децентралізації, що передбачає розширення фінансової самостійності територіальних громад та зміцнення ресурсної бази місцевих бюджетів. Саме через механізми децентралізації забезпечується більш ефективне управління бюджетними коштами, підвищується відповідальність органів місцевого самоврядування за соціально-економічний розвиток територій і якість надання публічних послуг.

Явтушенко Я.В. визначає, що реформування місцевого самоврядування має на меті створення і підтримку повноцінного середовища для життєдіяльності громадян, надаючи високоякісні та доступні публічні послуги, становлячи

інститути прямого народовладдя, задовольняючи інтереси громадян в усіх сферах існування на відповідних територіях та узгодження інтересів держави та територіальних громад. А отже, в загальному розумінні метою є відбудова ефективного місцевого самоврядування. У результаті ж таких змін вищезазначеним органам базового рівня надаються повноваження відповідно до їх кадрового, фінансового, інфраструктурного потенціалу та ресурсів на новій територіальній основі [1].

Також, в умовах бюджетної децентралізації актуальним завданням є забезпечення необхідного обсягу фінансових ресурсів для здійснення визначеної нами діяльності. Тому, для процесу стимулювання децентралізації з державного бюджету передбачені значні фінансові ресурси для розвитку громад, а також, змінюються механізми формування місцевих бюджетів [2].

Одним з головних елементів реформи децентралізації в нашій країні стало створення об'єднаних територіальних громад (скорочено – ОТГ). Це переформування спрямовано на зміцнення місцевого самоврядування та має забезпечити підвищену якість життя населення. Досягнення економічного зростання українських регіональних утворень передбачає вирішення тих завдань, що наразі постають стосовно зміцнення та укріплення фінансової бази місцевих органів управління, що відбувається завдяки прирісту податкових надходжень, наприклад, місцевих податків.

Для того, щоб посилити економічну спроможність територій, вироблено субвенцію з державного бюджету для місцевих бюджетів, що безпосередньо направлене для формування інфраструктури нещодавно утворених ОТГ, яка є розрахунковою величиною і залежить від площі території ОТГ та чисельності сільського населення, що проживають на даній території. Надання субвенції передбачені такими умовами :

- 1) субвенція спрямована на фінансування проектів у відповідності до плану соціально-економічного розвитку об'єднаної територіальної громади та календарний план реалізації яких становить не більш трьох років;

2) погодження виконавчими комітетами міських, селищних, сільських рад об'єднаних територіальних громад перелік поданих проектів, видатки на які відбудуватимуться за рахунок коштів субвенції, у відповідності до проектних заявок, що складені за формою, яка встановлюється Мінрегіоном на спеціально утвореній для їх розгляду комісією;

3) мають бути враховані потреб осіб, що потребують особливого захисту, такі як особи з інвалідністю та інші маломобільні групи населення під час розроблення проектної документації, окрім того, під час закупівлі транспортних засобів загального користування, шкільних автобусів тощо. Малі територіальні громади мають проблеми у розвитку у зв'язку із недостатніми матеріальними, трудовими, фінансовими, кадровими та природними ресурсами [3].

Тому, можна зазначити, що фінансова децентралізація в Україні безумовно дає свої перші позитивні результати, не стоїть на місці та впливає на розвиток територіальної громади. Напрямами впливу є такі :

— соціальний вплив, який виявляється в тому, що власне місцеві бюджети сприяють забезпеченню соціальних потреб населення і спрямовуються на фінансування закладів освіти (наприклад , дитячі садки, школи, професійно-технічні навчальних закладів). Завдяки цьому гарантується доступність якісної освіти для кожного мешканця громади. Окрім вищезазначеного, місцеві бюджети спрямовуються на фінансування закладів охорони здоров'я, зокрема лікарень, поліклінік, амбулаторій. Це в свою чергу, забезпечує доступність медичної допомоги для всіх мешканців громади. Місцеві бюджети спрямовуються і на надання соціальної допомоги малозабезпеченим, пенсіонерам, інвалідам, сім'ям із дітьми, на фінансування закладів культури, зокрема бібліотек, музеїв, театрів. Це в свою чергу підтримує підвищення рівня життя, культури та духовності населення;

— економічний вплив, який проявляється у використанні місцевих бюджетів для стимулювання економічного розвитку громади. Проявляється це через можливість проведення інвестицій для реалізації інвестиційних проектів юридичних осіб та надання фінансової підтримки суб'єктам малого й середнього

бізнесу, які в подальшому будуть надавати нові робочі місця, підвищать економічний потенціал та забезпечать конкурентоспроможності громади. Важливу роль у розвитку місцевих громад посідають проблеми інфраструктури, через що місцеві бюджети направляють свої сили на будівництво і ремонт доріг, мостів, освітлення, водопостачання, каналізації та інших об'єктів інфраструктури. Беззаперечно це дає розвиток економіки громади та збільшує її привабливості для інвестицій;

– екологічний вплив, який наразі є особливо актуальний в наших реаліях, через що місцеві бюджети використовують його для захисту навколишнього середовища, зокрема направляють свої сили на захист атмосферного повітря для реалізації заходів щодо зменшення викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря. Окрім того, проводять заходи задля захисту ґрунтів і водних ресурсів, які передбачають реалізацію заходів від забруднення та деградації, охорони водних ресурсів від забруднення та виснаження.

Тому як висновок, варто зауважити, що фінансова децентралізація сприятиме збільшенню ефективності управління регіонами, а також підвищить рівень відповідальності органів місцевого самоврядування перед населенням. Така діяльність у підсумку позначиться на всіх сферах розвитку територіальної громади, таких як розвиток бізнесу, рівень та якість життя громадян, дотримання високих суспільних пріоритетів.

Ефективне виконання місцевих бюджетів за доходами є запорукою формуванню необхідних передумов для їх результативного використання, що в свою чергу дасть змогу забезпечити належний рівень соціально-економічного розвитку регіонів та підвищити якість, доступність та результативність надання суспільних послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Явтушенко А.В. Формування місцевих бюджетів та шляхи їх покращення в умовах децентралізації влади. Таврійський науковий вісник. 2021. № 1. С. 62 – 68. URL: <https://journals.ksauniv.ks.ua/index.php/public/article/view/31>

2. Плукар Л.А. Місцеві бюджети в умовах децентралізації: теоретичні аспекти. Bulletin of Sumy National Agrarian University. 2019. №4 (82) С. 160 - 165. URL: <https://snaujournal.com.ua/index.php/journal/article/view/139>

3. Рубай О., Синявська Л., Колодій А. Місцеві бюджети в умовах фінансової децентралізації. Вдосконалення обліку, фінансово-кредитного механізму в аграрному секторі. 2024. № 31. С. 99 – 104. URL : <https://visnyk.lnup.edu.ua/index.php/economics/article/view/300>

Геннадій ДОРОШЕНКО,
здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня
кафедри фінансового та податкового права
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник: Альона ГАРБІНСЬКА-РУДЕНКО,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового та податкового права
Державного податкового університету

РОЛЬ ВИЗНАННЯ НЕДІЙСНИМИ ПРАВОЧИНІВ ПІД ЧАС ПРОЦЕДУРИ БАНКРУТСТВА У ЗАПОБІГАННІ ВИВЕДЕННЮ АКТИВІВ: АСПЕКТИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

Фінансова безпека України є одним з ключових елементів стабільності економічної системи, що передбачає, в тому числі, ефективне правове регулювання відносин між боржниками, кредиторами та державою. Процедури банкрутства юридичних та фізичних осіб відіграють важливу роль у відновленні платоспроможності громадян та захисті інтересів кредиторів. Однак поширена практика виведення активів боржниками напередодні банкрутства, шляхом укладення фіктивних договорів, створює суттєві ризики для фінансової безпеки,

підриваючи довіру до фінансової системи та ускладнюючи виконання зобов'язань перед кредиторами.

Визнання недійсними договорів у процедурі банкрутства є дієвим інструментом протидії зловживанням з боку боржників, спрямованим на приховування чи виведення активів. Такі дії не лише обмежують можливості задоволення вимог кредиторів, але й дестабілізують фінансову систему, сприяючи накопиченню проблемних боргів. Вдосконалення механізмів правового регулювання визнання договорів недійсними сприятиме підвищенню ефективності процедур банкрутства та зміцненню фінансової безпеки України.

Звичайно, українське законодавство, а саме Кодекс України з процедур банкрутства, вже передбачає такий механізм, як визнання недійсними правочинів боржника (стаття 42 КУЗПБ) [1]. В той же час, практика судового розгляду таких справ наглядно показує, що реалізація цієї норми актуальна виключно у юридично «беззаперечних» випадках, коли боржник вчинив дії, які безпосередньо передбачені законодавством, наприклад, дарування майна. Але, у випадку вчинення завуальованих дій, застосування юридичних механізмів стає майже неможливо.

Для прикладу, законодавство про банкрутство Сполучених Штатів Америки звертає особливу увагу на вчинення боржником будь-яких транзакцій перед початком процедури банкрутства. Зниження вартості активів, відсутність «адекватної» винагороди, фіктивні трансфери, «переважні» платежі – будь які правочини боржника піддаються сумніву під час розгляду справи [2]. Американські суди застосовуються принципи верховенства права та загальної логіки для виявлення недобросовісних угод. Вони уникають формалізму та підходу «не заборонено законом».

Ще одним міжнародним прикладом для розвитку українського законодавства можна зазначити Модельний закон ЮНСІТРАЛ (Комісії Організації Об'єднаних Націй з права міжнародної торгівлі). Це зразок законодавства, який держави можуть використати для модернізації свого національного права у сферах міжнародної торгівлі. Даний закон рекомендує

уніфіковані механізми уникнення транзакцій для «крос-бордер» банкрутств, де боржник має активи за кордоном. Він акцентує увагу на визнанні недійсними правочинів, що призводять до виведення активів, для координації між юрисдикціями та захисту кредиторів, сприяючи глобальній фінансовій стабільності. Даний закон адаптований у понад 50 країнах, включаючи й Сполучені Штати Америки [3].

Аналіз правових позицій Касаційного господарського суду показує, що суди часто відмовляють у визнанні договорів недійсними через недостатність доказів фіктивності чи зв'язку з виведенням активів. Наприклад, у справах про дарування майна родичам боржника суди вимагають чітких доказів наміру завдати шкоди, що ускладнює захист кредиторів.

Виведення активів боржниками послаблює довіру до фінансової системи, оскільки кредитори втрачають можливість отримати задоволення своїх вимог. Це сприяє накопиченню проблемних боргів, що дестабілізує банківську систему та економіку загалом. Визнання недійсними правочинів є інструментом відновлення справедливості, що зміцнює фінансову безпеку.

Важко не погодитись, що редакція частини третьої статті 42 Кодексу, через недосконалість процедури повернення майна боржнику, може призвести до негативних наслідків і неможливості повернення майна на стадіях розпорядження майном та санації [4]. Тому імплементація зарубіжного досвіду є необхідним заходом у боротьбі за захист законних прав та інтересів кредиторів та, в тому числі, держави.

Визнання недійсними договорів у процедурі банкрутства відіграє ключову роль у запобіганні виведенню активів, що є критично важливим для забезпечення фінансової безпеки України. Цей механізм сприяє захисту прав кредиторів, серед яких є й державні органи, відновленню справедливого розподілу майна та зміцненню довіри до фінансової системи. Однак ефективність його застосування обмежується прогалинами в правовому регулюванні, зокрема нечіткістю критеріїв "шкоди кредиторам" і коротким періодом оскарження правочинів, що вимагає вдосконалення законодавства з урахуванням міжнародного досвіду.

Крім того, площини перетину фінансової безпеки з іншими складовими економічної безпеки створюють нероздільний комплекс забезпечення національної безпеки держави. Враховуючи багаторівневність фінансової безпеки до неї також можна включити:

- фінансову безпеку людини, як окремого індивіда;
- фінансову безпеку фірми;
- фінансову безпеку регіону [5].

Зміни до ст. 42 Кодексу України з процедур банкрутства, такі як уточнення критеріїв фіктивності правочинів, розширення строків оскарження та запровадження презумпції недобросовісності для угод із пов'язаними особами, дозволять підвищити ефективність повернення активів до ліквідаційної маси. Це не лише посилить захист кредиторів, але й сприятиме стабільності фінансової системи, зменшуючи ризики накопичення проблемних боргів і підтримуючи довіру до економічних інститутів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кодекс України з процедур банкрутства від 18 жовтня 2018 року.
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>
2. Extraterritorial avoidance actions under the U.S. bankruptcy code, Harvard law review, Vol. 135:2173
3. UNCITRAL Model Law on Cross-Border Insolvency (Типовий закон ЮНСІТРАЛ «Про транскордонну неспроможність»)
4. Камша Н. Проблемні питання визнання недійсними правочинів боржника у справі про банкрутство / Застосування норм Кодексу України з процедур банкрутства: збірка наукових статей / за заг. ред. д.ю.н., судді Верховного Суду С. В. Жукова.
5. Живко З.Б. Фінансова безпека країни та суб'єктів господарювання, *Ефективна економіка*. 2014. № 12.

Софія КАРЦЕВА,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: Тетяна ЯМНЕНКО,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри фінансового права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КРИПТОВАЛЮТ І ЙОГО ВПЛИВ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

Актуальність теми зумовлена стрімким розвитком криптовалют, які стають вагомим елементом фінансових відносин, але водночас створюють нові ризики для фінансової безпеки держави. В Україні правове регулювання цифрових активів перебуває на етапі становлення: відсутність чіткої нормативної бази ускладнює контроль за фінансовими потоками, сприяє тінізації економіки та підвищує загрозу відмивання коштів і кіберзлочинності. У контексті євроінтеграції та глобалізації фінансових ринків важливим є узгодження національного законодавства з міжнародними стандартами (зокрема підходами ЄС за регламентом MiCA), що сприятиме зміцненню фінансової стабільності, прозорості та інвестиційної привабливості України.

У сучасних умовах цифровізації економіки криптовалюти стають невід'ємним елементом глобальної фінансової системи, однак їх розвиток породжує значні правові, економічні та безпекові виклики для держав. Криптовалюти водночас створюють нові фінансові інструменти й становлять загрозу для фінансової безпеки, оскільки дають змогу здійснювати транзакції поза державним контролем, сприяють тінізації економіки, ухиленню від оподаткування та відмиванню коштів. В Україні ці ризики посилюються через відсутність комплексного правового механізму регулювання обігу цифрових активів, що ставить під загрозу стабільність фінансової системи та знижує ефективність державного нагляду.

Станом на 2025 рік основним законодавчим актом, який визначає засади обігу криптовалют в Україні, залишається Закон України «Про віртуальні активи» №2074-IX від 17.02.2022 р.. Проте він не набув чинності, оскільки його введення в дію пов'язане з ухваленням змін до Податкового кодексу України, що мають встановити порядок оподаткування операцій із віртуальними активами. До моменту прийняття відповідних змін регулювання здійснюється фрагментарно — через загальні норми Цивільного кодексу України (зокрема статті 177, 190), які дозволяють розглядати криптовалюту як об'єкт цивільних прав, та конституційні положення щодо захисту права власності (ст. 13, 41 Конституції України).

Попри відсутність спеціального закону, правова позиція держави полягає у визнанні криптовалюти легальним, але нерегульованим активом. Так, Національний банк України (НБУ) визнає операції з криптовалютами законними, але обмежує їх використання в міжнародних переказах, а Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) у роз'ясненні від 29.12.2021 р. № 11 наголошує на обов'язку декларування віртуальних активів як нематеріальних. Судова практика також підтверджує законність володіння криптовалютами в Україні за умови, що вони не використовуються як засіб платежу.

Водночас, нормативно-правова база у сфері фінансово-правового регулювання криптовалют залишається неповною. Відсутність чіткого правового визначення понять «криптовалюта» та «віртуальний актив» у законодавстві створює колізії у сфері оподаткування, фінансового моніторингу та захисту прав інвесторів. Закон «Про віртуальні активи» передбачає, що після набрання чинності криптовалюти не матимуть статусу законного платіжного засобу, а їх використання буде дозволене лише для обміну, зберігання та інвестиційної діяльності. Діяльність криптобірж підлягатиме ліцензуванню, а суб'єкти ринку — фінансовому моніторингу.

У 2024–2025 роках уряд і профільні відомства продовжують розробку законодавства про цифрові активи, що включає:

1. внесення змін до Податкового кодексу з визначенням ставок оподаткування доходів від операцій із криптоактивами;
2. запровадження механізму фінансового моніторингу для віртуальних активів відповідно до рекомендацій FATF;
3. створення державного реєстру провайдерів послуг, пов'язаних із обігом цифрових активів;
4. інтеграцію національної системи з регламентом MiCA (Markets in Crypto-Assets Regulation), який набуває чинності в ЄС у 2025 році.

З огляду на зростання обсягу криптовалютних операцій, уряд розглядає криптоіндустрію як потенційне джерело інвестицій і водночас як зону ризику для фінансової безпеки держави. Звичайно, це несе за собою певні види загроз, такі як: відсутності державного контролю за грошовими потоками у криптовалютному секторі; ризиках використання криптовалют для ухилення від податків і фінансування тероризму; кіберзлочинності та відсутності механізмів захисту користувачів; зростанні фінансової волатильності, що впливає на макроекономічну стабільність. Водночас, на думку фахівців, криптовалюти можуть стати важливим інструментом підвищення цифрової конкурентоспроможності України. Їх правове врегулювання має відбуватися не шляхом заборон, а через інтеграцію у національну фінансову систему з чіткими правилами контролю і звітності. Такий підхід узгоджується з європейською практикою, де криптовалюти розглядаються як частина фінансового ринку з високим рівнем державного нагляду.

На міжнародному рівні питання регулювання криптоактивів розглядають Міжнародний валютний фонд (МВФ), Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та Група FATF, які наполягають на необхідності запровадження єдиних стандартів для протидії відмиванню коштів і забезпечення прозорості криптосектору. Україна активно бере участь у цих процесах, адаптуючи своє законодавство до вимог міжнародного фінансового права, що є одним із ключових факторів зміцнення національної фінансової безпеки.

Проведене дослідження показало, що правове регулювання криптовалют в Україні перебуває на етапі становлення та має безпосередній вплив на рівень фінансової безпеки держави. Попри ухвалення Закону України «Про віртуальні активи» №2074-IX, його нереалізованість через відсутність податкового врегулювання призводить до правової невизначеності у сфері обігу цифрових активів. Внаслідок цього держава визнає криптовалюту легальним, але фактично нерегульованим активом, що створює ризики тінізації економіки, відмивання коштів, фінансування незаконної діяльності та зниження ефективності державного фінансового контролю. У сучасних умовах цифровізації економіки криптовалюти потребують комплексного фінансово-правового регулювання, заснованого на чітких правових дефініціях і прозорих механізмах нагляду.

Зміцнення фінансової безпеки України можливе лише за умови гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами FATF, ОЕСР і регламентом ЄС MiCA, що забезпечить прозорий обіг віртуальних активів та інтеграцію України у світовий фінансовий простір. Розроблення цілісної державної політики у сфері криптовалют має поєднувати елементи фінансового контролю, податкової регуляції, кіберзахисту та стимулювання інновацій, що дозволить одночасно зменшити ризики для фінансової стабільності та сприяти розвитку цифрової економіки країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Таран, О. (2024). Регулювання криптовалют в Україні: вплив на економіку та перспективи розвитку. *Вчені записки Університету «КРОК»*, (3(75), [с. 150–155.] <https://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/764/793>
2. Плиса, В., & Дзямка, М. (2024). Криптовалюти у фінансовій системі України: виклики та можливості. *Економіка та суспільство*. с.7-9. <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4415>

3. Дарчик Г. М. *Сучасний стан правового регулювання криптовалют в Україні: проблеми та перспективи*. Вісник юридичних досліджень. 2025. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.2.50>
4. Кришталь Г., Васильконова Е., & Брюховецька І. (2023). Правове регулювання криптовалют. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом*. Юридичні науки. № 4(67). С.18-24. <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/324929>
5. Чубенко, В. Ю. (2023). Вплив криптовалют на фінансову безпеку країни. *Збірник наукових праць Державного податкового університету*, (1), [с188–204.] <https://ojs.dpu.edu.ua/index.php/dpujournal/article/view/9>
6. Аргунова Д. (2025). Фінансово-правове регулювання криптовалют в Україні. *UNIVERSUM*, (15), [с. 180–181.] Вилучено з <https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/1527>
7. Закон України «Про віртуальні активи» №2074-IX від 17.02.2022 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>
8. Конституція України від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
9. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. №435-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
10. Роз'яснення НАЗК від 29.12.2021 р. №11 «Щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції». <https://document.vobu.ua/doc/9193>
11. Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council on Markets in Crypto-Assets (MiCA). 2023. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/1114/oj/eng>

Любов КАСЬЯНЕНКО,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри фінансового та податкового права
Державного податкового університету

ДЖЕРЕЛА ПОДАТКОВОГО ПРАВА У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

Правовідносини у зарубіжних країнах мають свої особливості, які залежать від правової системи, історії, культури та рівня розвитку держави. Податкові правовідносини безпосередньо пов'язані з фінансами держави, впливають на формування її фінансової безпеки, її можливість функціонувати і мають свої особливості: вони не рівноправні - держава має владні повноваження, а платник податків – обов'язок виконувати закон. І маємо зазначити, що участь у таких відносинах не є добровільною: як юридичні, так і фізичні особи зобов'язані сплачувати податки згідно із законом. Не можна «домовитися» чи змінити умови податку, адже вони встановлюються односторонньо державою.

Держави по-різному формують свої системи оподаткування та регулюють фінансові відносини між державою і платниками податків. У багатьох країнах Конституція визначає основні принципи оподаткування: законність податків, обов'язковість сплати, рівність і справедливість. Наприклад, Конституція Німеччини (ст. 105–108) встановлює компетенцію федерації та земель у сфері оподаткування. У США – Конституція гарантує право Конгресу запроваджувати податки (ст. I, розд. 8). А у Великій Британії принцип «*no taxation without representation*» («жодного оподаткування без представництва») є історичною основою.

Як і в Україні, у багатьох державах організаційно-правові питання податкового регулювання визначаються на законодавчому рівні та знайшли своє закріплення у податкових кодексах. Саме закріплення основного джерела податкового права у кодифікованих нормативно-правових документах є важливою та необхідною частиною формування найбільш загальних, характерних та головних рис законодавства. Наприклад, головний законодавчий

акт федерального рівня, що кодифікує податкове законодавство США: податок на доходи, подарунки, податки на зайнятість, акцизи та інші є Кодекс внутрішніх доходів США (Internal Revenue Code (Title 26 US Code)). А у Канаді - Закон про податок на доходи Канади (Income Tax Act (Canada)). У Німеччині, законом, який встановлює загальні правила оподаткування, адміністрування, визначення платників, основні терміни є Фіскальний кодекс Німеччини (Abgabenordnung), або ще його називають Федеральне положення про податки. Саме у ньому визначено загальні принципи оподаткування, повноваження податкових органів, порядок стягнення, перевірок, оскаржень тощо. Матеріальні норми про окремі податки містяться у спеціальних законах. У Франції основним джерелом податкового права є Загальний кодекс про податки (Code général des impôts, CGI), що об'єднує положення щодо прямих та непрямих податків, а також правила оподаткування юридичних і фізичних осіб. У Данії податкове законодавство об'єднане у збірник актів (*Skattelovsamlingen*), який часто називають Податковим кодексом Данії (*Danish Tax Code*), який містить Закон про податок на доходи, Закон про податок на корпорації, Закон про ПДВ. А один із щорічних фінансових актів парламенту Великої Британії, прийнятий у 2025 році є Акт фінансів (Finance Act 2025), який частково змінив податкове законодавство. В Іспанії Загальний податковий закон (Ley General Tributaria) є одним із основних податкових законів. Він встановлює загальні принципи, процедури і структуру податкової системи, а додатково діють спеціальні закони про ПДВ, податок на прибуток, місцеві податки тощо. В Італії Зведений текст податкового законодавства (Testo Unico delle Imposte sui Redditi (TUIR) містить правила оподаткування доходів фізичних та юридичних осіб, але може доповнюватися декретами уряду та роз'ясненнями податкової служби. Отже, у більшості європейських країн континентальної правової системи податкове законодавство має кодифікований характер, тобто оформлене у вигляді єдиних або систематизованих кодексів. Це забезпечує єдність, послідовність і передбачуваність податкових норм.

Щодо оподаткування в Європейському Союзі, то варто зазначити, що воно є складним, бо включає як спільні європейські норми, так і національні податкові системи кожної держави-члена. До того ж у ЄС немає повної уніфікації податків, тобто кожна країна зберігає власну систему. Проте існують загальні принципи та нормативні акти, які координують податкову політику між державами-членами. Основою усіх податкових норм в Європейському Союзі є Договір про функціонування Європейського Союзу (TFEU), зокрема статті 110–113 - гармонізація непрямих податків (ПДВ, акцизи); статті 114–115 - узгодження законодавства для функціонування внутрішнього ринку; стаття 107–109 - правила державної допомоги, які впливають на податкові пільги.

А також необхідно згадати директиви, регламенти й рішення, які конкретизують положення договорів. Найважливіші серед них: Директива 2006/112/ЄС - “Про спільну систему податку на додану вартість (ПДВ)”; Директива 2008/118/ЄС - “Про структуру акцизів”; Регламент (ЄС) № 904/2010 - про співпрацю між податковими адміністраціями щодо ПДВ; Директива 2011/96/EU (Parent-Subsidiary Directive) - уникнення подвійного оподаткування дивідендів між пов’язаними компаніями в різних країнах ЄС; Директива 2016/1164/EU (ATAD – Anti-Tax Avoidance Directive) - боротьба з ухиленням від сплати податків та ін. Варто згадати, що суд ЄС відіграє ключову роль у формуванні податкової політики. Його рішення тлумачать директиви й визначають, чи не суперечать національні податки принципам ЄС, наприклад, свободі руху капіталу чи товарів.

Нині один із найамбітніших і водночас найскладніших податкових проєктів Європейського Союзу є ініціатива Європейської Комісії, спрямована на створення єдиної системи оподаткування прибутку підприємств у межах ЄС. Ідея полягає не у введенні спільної ставки податку, а у спільних правилах розрахунку оподаткованого прибутку для компаній, що працюють у кількох країнах ЄС. Метою цього проєкту є спрощення податкових правил для транснаціональних компаній - замість різних національних систем буде єдина формула розрахунку прибутку, а також має бути вирішено уникнення подвійного оподаткування,

питання ухилення від сплати податків. Усе це сприятиме стимулюванню інвестицій і чесної конкуренції на внутрішньому ринку ЄС. Нині Європейська Комісія оновила концепцію у рамках ширшої стратегії BEFIT (*Business in Europe: Framework for Income Taxation*), яка є сучасним продовженням ідеї Загальної консолідованої корпоративної податкової бази (ЗККПБ) або Common Consolidated Corporate Tax Base (CCCTB). BEFIT має замінити CCCTB і створити ще гнучкішу систему корпоративного оподаткування, адаптовану до цифрової економіки. На думку фахівців це має спростити податкову систему для компаній у ЄС після 2026 року.

Отже, у різних країнах системи оподаткування відрізняються, але особливість податкових правовідносин однакова: це владні, публічно-правові відносини, які спрямовані на забезпечення фінансової стабільності держави, що є складовою її фінансової безпеки, а їх ефективність залежить від рівня правової культури, довіри до держави і зручності адміністрування. Ключовою сучасною тенденцією є спрощення процедур, автоматизація та електронні сервіси.

Андрій КОВАЛЕНКО,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник: Любов КАСЬЯНЕНКО,
доктор юридичний наук, професор,
професор кафедри фінансового та податкового права
Державного податкового університету

РОЛЬ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ У ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

У сучасних умовах фінансова стабільність держави є не просто економічною категорією, а й ключовим елементом її суверенітету та обороноздатності. Фінансова безпека – це стан фінансової системи, за якого вона

здатна забезпечити сталий економічний розвиток, протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам та гарантувати виконання державою своїх функцій, особливо в кризових умовах. Основними загрозами, що дестабілізують фінансову систему та напряду впливають на національну безпеку, є: високий рівень тінізації економіки; корупційні ризики та неефективне використання бюджетних коштів; відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом; боргова нестабільність та кіберзагрози у банківському секторі.

Системою заходів, спрямованих на перевірку формування, розподілу та використання фінансових ресурсів держави є фінансовий контроль, який має забезпечити законність, ефективність і доцільність фінансових операцій, а також запобігти зловживанням, корупції та нецільовому використанню публічних фінансів. Превентивна (попереджувальна) функція фінансового контролю є вирішальною. Шляхом встановлення прозорих правил, ризик-орієнтованого підходу (risk-based approach) та забезпечення дотримання законодавства, фінансовий контроль своєчасно має виявляти та усувати порушення, пов'язані з нецільовим використанням коштів, ухиленням від сплати податків чи шахрайством, що надасть державі спрямувати використання бюджетних коштів на розвиток пріоритетних галузей.

Дієвий фінансовий контроль є головним бар'єром на шляху легалізації кримінальних капіталів, для фінансових порушень, корупції та зловживань. Забезпечення повноти сплати податків та контроль за цільовим використанням коштів прямо корелюють зі здатністю держави фінансувати оборонні потреби та соціальні зобов'язання. Але варто зазначити, що фінансовий контроль не може бути єдиним бар'єром. Щоб система була дієвою, на нашу думку, має бути чітке законодавство, ефективна судова система, антикорупційна інфраструктура, ефективний і громадський контроль.

Варто погодитись з думкою, що попри наявність розгалуженої системи органів контролю (ДАСУ, Рахункова палата, НБУ, ДПС, БЕБ та ін.), ефективність їхньої роботи знижується через часткове дублювання функцій та недостатню інституційну незалежність. На нашу думку, можливо варто впроваджувати

ризик-орієнтовані підходи замість суцільних перевірок. Ризик-орієнтований підхід у фінансовому контролі — це перехід від формального контролю до аналітичного та превентивного, що у свою чергу дозволить зосередитися на реальних загрозах, запобігати фінансовим порушенням до їх виникнення й забезпечити ефективне використання державних ресурсів. Інакше кажучи, контролюючі органи мають спрямовувати свої ресурси туди, де ймовірність порушень або втрат найбільша.

На нашу думку, для підвищення ролі фінансового контролю необхідно посилити координацію між контролюючими суб'єктами, забезпечити повну прозорість у сфері публічних закупівель, гармонізувати українське законодавство у сфері AML/CFT зі стандартами ЄС та ін. Україна вже має досить розвинену систему AML/CFT, зокрема: Закон “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення” [1], який адаптований до 5-ї Директиви ЄС (5AMLD). В Україні є національний координатор системи AML/CFT – це Держфінмоніторинг. У свою чергу НБУ, НКЦПФР, Мін'юст, НАБУ здійснюють фінансовий моніторинг у різних секторах та ін. Гармонізація українського законодавства у сфері AML/CFT — це не тільки технічна вимога ЄС, а й питання національної фінансової безпеки. Синхронізація стандартів допоможе Україні ефективніше боротися з фінансовими правопорушеннями, а також зміцнити довіру міжнародних партнерів.

Отже, ефективний, прозорий та незалежний фінансовий контроль є не просто технічним інструментом, а стратегічним важелем забезпечення фінансової стабільності, яка, у свою чергу, є фундаментом національної безпеки та стійкості України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню

розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. Дата оновлення 09.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення: 24.10.2025).

Павло КОЛОМІЄЦЬ,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри підприємництва і права
Полтавського державного аграрного університету

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМАТИКИ СУЧАСНОГО СТАНУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОДАТКОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Під час проведення 24 жовтня 2025 року робочої наради на тему «Українізація національного законодавства» було наголошено про необхідність визнання того, що у багатьох нормативних актах досі збереглися русизми, кальки з канцеляризмів і лексика, не властива сучасній українській мові. Також було підкреслено, що необхідно провести масштабну експертизу, аби визначити, які зміни слід внести до текстів українських законів, щоб вони відповідали сучасним мовним нормам. Українська мова має бути точною, сучасною і конкурентною в правовій сфері. Особливо зараз, коли ми готуємося до членства в ЄС, а велика частина законодавства потребуватиме коректного перекладу як з англійської, так і англійською. ... Немає єдиної системи перекладів юридичних термінів – це створює проблеми не лише для розуміння законів, а й для їхньої адаптації до права Європейського Союзу [1].

Сьогодні в Україні накладаються два великі процеси – євроінтеграція та цифрова трансформація. Від того, наскільки якісно ми проведемо адаптацію українського законодавства до європейських норм, залежить не лише швидкість нашого вступу до ЄС, а й те, як працюватимуть державні інституції наступних поколінь. Актуальним є також це питання у розрізі штучного інтелекту: «Алгоритми вчать на текстах, і тому важливо, щоб українська мова, юридичні

формулювання та офіційні документи були точними, зрозумілими, сучасними. Якщо ми хочемо, щоб майбутні мовні моделі коректно «говорили українською» і відтворювали європейські стандарти мислення, ми маємо вже сьогодні створювати правильний корпус державних текстів» [1].

В контексті зазначеного вище темою нашої дискусії стане обговорення нових аспектів в методиці викладання питань сучасного стану правового регулювання податкової безпеки України, оскільки на текстах офіційних документів вчать не тільки «алгоритми штучного інтелекту», а й здобувачі юридичної освіти – студенти.

І що, не менш важливим є зусилля науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти допомогти студенту:

1) опанувати знання щодо сучасного стану правового регулювання податкової безпеки України;

2) набути поглиблених знань щодо надважливої ролі правового забезпечення податкової безпеки, яка є ключовим елементом економічної, а отже і національної безпеки України.

Але для того щоб студент набув навичок щодо своєї професійної майстерності і конкурентоспроможності сучасного фахівця, опанувавши та набувши поглиблених знань під час викладання правового регулювання податкової безпеки України, викладачу необхідно подати систематизовані знання, джерелом яких повинні бути, перш за все, нормативно-правові акти у сфері саме правового забезпечення податкової безпеки нашої країни.

І тут постає питання: «Якими нормативно-правовими актами в нашій державі регулюється правове забезпечення податкової безпеки?».

За нашим твердим переконанням задля аргументації авторської позиції щодо нагально необхідної побудови методики викладання питань сучасного стану правового регулювання податкової безпеки України, потрібно скористатися існуючими правилами логістики, застосовуючи їх для моніторингу та аналізу правових норм у сфері саме податкової безпеки. Тому використовуючи покрокові

алгоритми спробуємо провести ретельне вивчення саме логістики правового забезпечення податкової безпеки в діючих нормах законодавчих актів України.

І почнемо з норм-принципів Конституції України, оскільки як Основний Закон Конституція України становить ядро національної правової системи, є юридичною базою для розвитку всього українського законодавства, правозастосовної діяльності, правосвідомості і правової культури [2, с. 4], а нестабільність, і тим більш систематичні порушення Конституції, які ми спостерігаємо сьогодні, неминуче призводять до того, що вся система правил, за якими живе суспільство, починає піддаватися ерозії, розмиватися. А це у свою чергу становить величезну загрозу для самого існування держави [2, с. 6], поготів її національній безпеці та податковій безпеці зокрема.

Наприклад, статтею 67 Конституції України регламентовано, що кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом. Усі громадяни щорічно подають до податкових інспекцій за місцем проживання декларації про свій майновий стан та доходи за минулий рік у порядку, встановленому законом [3]. І цим законом на сьогодні є Податковий кодекс України, яким визначені умови нарахування та сплати податків. Відповідно до положень статті 8 Основного Закону в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Отже і правові норми Податкового кодексу України [4] повинні відповідати нормі-принципу статті 67 Конституції України щодо зобов'язань кожного сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом. Але, на жаль, ми і досі живимо залишками радянської системи наративів оподаткування в її найгіршому значенні.

Тобто, в супереч статті 67 Конституції України, Податковий кодекс України в положеннях статті 30 оперує наче б то простим наративом, який нібито є загально відомим фактом і який не треба доводити в частині того, що податкова пільга – це передбачене податковим та митним законодавством звільнення платника податків від обов'язку щодо нарахування та сплати податку та збору.

Отже дійшовши до другого пункту нашого «логістичного призначення» – Податкового кодексу України, чи можна упевнено стверджувати, що цей Кодекс повною мірою впорядкував питання нарахування та сплати податків. Напевно – ні.

Стає зрозумілим, що свідоме та несвідоме повторення наративу податкових пільг, як в самому тексті Податкового кодексу України так і в інших нормативно правових актах (а ці нормативно-правові акти – наступні пункти нашого «логістичного призначення»), стало інструментом механізму маніпуляції в досягненні підсвідомої довіри платників податків тому законодавцю, хто цей наратив сформував і подав його в нормі Податкового кодексу так, як авторові цього наративу було вигідно.

І на останок, положення про забезпечення економічної безпеки України як однієї з найважливіших функцій держави і справи всього Українського народу закріплене статтею 17 Конституції України, спрямованої на регулювання конституційних засад забезпечення економічної, фінансової та податкової безпеки України.

Але і досі ці норми-принципи статті 17 Конституції України не деталізовані іншими законодавчими актами і повною мірою не кореспондується із вітчизняним законодавством як у сфері національної безпеки, так і фінансового та податкового права.

В основу розбудови української державності конституцією покладена концепція демократичної, соціальної, правової держави, що відповідає сучасним вимогам конституціоналізму. Однак проголошенням демократичного, соціального і правового статусу України законодавець не стільки констатував реальний стан держави, скільки висловив прагнення і створив конституційні передумови для подальшої реалізації названих принципів [2, с. 8].

Отже, резюмуємо. Наразі залишаються актуальними питання: «А де ж межа цього нескінченного хаосу, де береги цього правового феномену «подальшої реалізації названих принципів»? Коли в Податковому кодексі України, який повинен бути першоджерелом правового регулювання податкової безпеки

України, буде правильний масив даних, а не хаос? Коли текст цього Кодексу буде структурованим як єдине ціле?», – а викладач не буде витратити свій час на безглузде блукання лабіринтами правових прогалин та колізій у сфері правового забезпечення податкової безпеки?

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Голова Верховної Ради України Руслан Стефанчук провів робочу нараду на тему «Українізація національного законодавства»: Прес-служба Апарату Верховної Ради України. 24.10.2025. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/267539.html>. (дата звернення: 24.10.2025).
2. Конституція України. *Науково-практичний коментар*. Нац. акад. прав. наук України. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків. Право, 2011. 1128 с.
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Податковий кодекс України. Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-17. Ст. 112.

Анна КОРОСТИЛЬОВА,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Лілія ФОКША,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

В умовах воєнного стану в Україні безпековий аспект життєдіяльності людини набуває статусу одного з найважливіших пріоритетів державної політики. У сучасних реаліях виникає потреба в переосмисленні поняття

фінансової безпеки особи як ключового елемента національної безпеки, що гарантує захист громадянина та його майнових прав. Актуальним є також визначення основних сфер прояву фінансової безпеки, її показників та напрямів подальшого забезпечення фінансової стабільності як на рівні держави, так і на рівні окремих суб'єктів.

В умовах війни та майбутнього післявоєнного відновлення особливої уваги потребує визначення потенційних загроз, шляхів їх усунення та запобігання, що має здійснюватися з урахуванням специфіки правового регулювання суспільних відносин, зокрема фінансових.

Аналіз нормативно-правових засад фінансової безпеки, зокрема положень Закону України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII та Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року, дозволяє дійти висновку, що поняття фінансової безпеки є складовою ширшої категорії — національної безпеки [1]. При цьому у чинному законодавстві спостерігається фрагментарність у визначенні цього поняття та відсутність єдиного державного органу, який би формував і реалізовував політику у сфері фінансової безпеки. Незважаючи на створення Бюро економічної безпеки Указом Президента України від 24 листопада 2021 р., дискусійним залишається питання щодо відмежування понять економічної та фінансової безпеки, оскільки перше має інтегральний характер і включає в себе фінансову складову.

Науковці підкреслюють, що при вдосконаленні законодавчого регулювання фінансово-економічної безпеки держави необхідно враховувати низку макроекономічних індикаторів, які відображають реальний стан економіки: співвідношення дефіциту державного бюджету до ВВП, частку державного та гарантованого державного боргу у ВВП, рівень валового зовнішнього боргу, курс національної валюти до долара США, обсяг міжнародних резервів, частку довгострокових кредитів у загальному обсязі кредитування та частку непрацюючих кредитів [2, с. 512]. Для посилення фінансової стабільності пропонується прийняття нового Закону України «Про основи фінансової безпеки» та оновлення положень чинної Стратегії [2].

Погоджуючись із науковими позиціями щодо потреби удосконалення нормативно-правового регулювання економічної безпеки, слід зазначити, що термін «фінансово-економічна безпека» є не зовсім коректним. Як свідчить аналіз законодавчих положень і наукових підходів, фінансова безпека розглядається як складова економічної безпеки, що має власні специфічні риси. Економічна безпека держави визначається макроекономічними показниками і впливає на добробут громадян, тоді як економічна безпека особи виражається у факторах, які безпосередньо забезпечують її життєздатність. Йдеться, зокрема, про розмір прожиткового мінімуму, рівень мінімальної заробітної плати, структуру споживчого кошика, що впливають на здоров'я та якість життя людини.

Нині законодавче визначення терміну «фінансова безпека» відсутнє, однак наукова думка розглядає його як підсистему економічної безпеки, що є складовою національної. Вважається, що фінансова безпека — це багатогранна економічна категорія, яка має різні підходи до трактування її сутності та структури [3]. У науковій літературі наголошується на необхідності диференціації рівнів фінансової безпеки — державного, корпоративного та індивідуального, адже кожен із них має свої особливості, показники та механізми забезпечення.

Правовою основою фінансової безпеки держави виступають Конституція України, Бюджетний кодекс, Податковий кодекс, Закон України «Про державний бюджет» та інші нормативно-правові акти, які визначають фінансові засади реалізації основних прав і свобод людини. До таких прав належать право приватної власності, свобода підприємництва, право на працю, соціальний захист, освіту, житло та охорону здоров'я. З огляду на те, що реалізація цих прав значною мірою залежить від фінансових ресурсів держави, планування системи фінансової безпеки особи має спиратися на державні соціальні стандарти, програми та гарантії, передбачені фінансовим законодавством.

Зарубіжний досвід підтверджує доцільність соціального підходу до фінансової безпеки громадян. Наприклад, у Сполучених Штатах Америки

фінансова безпека інтерпретується як комплекс заходів, спрямованих на забезпечення громадян необхідними фінансовими ресурсами, створення умов для їх збереження та примноження. Сучасна Програма фінансової безпеки особи у США базується на трьох ключових напрямках: захист населення від бідності, формування можливостей для запобігання фінансовим ризикам та забезпечення належного рівня життя для кожного громадянина [4].

Отже, підсумовуючи, можна зробити висновок, що правове забезпечення фінансової безпеки в системі національної безпеки України вимагає подальшого розвитку організаційно-правових механізмів реалізації відповідних заходів. Необхідним є створення дієвих інструментів, які дозволять уповноваженим суб'єктам ефективно здійснювати контроль за обігом фінансових ресурсів, а також регулярний моніторинг стану фінансової системи держави. Як визначено у Стратегії економічної безпеки, важливо постійно відслідковувати рівень критичних показників та відображати отримані дані у формі інфографіки на урядових ресурсах, забезпечуючи відкритість та актуальність інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мельник В., Андрющенко О. Нормативно-правове регулювання економічної безпеки. *Молодий вчений*. 2019. № 12 (76). С. 343–346. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-12-76-73>.
2. Pylypyshyn P., Hanushchyn S., Bek U., Mykhalitska N., Vereskliia M. Legal regulation of the financial and economic security of Ukraine. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. № 1 (42). Pp. 510–521. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.42.2022.3747>.
3. Ладюк О. Д. Фінансова безпека: характеристика складників. *Ефективна економіка*. 2016. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5280>.
4. The State of Financial Security 2020: A Framework for Recovery and Resilience // Aspen Institute: сайт. 09.11.2020. URL <https://www.aspeninstitute.org/publications/the-state-of-financial-security-2020-framework>.

Богдан КРИМЧАНІН,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник: Любов КАСЬЯНЕНКО,
доктор юридичний наук, професор,
професор кафедри фінансового та податкового права
Державного податкового університету

ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ ТА РОЗПОВСЮДЖЕННЮ ЗБРОЇ МАСОВОГО ЗНИЩЕННЯ

Збройна агресія росії проти України сприяли активізації терористичних і сепаратистських груп, які шукають фінансові ресурси для втілення своєї діяльності та досягнення злочинних цілей. Ефективний контроль фінансових потоків виступає ключовим інструментом запобігання ескалації конфліктів і диверсій. Наразі на національному рівні в Україні прийняті та діють низка нормативно-правових актів, які регулюють це питання. Серед них доцільної виділити такі як Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [1], постанову Кабінету Міністрів України №537 від 2015 року «Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України» [2].

Незважаючи на наявність розвиненої законодавчої бази, яка передбачає превентивні заходи для фінансових установ (зокрема KYC та CDD), механізми обміну інформацією, застосування адміністративних і кримінальних санкцій, а також процедури міжнародної координації відповідно до сучасних викликів і рекомендацій FATF, система протидії фінансуванню тероризму в Україні потребує подальшого вдосконалення. Попри це злочинні мережі постійно винаходять нові способи маскування платежів (криптовалюти, кріптоміксери, складні корпоративні структури), що викликає необхідність постійного

оновлення алгоритмів і регуляторних інструментів. Важливо впроваджувати механізми доступу до даних із жорстким контролем і аудитом, аби захищати персональні дані та уникати зловживань у процесі моніторингу. Підвищення кваліфікації та інвестиції у навчання аналітиків, судових експертів та працівників фінансових установ – ключ до ефективного використання технологій і розуміння складних фінансових схем.

Значну роль у підвищенні ефективності фінансового моніторингу сьогодні відіграють технологічні інновації. У процесі цифровізації фінансової системи все більшого поширення набувають рішення на основі штучного інтелекту, які дають змогу швидше виявляти підозрілі операції, знижувати рівень хибних спрацьовувань та ідентифікувати складні схеми фінансування терористичної діяльності [3]. Водночас важливим аспектом залишається кібербезпека – захист чутливих даних, безпечний обмін інформацією та контроль дій аналітиків задля збереження балансу між безпекою й правами громадян. Додаткової ефективності системі надають автоматизовані механізми реагування, що забезпечують оперативне блокування транзакцій, оновлення санкційних списків і підготовку матеріалів для розслідувань. Інтеграція аналітики великих даних з банківських, митних і державних реєстрів дозволяє формувати комплексні профілі ризику та відстежувати фінансові потоки у режимі, наближеному до реального часу. До того ж особливої актуальності набуває міжнародний вимір протидії фінансуванню тероризму, адже фінансові потоки часто виходять за межі національних кордонів, а ефективність заходів контролю залежить від рівня координації з іноземними партнерами. Варто зазначити, що Україна на даному етапі активно впроваджує механізми обміну інформацією з підрозділами фінансової розвідки (FIU) інших держав, дотримується рекомендацій FATF і бере участь у формуванні спільних санкційних політик.

Таким чином, ефективний фінансовий моніторинг є ключовим елементом національної оборони та безпеки України, оскільки дозволяє переривати фінансові потоки терористичних і сепаратистських мереж та обмежувати доступ до ресурсів для розповсюдження зброї масового знищення. Його успіх залежить

від спільних зусиль держави, фінансового сектору, бізнесу та громадянського суспільства — від дотримання КУС до оперативного реагування на підозрілі операції. Інноваційні рішення на основі штучного інтелекту, аналітики та автоматизації підвищують швидкість і точність моніторингу, а міжнародна координація через синхронні санкції, обмін інформацією та технічну підтримку дозволяє ефективно протидіяти транснаціональним загрозам. Наступні кроки включають модернізацію законодавства, масштабування технологічних рішень, підвищення кваліфікації аналітиків та поглиблення міжнародної співпраці, що разом сприяє захисту держави та запобіганню фінансуванню тероризму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. Дата оновлення 09.01.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення 22.10.2025).
2. Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України : Постанова Каб. Міністрів України від 29.07.2015 № 537. Дата оновлення 01.08.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-п#Text> (дата звернення: 23.10.2025).
3. Oleksandr Nikitenko, Oleh Predmestnikov, Illia Zhuravel, Bohdan Krymchanin. (2025) Legal Regulation of The Use of Artificial Intelligence in Ensuring State Security in Ukraine's Border Regions by Law Enforcement Agencies. *Metaverse Science, Society and Law*. Vol. 1, Issue 1. doi: 10.69635/mssl.2025.1.1.17

Крутий В.І.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Університету митної справи та фінансів
Науковий керівник: Анатолій МАЗУР,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів

ОПОДАТКУВАННЯ КРИПТОВАЛЮТ ТА ЦИФРОВИХ АКТИВІВ: ПЕРСПЕКТИВИ ПРАВОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Швидке поширення криптовалют та їхнє активне використання у фінансових операціях створює серйозні виклики для системи обліку й оподаткування як в Україні, так і у світі загалом. У більшості держав нормативно-правова база щодо обліку криптовалют перебуває на етапі становлення, що ускладнює процеси їх оподаткування, моніторингу та контролю. Відсутність уніфікованих міжнародних стандартів обліку зумовлює різні підходи до оподаткування операцій із цифровими активами, створюючи правову невизначеність і підвищуючи ризики як для державних органів, так і для власників криптовалют.

В Україні досі не встановлено чітких правил ведення обліку та оподаткування операцій із криптовалютами, що гальмує процес легалізації цифрових активів і обмежує їх використання у господарській діяльності. На відміну від цього, багато країн активно формують і впроваджують законодавчі норми, які регулюють податковий облік криптовалют, зокрема визначають ставки податків для різних видів доходів – від стейкінгу, майнінгу, інвестицій чи обміну. Неврегульованість цієї сфери в Україні підвищує ризики фінансових втрат і правових суперечок для власників криптовалют, а також обмежує можливості держави у здійсненні контролю та справлянні податків із криптоактивів.

Криптовалюти являють собою нематеріальні цифрові активи, що мають визначену вартість і існують виключно в електронному вигляді як записи в спеціалізованих електронних системах на основі технології блокчейн. Ця

технологія передбачає високу ступінь захисту інформації: будь-які зміни до вже здійснених операцій практично неможливі. Запис у блокчейні зберігається назавжди, що гарантує прозорість і стійкість даних. Важливою особливістю є також анонімність користувачів, оскільки імена власників криптовалютних гаманців не розкриваються, забезпечуючи їм певний рівень конфіденційності й захищаючи приватність власника в процесі транзакцій [1].

В Україні відсутнє чинне спеціалізоване законодавство з правового регулювання криптовалюти. Так, Закон України «Про віртуальні активи» [2] від 17.02.2022 року № 2074-IX, який мав вирішити це питання, не набрав чинності, у зв'язку з тим, що його дія пов'язана з набранням чинності законом України про внесення змін до Податкового кодексу України [3] від 02.12.2010 року № 2755-VI щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами.

Натомість 3 вересня 2025 року Верховна Рада ухвалила в першому читанні законопроект [4] від 24.04.2025 року №10225-д, який має врегулювати ці питання. Але до його повноцінного прийняття поки що не єдине визначення криптовалюти міститься у Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [5] від 06.12.2019 року № 361-IX. Закон визначає віртуальний актив як «цифрове вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або переказувати і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей». Разом з цим, відсутність чіткої класифікації не заважає фіскальним органом оподатковувати дохід від операцій з криптовалютою за загальними нормами Податкового кодексу України.

Як зазначає Г. М. Дарчик, після ухвалення Закону «Про віртуальні активи», українські та іноземні криптовалютні біржі, а також банківський сектор зможуть легально відкривати рахунки для криптокомпаній, що забезпечить судовий захист прав власників віртуальних активів. Однак для повноцінного регулювання необхідно ухвалити зміни в Податковий кодекс України щодо оподаткування доходів від операцій з віртуальними активами. Це сприятиме залученню

іноземних інвестицій. Зарубіжний досвід у регулюванні ринку криптовалют демонструє ефективні заходи, які Україна може реалізувати на своєму ринку, зокрема: майнінг та продаж криптовалют, державна реєстрація постачальників цифрових активів, оподаткування обігу віртуальних активів, впровадження блокчейн-технологій у державний сектор, створення умов для стабільності та національної безпеки в обігу криптовалют (на прикладі США), боротьба з шахрайством і захист прав споживачів та інвесторів [5, с. 340].

На думку Б.Ю. Москвіна, для подальшого впровадження віртуальних активів в Україні, дієвими вбачається реалізація наступних кроків: створення міжнародних стандартів та рекомендацій щодо регулювання цифрових активів на рівні таких організацій, як Міжнародний валютний фонд (МВФ) або Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР); впровадження уніфікованих національних законодавств, заснованих на міжнародних стандартах, для гармонізації регуляторних підходів між країнами; активна участь у міжнародних ініціативах та форумах, спрямованих на обговорення та вирішення питань правового регулювання цифрових активів; введення чітких вимог до прозорості та безпеки операцій з цифровими активами, а також створення механізмів для захисту прав інвесторів; запровадження освітніх програм для інвесторів та користувачів, щоб підвищити їхню обізнаність щодо ризиків та безпеки цифрових активів; впровадження страхових схем для захисту інвесторів від можливих втрат через шахрайство або технічні збої тощо [6, с. 188].

На нашу думку, законопроект «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів щодо врегулювання обігу віртуальних активів» є важливим кроком у напрямку легалізації криптовалютного ринку та гармонізації українського законодавства з європейським регламентом MiCA (Markets in Crypto-Assets)[7]. Документ визначає правовий статус віртуальних активів як цифрового майна, створеного у системах розподіленого реєстру, та встановлює правила їх обігу, оподаткування й державного контролю.

Основна частина законопроекту присвячена оподаткуванню криптовалют.

Прибуток від операцій із віртуальними активами визначається як різниця між доходом від продажу та витратами на їх придбання. Для операцій обміну «криптовалюта – криптовалюта» податок не нараховується, що стимулює внутрішній обіг цифрових активів. Для юридичних осіб прибуток від криптооперацій обчислюється окремо, а збитки можуть бути перенесені на наступні періоди, як у випадку з традиційними фінансовими інструментами. Документ також визначає порядок ліцензування, фінансового моніторингу та відповідальності учасників ринку. Передбачено можливість укладення угод про врегулювання порушень із регулятором, що відповідає міжнародній практиці й сприяє добровільному дотриманню норм.

Загалом законопроект створює основу для інтеграції криптоіндустрії в легальну економіку України. Його ухвалення дозволить збільшити бюджетні надходження, залучити інвестиції та підвищити довіру до цифрових активів. Водночас подальша ефективність регулювання залежатиме від якості підзаконних актів і готовності податкової системи до нових механізмів обліку криптовалют.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шепель І. В. Криптовалюта в системі оподаткування: нові реалії та підходи. *Економіка та суспільство*. 2024. № 68. URL: file:///C:/Users/k_shtolts/Downloads/4931-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-4848-1-10-20241205.pdf.

2. Про віртуальні активи: Закон України від 17.02.2022 року № 2074-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>.

3. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні від 24.04.2025 року 10225-д. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56271>.

4. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 року № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.

5. Дарчик Г. М. Сучасний стан правового регулювання криптовалюти в Україні. Зарубіжний досвід регулювання ринку криптовалют. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2025. № 87. С. 335-340.

6. Москвін Б. Ю. Перспективи розвитку правового регулювання цифрових активів в Україні. *Київський часопис права*. 2024. № 2. С. 184-189.

7. Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on markets in crypto-assets, and amending Regulations (EU) № 1093/2010 and (EU) № 1095/2010 and Directives 2013/36/EU and (EU) 2019/1937 (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32023R1114>

Юлія КУРИЛЮК,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
юридичного факультету
Хмельницького університету управління
та права імені Леоніда Юзькова
Науковий керівник: Ірина СТОРОЖУК,
кандидат юридичних наук, професор,
доцент кафедри Хмельницького університету управління
та права імені Леоніда Юзькова

РОЛЬ ІНСТИТУТУ ПОДАТКОВОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПРАВОВА БАЗА ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Фінансова грамотність є важливою умовою формування правосвідомої поведінки громадян у сфері фінансових правовідносин. Знання норм фінансового права, зокрема податкового законодавства, сприяє усвідомленню змісту прав і обов'язків платників податків, що забезпечує добровільне та своєчасне

виконання податкових зобов'язань. Відповідно до статті 67 Конституції України, кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку та розмірах, встановлених законом [1]. Ефективна реалізація цього обов'язку неможлива без належного рівня фінансової культури населення.

Одним із проявів правової визначеності у сфері фінансового права є податкове консультування. Воно спрямоване на надання платникам податків фахової допомоги у розумінні та застосуванні норм податкового законодавства, що забезпечує правильне виконання їхніх податкових обов'язків. Відповідно до статті 52 Податкового кодексу України, платник податків має право звернутися до контролюючого органу за отриманням індивідуальної податкової консультації, яка надається безоплатно та є обов'язковою для виконання тим органом, що її видав [2].

Охарактеризовуючи главу 3 Податкового кодексу України, варто зазначити, що податкове консультування здійснюється з метою надання платникам податків роз'яснень щодо практичного застосування норм податкового законодавства. Статті 52–53 ПКУ створюють правову основу для податкового консультування, що забезпечує платникам податків можливість отримати офіційне роз'яснення норм законодавства, зменшити ризики помилок і підвищити правову визначеність у сфері оподаткування. Таким чином, податкові консультації виступають важливим інструментом реалізації принципів відкритості, правової визначеності та захисту прав платників податків.

Проте, О. Смірнова визначає податкове консультування як професійну незалежну діяльність організацій і приватних осіб з надання замовнику платних послуг, результатом якої є визначення його прав та обов'язків як платника податків і зборів (обов'язкових платежів) та їх оптимальна реалізація [3, с. 84]. На мою думку, встановлення помірної плати за податкове консультування могло б підвищити відповідальність громадян у виконанні податкових обов'язків, адже платники податків, вкладаючи власні кошти, більш усвідомлено ставитимуться до отриманої консультації, точніше виконуватимуть рекомендації спеціалістів і прагнутимуть уникати порушень податкового законодавства. Такий підхід

сприятиме формуванню культури відповідального оподаткування та розвитку інституту податкових консультантів в Україні.

Беручи до увагу зарубіжний досвід, а саме Німеччину то там система податкового консультування має глибше інституційне та професійне підґрунтя, ніж в Україні. Там податкові консультанти визнаються окремою юридично регульованою професією, що потребує спеціальної освіти, ліцензування та членства у професійних об'єднаннях. Вони виконують не лише функцію роз'яснення податкових норм, а й беруть участь у податкових спорах, аудиторській діяльності, консультуванні бізнесу [4, с. 3] На відміну від цього, в Україні інститут податкового консультування лише формується, а правову основу йому забезпечують статті 52–53 Податкового кодексу України, які дозволяють платникам отримувати офіційні індивідуальні податкові консультації з метою підвищення правової визначеності та зменшення податкових ризиків.

Таким чином, у зарубіжних країнах податкові консультанти вже давно стали невід'ємною частиною системи правосуддя у сфері податкового права. Комплексне володіння теорією та практикою оподаткування і бухгалтерського обліку, досконале знання чинного законодавства та судової практики, постійне відстеження змін у сфері оподаткування дозволяють їм надавати професійні та точні відповіді на запитання, пов'язані з податковими зобов'язаннями. Саме такий досвід може стати корисним прикладом для України у формуванні сучасного та ефективного інституту податкового консультування, що сприятиме зміцненню довіри громадян до держави та підвищенню рівня фінансової культури суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 22.10.2025)
2. Податковий кодекс України : Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 22.10.2025)

3. Смірнова О.М. Податкове консультування: зміст і стан розвитку. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2011. № 2 (53). С. 84-90.

4. Безпалько І. Р., Податкове консультування в Німеччині: досвід для України. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. 2018. №4. С. 1-9.

Курінна КАТЕРИНА,
здобувача першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Київського національного економічного університету імені Вадима
Гетьмана
Науковий керівник: Ганна КОЛОМІЄЦЬ,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів імені Віктора Федосова
Київського національного економічного університету імені Вадима
Гетьмана

ЦИФРОВІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

У сучасному світі цифровізація стала ключовим чинником реформування державного управління. Особливо важливо це для державного фінансового контролю, адже від швидкості обробки інформації, її достовірності та прозорості залежить економічна безпека країни. В Україні цифровізація митного контролю стала стратегічним напрямом підвищення ефективності державного управління фінансами.

Митна система – перша ланка, через яку проходять фінансові потоки, пов'язані з міжнародною торгівлею. Ефективність цього контролю критично впливає на бюджетні надходження. Нижче наведена таблиця, що ілюструє основні показники цифровізації митного контролю в Україні за 2021–2024 роки:

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Частка електронних митних декларацій	99,1%	99,5%	99,7%	99,8%
Середній час митного оформлення	3 години	2,5 години	2 години	1,5 години
Кількість митних декларацій	1,2 млн	1,3 млн	1,4 млн	1,5 млн
Обсяг митних платежів (млрд грн)	100	120	140	160
Виявлені порушення через АСАУР	5 000	6 000	7 500	8 000
Ризик людської помилки	50–60%	20%	10%	5%
Використання технологій AI та BI	Початкове	Розширене	Активне	Максимальне
Кількість користувачів системи «Єдине вікно»	80% імпортерів	90% імпортерів	95% імпортерів	98% імпортерів

Створено автором на основі джерела [2], [3].

Розглядаючи таблицю показників роботи митної системи України за 2021–2024 роки, можна побачити чітку тенденцію до цифровізації та підвищення ефективності. Частка електронних декларацій зросла з 99,1% до 99,8%, що свідчить про практично повну відмову від паперових документів. Середній час митного оформлення скоротився з трьох годин до півтори, а це означає, що процеси стали швидшими та більш автоматизованими. Кількість декларацій і обсяг митних платежів постійно збільшувалися, що говорить про розвиток зовнішньої торгівлі та вдосконалення адміністрування. Одночасно із цим зріс рівень виявлення порушень через систему АСАУР, що вказує на покращення контролю завдяки сучасним технологіям. Особливо важливо, що ризик людської помилки зменшився з 50–60% до лише 5%, адже митниця активно впроваджує штучний інтелект і бізнес-аналітику. Крім того, система «Єдине вікно» охопила майже всіх імпортерів — 98% у 2024 році. Це спростило процедури, підвищило прозорість і зменшило бюрократію. Отже, дані таблиці демонструють, що митна служба України перетворюється на сучасну цифрову систему, де головну роль відіграють технології, швидкість і аналітика.

Узагальнюючи вищезазначене варто підкреслити, що цифровізація митного контролю в Україні підвищила ефективність, прозорість та швидкість роботи митниці, зменшила людський фактор і покращила економічні показники держави. Незважаючи на успіхи, важливо продовжувати посилювати захист даних та впроваджувати передові технології, щоб відповідати міжнародним стандартам та підвищувати ефективність контролю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна митна служба України. Загальне. Пост-митний контроль: за результатами пост-митного контролю до Держбюджету добровільно сплачено 628 млн грн / Держмитслужба України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/za-rezultatami-post-mitnogo-kontroliu-do-derzhbiudzhetu-dobrovilno-splacheno-628-mln-grn-1965> (дата звернення: 24.10.2025).
2. Міністерство фінансів України. Результати митного безвізу: 91 тис. транзитних митних декларацій за II квартал 2024 р. / Мінфін України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://mof.gov.ua/uk/news/rezultati_mitnogo_bezvizu_91_tis_tranzitnikh_mitnikh_deklaratsii_z_iakikh_u_ii_kvartali_2024_r_255_tisiach-4685 (дата звернення: 24.10.2025).
3. Міністерство фінансів України. Митний огляд: Українська митниця – розвиток попри війну / Мінфін України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://mof.gov.ua/uk/news/mitnii_ogliad_ukrainska_mitnitsia_rozvitok_popri_viinu_zai_kvartal_2025_roku_prezentatsiia-5118 (дата звернення: 24.10.2025).
4. Національне агентство з питань запобігання корупції. Звіт про наради з керівниками відділів з питань запобігання та виявлення корупції / НАПК. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://antycorportal.nazk.gov.ua/uploads/uo/43115923/report-1059/nacp-report-1059.pdf> (дата звернення: 24.10.2025).

5. Науково-дослідний інститут економіки та інноваційних технологій. Впровадження електронних сервісів у митну та податкову систему України / НДІ ЕІТ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2024-14-08-02/2024-14-08-02> (дата звернення: 24.10.2025).

6. Науково-дослідний інститут економіки та інноваційних технологій. Використання блокчейн-технологій у митних операціях / НДІ ЕІТ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2024-14-08-02/2024-14-08-02> (дата звернення: 24.10.2025).

Марія КУЧКО,
здобувач (першого) бакалаврського рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник: Альона ГАРБІНСЬКА-РУДЕНКО,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового та податкового права
Державного податкового університету

ОСНОВНІ СКЛАДОВІ ЕЛЕМЕНТИ ВНУТРІШНЬОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Внутрішня безпека держави є фундаментальною умовою збереження її суверенітету, стабільності та сталого розвитку. Вона визначає рівень стійкості політичних інститутів, функціонування правової системи, здатність економіки протистояти внутрішнім та зовнішнім викликам, а також захищеність суспільства від кримінальних, корупційних, інформаційних та екологічних загроз. В умовах воєнної агресії проти України проблематика внутрішньої безпеки набула нових масштабів. Вона поєднує класичні аспекти забезпечення правопорядку та громадської безпеки з необхідністю адаптації держави до гібридних викликів, зокрема інформаційних атак та внутрішньої дестабілізації.

У сучасних умовах внутрішня безпека держави виступає як багаторівнева система, де політична стабільність, соціальна злагода, правове поле та інформаційна стійкість взаємно підсилюють одне одного і формують основу для національної єдності. У політичному вимірі важливо, щоб державні інституції залишалися легітимними у сприйнятті громадян, а механізми участі, прозорості та контролю були ефективними.

Правове забезпечення внутрішньої безпеки вимагає не лише чинного законодавства, але й здатності правоохоронних органів та судової системи діяти незалежно, ефективно та відчувати баланс між захистом громадян і забезпеченням державного порядку. Нормативно-правова база інформаційної безпеки в Україні спирається на Конституцію та низку законів (наприклад, «Про інформацію», «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах», «Про кібербезпеку»), і без чітко сформульованих норм та їх виконання сам сенс інформаційної безпеки втрачає силу [4, с. 492].

Економічна компонента виступає базисом життєздатності внутрішньої системи. Держава мусить забезпечувати стійкість до внутрішніх та зовнішніх шоків, контролювати корупцію, підтримувати макроекономічну рівновагу та стимулювати розвиток інноваційної діяльності. Дослідження, представлені в роботі О. А. Маслія та Р. М. Галушки, окреслюють, що трансформація зовнішніх ризиків висунула на передній план потребу в макроекономічній стійкості, захисті виробничих потенціалів, інвесторській безпеці та інноваційній адаптації [3, с. 69–75].

Соціальний вимір внутрішньої безпеки концентрується на мінімізації соціального вибуху, забезпеченні гідного рівня життя, справедливому розподілі ресурсів і протидії маргіналізації окремих груп населення. У публікації О. Резніка та І. Мельника «Економічна безпека України: соціальний аспект» зазначено, що соціальні ризики – бідність, безробіття, нерівність – прямо впливають на рівень внутрішньої безпеки, оскільки вони створюють підґрунтя для протестних настроїв і внутрішніх конфліктів [1, с. 1-2].

Інформаційна складова внутрішньої безпеки є одним із вимірів захищеності держави, оскільки сучасна війна відбувається не лише у фізичному, але й у цифровому та комунікативному просторі. Вона охоплює сукупність механізмів, спрямованих на захист інформаційної інфраструктури, протидію дезінформації, забезпечення стабільного функціонування інформаційних систем, а також формування довіри суспільства до офіційних джерел. У працях Т.С. Подорожної підкреслюється, що інформаційна безпека поєднує технологічний, правовий та соціальний компоненти: технологічний – передбачає захист державних інформаційних ресурсів і розвиток системи кіберзахисту, правовий – спирається на діючу нормативно-правову базу, а соціальний – пов'язаний із формуванням інформаційної культури та критичного мислення громадян [4, с. 493].

Особливої ваги інформаційна складова набуває в умовах гібридної війни, де інформаційні атаки та кібератаки спрямовані не лише на інфраструктурні об'єкти, а й на свідомість населення, з метою посіяти паніку, недовіру та розкол у суспільстві. У цьому контексті державна стратегія має поєднувати превентивні заходи кіберзахисту з активною інформаційною політикою, спрямованою на оперативне інформування населення, викриття фейків і маніпуляцій, а також посилення міжнародної співпраці у сфері кібербезпеки.

Воєнна складова внутрішньої безпеки охоплює систему заходів та інституцій, спрямованих на забезпечення захищеності внутрішнього простору від воєнних і терористичних загроз, диверсій, незаконного обігу зброї та інших дестабілізуючих чинників. У період повномасштабної агресії проти України воєнна компонента набула особливого значення, адже саме вона гарантує захист критичної інфраструктури, об'єктів державного управління, а також забезпечує функціонування сил територіальної оборони, що стали ключовим елементом громадської мобілізації. Як наголошує О.М. Кокун, стійкість до воєнних викликів безпосередньо залежить від готовності суспільства підтримувати оборонні структури, формувати єдність у протидії загрозам та поєднувати індивідуальну й колективну відповідальність за безпеку [2, с. 144].

Екологічна складова внутрішньої безпеки посідає особливе місце в умовах сучасних загроз, адже екологічні ризики часто мають накопичувальний і довгостроковий характер. Воєнні дії на території України спричинили масштабні руйнування промислових об'єктів, забруднення ґрунтів та водних ресурсів, що прямо впливає на здоров'я населення та соціально-економічну стабільність. Як зазначає С.О. Яковлєв, екологічна безпека сьогодні виходить за межі суто природоохоронної проблематики, перетворюючись на важливий фактор політичної та соціальної стабільності, оскільки екологічні катастрофи здатні провокувати внутрішні конфлікти й підривати довіру до влади [6, с. 87].

Людський та інституційний потенціал внутрішньої безпеки відображає здатність суспільства та державних інституцій до самоорганізації, взаємодії та стійкості у кризових умовах. Освітня політика, підвищення правової та цифрової грамотності, розвиток громадянського суспільства та інститутів демократії формують середовище, у якому внутрішня безпека набуває стійкого характеру. М.М. Слюсаревський наголошує, що в умовах суспільних трансформацій важливу роль відіграє психологічна безпека особистості, адже вона є основою для колективної здатності протистояти деструктивним впливам [5, с. 118].

Таким чином, внутрішня безпека держави постає як комплексна система, що інтегрує політичну стабільність, правову захищеність, економічну стійкість, соціальну справедливість, інформаційну стійкість, воєнну готовність та екологічну відповідальність. Усі ці елементи перебувають у тісному взаємозв'язку, адже ослаблення будь-якої складової знижує загальний рівень захищеності держави. В умовах воєнного стану в Україні питання внутрішньої безпеки набуває особливого значення, адже поєднує традиційні завдання забезпечення правопорядку з необхідністю протидії гібридним загрозам і внутрішній дестабілізації.

До напрямів покращення можемо виділити: удосконалення нормативно-правової бази та забезпечення незалежності судової влади; зміцнення економічної стабільності через інноваційний розвиток, диверсифікацію енергетичних ресурсів та протидію корупції; зменшення соціальних ризиків

шляхом підвищення рівня зайнятості та адресної підтримки вразливих груп населення; розвиток національної системи кіберзахисту та формування інформаційної культури суспільства; розбудова інтегрованої системи територіальної оборони; посилення екологічного моніторингу й ліквідації наслідків техногенних загроз; а також підтримка інституцій громадянського суспільства, здатних забезпечити взаємодію держави та громадян у сфері безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Економічна безпека України: соціальний аспект: аналіт. доп. / ред. кол.: О. Резнік, І. Мельник. Київ: НІСД. 2022. 24 с.
2. Кокун О.М. Життестійкість і резильєнтність людини в сучасному світі: теорія, дослідження, практика. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2025. 214 с.
3. Маслій О.А., Галушка Р.М. Ієрархічний аналіз ризиків і загроз економічній безпеці України в умовах воєнного стану. Економічний простір. 2025. № 198. С. 69–75.
4. Подорожна Т.С. Інформаційна безпека України: виклики та пріоритети розвитку. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2021. № 6. С. 490–495.
5. Слюсаревський М.М., Даниленко О.В., Кочубей О.Г. Життєвий світ і психологічна безпека людини в умовах суспільних змін. Київ: Талком, 2020. 318 с.
6. Яковлев С. О. Екологічна безпека України в умовах воєнних дій: монографія. Київ: Національний авіаційний університет. 2023. 276 с.

Наталія ЛЕВКОВЕЦЬ,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінанси, облік і аудит
Національного транспортного університету

ОЦІНКА СТАНУ ЗАХИЩЕНОСТІ ФІНАНСОВИХ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

В умовах глобальної економічної турбулентності та посилення геополітичних ризиків забезпечення фінансової безпеки держави стає одним із ключових чинників її стабільного розвитку. Фінансова система виступає не лише економічним інструментом, а й складовою національної безпеки, оскільки від її стійкості залежить ефективність державної політики, соціальна стабільність і рівень довіри до влади. Сучасна ситуація вимагає підвищеної уваги до оцінки рівня захищеності фінансових інтересів, адже будь-які дестабілізуючі впливи можуть поставити під загрозу економічний суверенітет країни.

Фінансові інтереси держави — це комплекс цілей, завдань і пріоритетів, спрямованих на формування, ефективний розподіл і результативне використання фінансових ресурсів для підтримання стабільності економіки [1]. Їх головне призначення — забезпечення сталого функціонування державних фінансів, зміцнення грошово-кредитної системи, підвищення рівня соціального захисту населення та фінансування стратегічно важливих напрямів розвитку.

До ключових складових фінансових інтересів належать: стабільне надходження бюджетних доходів, збалансованість податкової системи, контроль за борговими зобов'язаннями, прозорість фінансових операцій та ефективне використання державного майна. Ці інтереси охоплюють не лише бюджетну сферу, а й банківський сектор, ринок капіталу, інвестиційне середовище та систему державного регулювання фінансових потоків.

Усі ризики, що впливають на стан фінансової безпеки, умовно поділяються на внутрішні та зовнішні.

Внутрішні загрози:

- хронічний дефіцит державного бюджету та дисбаланс видатків;
- тіньова економіка й поширені схеми ухилення від оподаткування;
- корупційні ризики у сфері фінансового управління;
- неефективне використання державних запозичень і зростання внутрішнього боргу;
- низька фінансова грамотність громадян і відсутність культури сплати податків;
- проблеми стабільності банківської системи та недовіра до фінансових установ.

Зовнішні загрози:

- коливання світових фінансових ринків і валютна нестабільність;
- залежність від зовнішніх кредиторів і донорських програм;
- вплив міжнародних санкцій та обмеження доступу до зовнішніх ринків капіталу;
- зменшення іноземних інвестицій через високі ризики;
- загрози фінансових кібератак на банківську та платіжну інфраструктуру;
- інфляційні процеси, що імпортуються ззовні [2].

На сьогодні Україна функціонує в умовах складного фінансового середовища, зумовленого воєнними діями, скороченням виробництва та нестачею інвестицій. Значна частина державних ресурсів спрямовується на оборонні потреби, що зменшує можливості для соціальних і інноваційних програм. Разом із тим держава активно впроваджує політику макроекономічної стабілізації.

Серед позитивних тенденцій можна відзначити:

- активне залучення міжнародної фінансової допомоги (від ЄС, МВФ, Світового банку тощо);
- цифровізацію державного управління фінансами (електронний бюджет, e-Data, податкові сервіси);
- посилення контролю за фінансовими потоками та боротьбу з легалізацією доходів;

- реформування банківського сектору та підвищення його стійкості.

Попри це, спостерігаються такі проблеми: висока боргова залежність, недостатня ефективність розподілу запозичених коштів, низька інвестиційна привабливість, а також обмежений доступ підприємств до кредитних ресурсів.

Для зниження рівня загроз та підвищення фінансової стійкості необхідно реалізувати комплекс заходів, серед яких:

1. Оптимізація бюджетної політики – скорочення неефективних витрат, удосконалення системи міжбюджетних відносин, перехід до середньострокового планування.
2. Удосконалення податкового адміністрування – автоматизація процесів, запровадження аналітичних систем контролю, зменшення корупційного тиску.
3. Підтримка банківської системи – створення умов для кредитування бізнесу, посилення нагляду за ризиковими операціями.
4. Фінансовий аудит і державний контроль – зміцнення ролі Рахункової палати, аудиторської служби, антикорупційних структур.
5. Диверсифікація фінансових джерел – розвиток внутрішнього ринку облігацій, стимулювання приватних інвестицій у державні проєкти.
6. Підвищення рівня кіберзахисту у фінансовій сфері – створення центрів моніторингу загроз, використання штучного інтелекту для аналізу ризиків [1].

Подальше підвищення рівня захищеності фінансових інтересів держави можливе за умови реалізації довгострокової стратегії фінансової безпеки. Її основними орієнтирами мають бути:

- збалансованість державних фінансів та скорочення боргового навантаження;
- структурна перебудова економіки для зменшення залежності від імпорту та зовнішніх ринків;
- поглиблення цифрових трансформацій у сфері фінансового контролю;

- розвиток інститутів громадського моніторингу використання бюджетних коштів;
- формування фінансової культури суспільства через освіту й публічну звітність.

Захист фінансових інтересів держави є ключовим чинником її економічної стабільності та незалежності. Поточний стан фінансової безпеки України залишається вразливим, однак спостерігаються позитивні тенденції у сфері управління державними ресурсами та розвитку фінансової інфраструктури.

Підвищення ефективності бюджетної та податкової політики, удосконалення боргового менеджменту, зміцнення контролю й прозорості фінансових процесів мають стати основою формування стійкої фінансової системи, здатної протистояти як внутрішнім, так і зовнішнім викликам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Геєць В.М., Гриценко А.А., Кизим М.О. Економічна безпека України: проблеми та перспективи забезпечення. Харків: ІНЖЕК, 2019. 312 с.
2. Кужелєв М.О. Фінансова безпека держави: теоретико-методологічні аспекти. Київ: КНЕУ, 2021. 264 с.

Богдан ЛИСЕНКО,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник: Вікторія ЧАЙКА,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри фінансового та податкового права
Державного податкового університету

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ФІНАНСОВИХ ПРОЦЕСІВ І РИЗИКИ КІБЕРЗАГРОЗ ДЛЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ

Сучасний етап розвитку фінансової системи держави характеризується масштабною цифровою трансформацією, що охоплює всі ланки фінансово-економічних відносин. Впровадження цифрових технологій у банківську сферу, страхування, державні фінанси, податкове адміністрування та електронні платежі створює нові можливості для підвищення ефективності, прозорості й оперативності фінансових процесів. Однак одночасно з цим зростає й рівень кіберзагроз, які можуть завдати суттєвої шкоди фінансовій стабільності держави.

Правове забезпечення кібербезпеки у фінансовій сфері формується на основі національного законодавства та міжнародних стандартів. Основу нормативного регулювання становлять Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [1], Закон України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [2], а також нормативно-правові акти Національного банку України щодо захисту інформації та платіжних систем. У міжнародному вимірі важливу роль відіграють рекомендації Базельського комітету з банківського нагляду, керівні принципи ISO/IEC 27001 щодо інформаційної безпеки, а також норми Європейського Союзу.

На сьогодні цифровізація фінансових процесів передбачає використання технологій блокчейн, big data, штучного інтелекту, хмарних сервісів, а також впровадження фінтех-рішень, що сприяють розширенню доступу до фінансових послуг. З іншого боку, кіберзлочинність набуває все більш організованого

характеру, а атаки на фінансові установи спрямовані на порушення конфіденційності, цілісності та доступності фінансових даних.

Не можемо не погодитись з науковцями, які зазначають, що цифрові технології мають значний вплив на сталість фінансових процесів в Україні, ключовими аспектами яких є: 1) підвищення ефективності та швидкості; 2) підвищення доступності фінансових послуг; 3) покращення контролю та безпеки; 4) стимулювання інновацій та конкуренції; 5) підвищення прозорості та доступності інформації [3, с. 22].

Інші науковці також до переваг цифровізації таких процесів також відносять: нагадування від банківських та небанківських установ клієнтам про наступні платежі за зобов'язаннями за чинними угодами; можливість здійснювати фінансові операції та керувати власними коштами за допомогою смартфона, в режимі онлайн; підвищений рівень доступності позикових коштів; простота здійснення розрахунків, переказів, оплати рахунків; нові та зручні інструменти для підприємців; широкий спектр додаткових фінансових послуг, які можна отримати, використовуючи онлайн-додатки (страхування, інвестування, депозити) [4, с. 164].

В той же час, позитивно оцінюючи цифровізацію фінансових процесів варто звернути увагу на деякі проблемні аспекти. Так за даними Європейського агентства з кібербезпеки (ENISA), близько 70% фінансових інституцій у світі щорічно зазнають спроб несанкціонованого втручання в їхні цифрові системи. Найпоширенішими видами кіберзагроз є фішинг, DDoS-атаки, злам систем онлайн-банкінгу, викрадення даних клієнтів, а також підробка електронних платіжних документів. У контексті воєнного стану в Україні питання інформаційної безпеки фінансової системи набуває особливої ваги. Гібридна війна включає не лише фізичні, а й кібернетичні атаки, спрямовані на дестабілізацію фінансових інститутів, руйнування довіри до електронних сервісів та створення панічних настроїв серед населення [5].

При цьому важливо розуміти, що саме цифровізація фінансових процесів створює ризики, які стосуються: кібербезпеки, приватності і захисту даних,

технологічних вад та помилок [3, с. 23]. Також до таких ризиків кіберзагроз варто віднести: 1) недостатній рівень цифрової грамотності; 2) наявність цифрової нерівності в суспільстві та різний доступ до інформаційно-комунікаційних технологій, який визначається територією проживання домогосподарств; 3) рівень доходу для придбання необхідними мобільними девайсами, які дозволяють використовувати цифрові можливості фінансових установ та ін [4, с. 166].

На нашу думку, забезпечення кіберстійкості фінансової системи вимагає комплексного підходу, який охоплює правові, технічні та організаційні заходи. Ключовими напрямками державної політики мають бути: удосконалення нормативно-правового регулювання цифрових фінансових послуг; створення єдиної системи моніторингу кіберінцидентів у фінансовому секторі; впровадження стандартів кібергігієни для працівників фінансових установ; міжнародна координація зусиль у сфері протидії кіберзлочинності; підвищення рівня цифрової грамотності користувачів фінансових сервісів.

Таким чином, цифровізація фінансових процесів є невід'ємною складовою сучасного етапу розвитку фінансової системи держави, яка сприяє підвищенню ефективності, прозорості та інклюзивності фінансових відносин. Проте водночас вона формує нову площину ризиків, пов'язаних із зростанням кіберзагроз, порушенням конфіденційності даних та появою технологічних вразливостей. Забезпечення кіберстійкості фінансової системи потребує системного поєднання правових, технічних і організаційних механізмів, спрямованих на превенцію, моніторинг та нейтралізацію загроз.

У контексті євроінтеграційних процесів України особливого значення набуває імплементація міжнародних стандартів кіберзахисту та розвиток національного законодавства у сфері цифрових фінансових послуг. Формування ефективної системи кібербезпеки фінансового сектору має стати стратегічним пріоритетом держави, оскільки саме вона забезпечує довіру громадян і суб'єктів господарювання до цифрових інструментів, а отже – є запорукою стабільності та стійкого економічного розвитку країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>
2. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>
3. Журавльова І.В., Мигович Т. М., Коверза В. С. Вплив цифровізації на сталість фінансових процесів в Україні. *Економіка. Фінанси. Право*. 2024. № 6. С. 21-24.
4. Дубина М., Холявко Н. , Попело О. Цифровізація ринку фінансових послуг: переваги та ризики для домогосподарств. *Науковий вісник Полісся*, 2023. (2 (25). С. 160–177. DOI: [https://doi.org/10.25140/2410-9576-2022-2\(25\)-160-177](https://doi.org/10.25140/2410-9576-2022-2(25)-160-177)
5. European Union Agency for Cybersecurity (ENISA). *Threat Landscape Report 2024*. URL : https://securitydelta.nl/media/com_hsd/report/690/document/ENISA-Threat-Landscape-2024.pdf

Вікторія ЛОМЕНКО,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник: Любов КАСЬЯНЕНКО,
доктор юридичних наук, професор, професор
кафедри фінансового та податкового права
Державного податкового університету

ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ ЯК КЛЮЧОВИЙ МЕХАНІЗМ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Корупція є однією з найсерйозніших загроз для ефективного функціонування держави та економіки. Вона підриває довіру громадян до державних інституцій, погіршує інвестиційний клімат і спричиняє значні

економічні втрати. Одним із ключових механізмів протидії корупції є фінансовий контроль, який забезпечує прозорість і законність використання бюджетних коштів та фінансових ресурсів держави. Його роль полягає у виявленні порушень, запобіганні незаконним операціям та створенні умов для підзвітності державних органів і підприємств.

Фінансовий контроль – це діяльність, що спрямована на перевірку законності та доцільності фінансових операцій, а також на контроль за утворенням, розподілом та використанням грошових коштів. Він гарантує законність і ефективність використання бюджетних і позабюджетних коштів. Його здійснюють різні органи влади, серед яких Верховна Рада, Кабінет Міністрів, Національний банк, Рахункова палата та Національне агентство з питань запобігання корупції. Незважаючи на сучасну систему контролю, існують певні проблеми: зростання порушень при використанні коштів, недостатньо суворі штрафи, організаційна роздрібненість і слабкий попередній контроль [1, с. 133].

Важливою функцією фінансового контролю є забезпечення доброчесності політичних і публічних осіб та відкритий доступ громадян до інформації про фінансування політичної еліти і партій. Його ефективність залежить від прозорості процедур, системного аудиту, координації між органами контролю та правоохоронними структурами, а також впровадження високих стандартів етики та корпоративної доброчесності.

Закон України «Про запобігання корупції» заклав правову основу фінансового контролю як засобу протидії корупції, який постійно удосконалюється з урахуванням нових технологій та міжнародного досвіду. Фінансовий контроль не лише забезпечує ефективне управління коштами держави, а й мінімізує ризики зловживання владою для особистої або корпоративної вигоди, що робить його одним із найдієвіших інструментів боротьби з корупцією [2, с.104-105]. Важливість фінансового контролю як інструменту боротьби з корупцією підтверджується міжнародними документами. Зокрема, пункт 5 статті 8 Конвенції ООН проти корупції [3] закликає держави-

учасниці запроваджувати заходи та системи, які зобов'язують державних посадових осіб подавати декларації. Ці декларації мають містити інформацію про позаслужбову діяльність, заняття, інвестиції, активи, а також про суттєві подарунки або прибутки, які можуть свідчити про конфлікт інтересів або неправомірну вигоду. У провідних країнах фінансовий контроль активно застосовується для нагляду за доходами державних посадовців. Це забезпечує прозорість їхньої діяльності, відкритість та підзвітність перед суспільством, сприяючи зміцненню довіри до державних інституцій та ефективній боротьбі з корупційними проявами [4, с.460].

Прозорість і контроль не лише мінімізують корупційні ризики, а й підвищують ефективність використання державних ресурсів. Вони забезпечують відкритість фінансових операцій, своєчасне декларування доходів та майна публічними особами, рівність усіх перед законом і виконання принципу верховенства права. Ефективний фінансовий контроль передбачає комплексну взаємодію органів державної влади, внутрішніх та зовнішніх аудитів, контрольних підрозділів і правоохоронних структур, що дозволяє виявляти і запобігати зловживанням на ранніх етапах. Координація між різними суб'єктами контролю, регулярний аудит, оцінка ефективності державних програм та прозоре оприлюднення інформації про фінансові операції сприяють підвищенню довіри населення та системному подоланню корупції [5, с.327-330].

Отже, фінансовий контроль є важливим механізмом запобігання корупції, оскільки забезпечує прозорість, законність та підзвітність у використанні державних коштів і ресурсів. Він сприяє виявленню порушень, попередженню незаконних дій і зміцненню довіри громадян до державних інституцій. Ефективність фінансового контролю залежить від взаємодії органів влади, аудиту та контрольних структур, дотримання високих стандартів етики та прозорості процедур. У сукупності це створює умови для системного подолання корупції та підвищення ефективності державного управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Особливості здійснення фінансового контролю як засобу запобігання корупції: сучасний стан і перспективи вдосконалення / А. С. Ярошенко та ін. *Herald of Zaporizhzhia National University. Jurisprudence*. 2020. № 2. С. 133. URL: <https://doi.org/10.26661/2616-9444-2020-2-19>.
2. Макаренко Ю.П. Фінансовий контроль як ефективний інструмент запобігання корупції в Україні. Сучасні перспективи розвитку обліку, фінансів, економіки, управління, права та інженерії. 2024. С. 104–105. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/12345/25459/0061502.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=103>.
3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 31.10.2003 : станом на 18 жовт. 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text (дата звернення: 28.10.2025).
4. Суббот А. І., Бісюк О. С. Роль фінансового контролю у формуванні механізмів протидії корупції в умовах трансформації державного управління. *State and Regions. Series: Law*. 2024. № 4. С. 460. URL: <https://doi.org/10.32782/1813-338x-2024.4.73>.
5. Неклеса О., Сидорова Е., Палешко Я. Фінансовий контроль як інструмент в подоланні корупційних проявів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. Т. 1. № 1. С. 327–330.

Марина МАКСИМЧЕНКО,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник: Любов КАСЬЯНЕНКО,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри фінансового та податкового права
Державного податкового університету

ОСНОВИ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Центральне місце у системі правового забезпечення фінансової діяльності держави посідає інститут фінансово-правової відповідальності. Станом на зараз, у нормативно-правових актах відсутнє визначення дефініції фінансова відповідальність. Серед науковців точаться дискусії щодо трактування цього поняття. Попри галузеву специфіку, фінансово-правова відповідальність першочергово пов'язана із загальнотеоретичними аспектами. Зокрема у своїх дослідженнях Цимбалюк А.В. та Стріяшко Г.М. зазначають, що для фінансово-правової відповідальності характерні всі ознаки юридичної відповідальності. Фінансово-правова відповідальність встановлюється державою і пов'язана із застосуванням санкційно-правових норм до правопорушників уповноваженими органами у сфері охоронних фінансово-правових норм. [4, с. 93]. Це твердження не тільки підкреслює обов'язковість застосування державного примусу, а й визначає, що фактичною підставою для застосування фінансово-правової відповідальності слугує правопорушення, яке чітко визначене у фінансово-правових нормах. Водночас, науковці зауважують, що санкції фінансово-правової відповідальності відображені не лише у спеціалізованих на фінансових питаннях нормативно-правових актах таких як: Податковий кодекс України, Митний кодекс України, Бюджетний кодекс України, а також відображені у нормах Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України [4, с. 93].

На переконання Аністратенко Ю. І. та Глух М. В, «Активний розвиток суспільних відносин призвів до інтенсивного становлення фінансового права та його інститутів. Так, на сьогодні існують вагомі підстави для того, щоб говорити про сформованість самостійного виду юридичної відповідальності, а саме фінансово-правової відповідальності в правовій системі України» [1, с. 117]. Необхідно зазначити, що самостійність фінансово-правової відповідальності можна обґрунтувати санкціями відновлювального майнового характеру, що передбачають компенсацію завданої шкоди публічним грошовим фондам. Санкції фінансової відповідальності, як правило, включають такі види покарань як: штраф, пеня та припинення бюджетного фінансування.

Фінансово-правова відповідальність має виражений публічно-правовий характер, що обумовлено її суб'єктним складом. Держава в особі контролюючих органів здійснює нагляд за суб'єктами на яких покладено фінансовий обов'язок, та застосовує імперативний метод правового регулювання.

У своїй праці Касьяненко Л.М. та Данілов С.О. дотримуються думки, що податкова відповідальність повинна розглядатися в якості складника фінансової відповідальності, «оскільки саме такий підхід дійсно відповідає галузевій специфіці фінансового права та його інституціональному поділу» [2, с. 103]. Автори дійшли висновку про те, що відповідальність за порушення податкового законодавства за своєю юридичною природою є фінансово-правовою й характеризується такими ознаками: 1) вона встановлюється безпосередньо податковим законодавством; 2) передбачає заходи покарання до осіб, винних у невиконанні або неналежному виконанні податкових обов'язків; 3) основою відповідальності є саме податкове правопорушення, передбачене податковим та іншим законодавством (наприклад законодавством про ЄСВ, у сфері ЗЕД) [2, с. 104].

Зокрема, фінансова відповідальність за порушення законів з питань оподаткування регулюється приписами глави 11 Податкового кодексу України (далі – ПКУ). Відповідно до ст. 109 ПКУ податкове правопорушення це протиправне, винне діяння платника податку, контролюючих органів та/або їх

посадових (службових) осіб, інших суб'єктів у випадках, прямо передбачених ПКУ. Варто виокремити принцип вини, керуючись ст. 112 ПКУ, встановлено презумпцію невинуватості платників податків доти, доки контролюючий орган не доведе його нерозумну, недобросовісну чи необачну поведінку. Згідно із ст. 41 ПКУ чітко визначено перелік контролюючих органів та органів стягнення, а нормами ст. 86 ПКУ врегульовано порядок оформлення результатів перевірок [3].

Отже, фінансово-правова відповідальність це складний інститут системи правового забезпечення фінансової діяльності держави, що передбачає розгалужену структуру. Значна кількість вчених приділяє увагу унормуванню дискусійних аспектів щодо питань фінансово-правової відповідальності. Варто зазначити, що науковці виокремлюють податкову відповідальність, як складову фінансово-правової відповідальності, яка переймає всі її загальні ознаки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аністратенко Ю. І., Глух М. В. Поняття та ознаки юридичної відповідальності у справах про притягнення до відповідальності платників податків. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2023. № 1. с. 114–120.
2. Данілов С. О., Касьяненко Л. М. Фінансова відповідальність у податкових правовідносинах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. № 60. с. 101–104.
3. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Дата оновлення: 05.10.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 25.10.2025).
4. Цимбалюк А. В., Стріяшко Г. М. Правозастосування фінансово-правової відповідальності за податкові правопорушення на сучасному етапі. *Ірпінський юридичний часопис*. 2025. № 1(18). с. 90–97.

Тетяна МАЦЕЛИК,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри фінансового та податкового права
Державного податкового університету

ЕЛЕКТРОННІ ПУБЛІЧНІ ПОСЛУГИ ЯК ПІДСТАВА ОНОВЛЕННЯ ПАРАДИГМИ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Введення в державі воєнного стану, як наслідок, обмеження права пересування, необхідність забезпечення безпеки населення, тимчасове переміщення значної частини населення, руйнування інфраструктури суттєво трансформувало підходи до організації діяльності у сферах суспільних відносин та сприяло стрімкому розвитку системної реалізації національних проєктів цифрових трансформацій. Важливим напрямом таких трансформацій стала сфера публічних (адміністративних) послуг, як основний напрям комунікації громадян з органами публічної влади. Цифрові технології підвищують доступність адміністративних послуг, мінімізують бюрократію та корупційні ризики, зменшують витрати часу та ресурсів сприяючи ефективній взаємодії та задоволеності громадян якістю публічного сервісного обслуговування. Разом з тим, запровадження електронних систем у сфері надання адміністративних послуг потребує належного наукового аналізу та оцінки впливу запроваджених технологій на функціонування системи адміністративних послуг, оновлення теорії адміністративних послуг, як складової предмету адміністративного права.

Вагоме значення для оцінки впливу запроваджених технологій на функціонування системи адміністративних послуг, оновлення теорії адміністративних послуг, як складової предмету адміністративного права мають звіти Міністерства цифрової трансформації України, звіти Міжнародного банку реконструкції та розвитку.

У попередніх дослідженнях автор [1] вже розглядала окремі аспекти надання публічних (адміністративних) послуг, зокрема особливості їх надання

на місцевому рівні в аспектах децентралізації, що може бути оцінено, як одна із тенденцій в оновленні парадигми адміністративних послуг.

Теорія адміністративних послуг охоплює ключові поняття, ознаки, принципи та класифікації адміністративних послуг, а також процедури їх надання.

Основоположним в теорії є саме поняття та ознаки. В наукових джерелах можна спостерігати певну дискусію щодо визначення поняття адміністративна послуга, його співвідношення з публічними послугами, формування відмінних властивостей на підставі порівняння з послугами у приватно-правовій сфері, виокремлення їх особливостей.

В сучасних підручниках з адміністративного права вчені, на підставі аналізу законодавчого визначення поняття адміністративних послуг виділяють їх ознаки.

Зазначені ознаки відповідають сучасному визначенню поняття адміністративних послуг, що міститься в одноіменному законі, однак прийняття у 2021 році Закону України «Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг» [2] та запровадження єдиного порталу державних послуг «Дія» вимагають перегляду усталеного поняття «адміністративна послуга» та її ознак відповідно, з урахуванням емпіричного досвіду.

Тенденції до змін у системі адміністративних послуг намітилися при схваленні Урядом України Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р[3], Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р [4], та Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2016 р. № 918-р [5] в результаті чого були реалізовані відповідні заходи та прийняті законодавчі акти. Зокрема, в Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні констатується, що з розвитком інформаційного суспільства та суспільних

відносин виникає необхідність надання адміністративних та інших публічних послуг в електронній формі.

На сьогодні до сфери публічних послуг віднесені послуги, що надаються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, які належать до сфери їх управління [5]. Відповідно електронна послуга визначається, як адміністративна та інша публічна послуга, що надається суб'єкту звернення в електронній формі за допомогою засобів інформаційних, телекомунікаційних, інформаційно-телекомунікаційних систем [5].

Аналіз визначень запропонованих як концепцією так і законом України «Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг» дає можливість констатувати, що адміністративні послуги є одним із різновидів публічних послуг, надаються суб'єктами публічної влади, які наділені такими повноваженнями, суб'єктами делегованих повноважень або ж можуть надаватися в автоматичному режимі з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем за заявою або без подання такої.

Із запровадженням інформаційно-телекомунікаційних систем надання електронних публічних послуг фактично змінилися підходи і до надання адміністративні послуг в режимі електронних послуг.

Так, правовою підставою функціонування Реєстру адміністративних послуг є Постанова Кабінету міністрів України від 4 грудня 2019р. № 1137 «Питання єдиного державного веб-порталу електронних послуг та реєстру адміністративних послуг» [6].

Фактично можемо констатувати про повноцінну організацію процесу надання адміністративних послуг в електронному форматі. Разом з тим, зазначене дає можливість зрозуміти наскільки варто оновити парадигмальні підходи до формування теорії адміністративних послуг в сучасний період, зокрема поняття та ознак адміністративної послуги.

Так, беручи за основу напрацювання вчених адміністративістів щодо визначених ознак адміністративних послуг враховуючи зміни в чинному законодавстві та емпіричний досвід констатуємо:

по-перше, адміністративна послуга надається не лише за заявою фізичної чи юридичної особи, *а й може надаватися в окремих випадках без подання такої заяви, фактично за ініціативою суб'єкта владних повноважень* (підставою для такого висновку є Постанова КМУ від 13 січня 2023 р. № 111 Деякі питання реалізації Закону України “Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг” та відповідна правозастосовча практика.);

- по-друге, адміністративна послуга надається лише суб'єктом надання таких послуг та *може, в окремих випадках, надаватись за замовчуванням такого суб'єкта, а також в автоматичному режимі;*

- по-третє, ознака «адміністративна послуга надається суб'єктом надання таких послуг за ініціативою особи, яка потребує такої послуги» нівелюється оскільки, як зазначалося на практиці існує ініціатива суб'єкта владних повноважень;

- по-четверте, адміністративна послуга є результатом здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративної послуги, надання адміністративної послуги є повноваженням органу державної або місцевої влади, повноваження органів публічної адміністрації та процедура з надання адміністративних послуг мають бути закріплені виключно законом;

- по-п'яте, заява призводить до певного результату, спрямованого на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків особи, *у випадку отримання послуги без заяви статус особи також змінюється;*

- по-шосте, адміністративна послуга надається відповідно до закону;

- по-сьоме, *результатом адміністративної послуги є:* рішення індивідуальної дії (адміністративний акт), що ухвалюються щодо конкретної особи і породжує, змінює або припиняє права та/або обов'язки особи.

Відповідно під адміністративною послугою варто розуміти: послугу адміністративна послуга - результат здійснення владних повноважень суб'єктом

надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи або за ініціативою суб'єкта надання такої послуги, що надається, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або здійснення обов'язків такої особи відповідно до закону.

Відомо, що поняття має містити суттєві ознаки, які притаманні як адміністративним послугам, що надаються суб'єктами владних повноважень безпосередньо так і в електронним адміністративним послугам та мати фіксовані, зрозумілі межі, щоб уникати двозначності.

Підхід до оновлення парадигми адміністративних послуг дає можливість переосмислити існуючі підходи та спонукає до дискусії.

Для поглиблення існуючих висновків майбутні дослідження мають бути спрямовані на аналіз сформованого реєстру адміністративних послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кобилецький М.М., Мацелик Т.О. (2025). Децентралізація та трансформація суб'єктів надання публічних послуг на місцевому рівні: правовий аналіз під час воєнного стану. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. (45). 529-535. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/1736>
2. Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг : Закон України від 15 лип. 2021 р. № 1689-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1689-20>
3. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квіт. 2014 р. № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>
4. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січ. 2018 р. № 67-р // База

даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/67-2018-p>

5. Про схвалення Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 лист. 2016 р. № 918-р // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/918-2016-p>

6. Питання Єдиного державного вебпорталу електронних послуг та Реєстру адміністративних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 04 груд. 2019 р. № 1137 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1137-2019-p>

Ольга МАЩЕНКО,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри фінансів,
банківської справи, страхування та маркетингу
Класичного приватного університету

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПОДАТКОВОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ЯК ЧИННИК ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

Цифровізацією вважається – насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможлиблює інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір [1].

Імплементація цифрових комунікаційних технологій у взаємодію органів ДПС із платниками податків – є визначальною складовою загальнодержавної стратегії цифрової трансформації та модернізації публічного адміністрування. Цей процес відповідає суспільному запиту на підвищення якості та доступності публічних послуг, забезпечуючи уніфікацію доступу до адміністративного сервісу та усунення територіальних бар'єрів. Заходи з цифровізації фіскальної

сфери сприяють оптимізації та підвищенню прозорості процедур, що є критичною передумовою для формування правової держави та зменшення адміністративного навантаження на суб'єктів господарювання.

Цифрова трансформація податкового адміністрування слугує інструментальною основою досягнення інституційної прозорості та забезпечення фіскальної доброчесності. Завдяки електронним системам гарантується повна простежуваність фінансових операцій, що критично важливе для мінімізації дискреційних зловживань. Автоматизація та уніфікація регуляторних процедур ефективно нівелюють вплив суб'єктивного фактора та радикально скорочують пряму комунікаційну взаємодію між посадовими особами ДПС та платниками податків. Цей механізм виступає ефективним превентивним засобом протидії корупційним правопорушенням, тим самим безпосередньо сприяючи зміцненню фінансової безпеки держави.

Важливим кроком у розвитку цифровізації податкового адміністрування в Україні стало прийняття ЗУ «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві» від 16 січня 2020 року № 466-IX [2], який заклав фундаментальні правові основи для імплементації цифрових технологій, що є необхідною умовою для переходу від традиційних, паперових форм взаємодії до електронних, автоматизованих процесів.

Закон [2] надав правовий статус широкому спектру електронних послуг, що надаються органами ДПС, що включає подання податкової звітності в електронній формі, використання електронних кабінетів платника податків, а також обмін документами через електронну пошту. Він містить норми, що забезпечують автоматизацію багатьох процедур, які раніше виконувалися вручну. Наприклад, вдосконалення системи блокування та розблокування податкових накладних та процедури відшкодування ПДВ.

Крім того, Закон [2] усунув низку юридичних та технічних неузгодженостей, які раніше перешкоджали цифровізації податкових процедур, зокрема це стосується офіційного статусу „Електронного кабінету платника

податків”, який до прийняття Закону був, по суті, допоміжним інструментом, а відтепер набув статусу повноцінного офіційного сервісу – основного каналу комунікації. Згідно з його положеннями, листування з ДПС, включаючи надсилання документів, запитів та рішень, що здійснюється через „Електронний кабінет”, набуває юридичної сили, еквівалентної паперовому документообігу. Це досягнуто шляхом закріплення принципу, що документи, надіслані в електронній формі з використанням кваліфікованого електронного підпису, вважаються врученими платнику податків. Крім того, Закон розширив функціонал „Електронного кабінету”, надавши платникам можливість в режимі реального часу відстежувати стан своїх податкових зобов'язань, подавати заяви на повернення коштів, отримувати консультації та оскаржувати результати податкових перевірок. Важливою інновацією стала норма, що звільняє платника податків від відповідальності за порушення, спричинені технічними чи методологічними збоями у роботі системи, що створює додаткові гарантії захисту прав платників податків та підвищує довіру до системи в цілому.

Проте, незважаючи на ці позитивні зміни, зокрема внесені до ст. 85 ПК України, щодо надання юридичної сили електронним документам, – на практиці існують значні перешкоди, пов'язані з їх використанням у процесі адміністрування податків. Ці складнощі виникають через неузгодженість законодавства, недостатню його деталізацію та певні технічні проблеми. Так, не дивлячись на наявність відповідної норми ПК України, на практиці контролюючи органи та суди часто ставлять під сумнів легітимність електронних документів, а суди часто приймають рішення, що ґрунтуються на необхідності надання паперових копій документів для підтвердження електронних. Зокрема у Справі № 922/51/20 від 29 січня 2021 р., Верховний Суд України підтвердив, що учасник справи має право подати до суду електронний доказ у паперовій формі. Однак, Суд може не взяти до уваги копію електронного доказу, у випадку якщо оригінал електронного доказу не поданий, а учасник справи або Суд ставить під сумнів відповідність поданої копії (паперової копії) оригіналу [3].

Велика Палата Верховного Суду України у Постанові від 21 червня 2023 р.,

по Справі № 916/3027/21 зазначила: „ ... якщо подано копію (паперову копію) електронного доказу, Суд за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи може витребувати у відповідної особи оригінал електронного доказу. Якщо оригінал електронного доказу не поданий, а учасник справи або Суд ставить під сумнів відповідність поданої копії оригіналу, такий доказ не береться судом до уваги..” [4].

«Поняття електронного доказу є ширшим за поняття електронного документа. Електронний документ – це документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов’язкові реквізити документа, в тому числі електронний підпис» [4], але останній, також є електронним доказом.

Крім того, існують складнощі із доведенням факту відправки та отримання податкової декларації в електронному вигляді. Так, у справах про оскарження податкових повідомлень-рішень, надісланих в електронний кабінет платників податків, суди вимагають від органів ДПС надання доказів належного вручення такого повідомлення. Позиція Верховного Суду України (зокрема, у справі № 280/923/23 від 09 травня 2024 р.) свідчить, що належним та допустимим доказом надіслання платнику податків документу в електронний кабінет – є квитанція про доставку [5]. Квитанція про доставку автоматично формується електронним кабінетом – є підтвердженням отримання документа платником податків, і вона є достатнім доказом вручення, якщо її не спростовано платником податків. Проте, якщо зі свого боку ДПС не може надати квитанцію про відправку через „Електронний кабінет” документу (зокрема, податкових повідомлень-рішень), її дії можуть бути визнані неправомірними.

Не дивлячись на те, що судова практика поступово адаптується до цифрових реалій, – правові колізії та необхідність дотримання всіх формальних вимог все ще існують, зокрема це стосується вимог дотримання процедури прийняття електронних документів органами ДПС, що можна побачити ознайомившись із Постановою Верховного Суду від 19 липня 2023 р., по Справі № 420/7850/22, в якій платник податків оскаржував відмову ДПС у реєстрації

податкової накладної, де Суд визначив свою позицію стосовно того, що у разі надсилання податкових накладних чи розрахунків, які сформовано з порушенням вимог, п. 201.1, ст. 201 ПК України протягом операційного дня продавцю/покупцю надсилається квитанція в електронному вигляді у текстовому форматі про неприйняття таких документів в електронному вигляді. Отже Суд встановив, що неналежне оформлення електронного документа (наприклад, невідповідність затвердженому формату) може бути підставою для його відхилення, якщо це передбачено нормативними актами. Це рішення показує, що, хоча електронні документи і є законними, платники повинні чітко дотримуватися технічних вимог, встановлених для їх подання.

За результатами дослідження можна зробити **висновки**, що цифровізація податкового адміністрування є ключовим чинником зміцнення фінансової безпеки держави, оскільки вона забезпечує прозорість, мінімізує корупційні ризики та підвищує ефективність публічних послуг. Закон № 466-IX надав юридичної сили електронному документообігу та закріпив статус „Електронного кабінету” як основного каналу комунікації. Проте, повна реалізація потенціалу цифровізації стримується правовими колізіями щодо легітимності електронних доказів та необхідністю суворого дотримання технічних вимог як з боку платників податків, так і з боку контролюючих органів. Для подолання цих бар'єрів критично необхідна гармонізація законодавства та уніфікація судової практики для забезпечення безумовної юридичної сили електронних документів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки: Розпорядження від 17 січня 2018 р. № 67-р / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>

2. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві: Закон від 16 січня 2020 р., № 466-IX / Верховна Рада

України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20#Text>

3. Постанова від 29 січня 2021 р., по Справі № 922/51/20 / Верховний Суд України. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=94517830&red=100003781cb98b9943971f0cbd0c1d07035f69&d=5>

4. Постанова від 21 червня 2023 р., по Справі № 916/3027/21 / Велика Палата Верховного Суду України. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112088045i>

5. Постанова від 09 травня 2024 р., по справі № 280/923/23 / Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=118962257&red=100003cca05e3d544d868a87c165f23a74519c&d=5>

Вікторія МИРОНЮК,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Рівненського державного гуманітарного університету

Катерина ПОЛЯК,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри документальних комунікацій та менеджменту
Рівненського державного гуманітарного університету

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

У сучасних умовах глобальних економічних викликів фінансова грамотність населення стає надзвичайно актуальною. Вона є не лише інструментом особистої безпеки громадян, а й важливим чинником макроекономічної стабільності. Недостатній рівень фінансових знань серед населення може призводити до зростання боргового навантаження, незбалансованого споживання та нестабільності банківської системи [4].

Фінансова грамотність – це сукупність знань, навичок і поведінкових моделей, які дозволяють людині приймати обґрунтовані фінансові рішення.

Йдеться про здатність раціонально планувати бюджет, заощаджувати, уникати фінансових шахрайств, користуватись банківськими продуктами та інструментами інвестування [3].

В Україні рівень фінансової грамотності населення залишається на недостатньому рівні. За дослідженням Світового банку та OECD, у 2021 році середній індекс фінансової грамотності українців складав лише 12,3 з 21 можливого балу [2]. Для порівняння, в розвинених країнах цей показник перевищує 14–15 балів. Це вказує на потребу посилення просвітницької роботи серед різних верств населення.

Фінансово грамотне населення сприяє стабільності банківської системи, зниженню тіньового сектору економіки, зростанню обсягів заощаджень та інвестицій. Люди, які розуміють основи фінансового планування, рідше потрапляють у боргову залежність, більш відповідально ставляться до кредитування та підтримують попит на легальні фінансові послуги. Це, у свою чергу, зменшує навантаження на державу у вигляді соціальної допомоги та сприяє розвитку національної економіки [1].

Варто наголосити на важливості впровадження фінансової освіти в шкільну та вищу освіту. Необхідне також розширення доступу до безкоштовних курсів, семінарів, інформаційних кампаній з фінансової грамотності для дорослого населення. У цьому напрямі важливу роль можуть відігравати банки, громадські організації та державні установи, які реалізують програми навчання, такі як «Фінансова обізнаність для впевненого майбутнього» від НБУ [1].

Фінансова грамотність також впливає на здатність громадян адаптуватися до змін фінансового середовища – інфляції, валютних коливань, змін у податковій системі тощо. Освічений громадянин не лише обирає вигідні фінансові рішення для себе, а й формує загальний запит на прозорі та відповідальні фінансові інститути [4].

Таким чином, фінансова грамотність населення є важливою передумовою економічної стабільності держави. Вона дозволяє не лише підвищити рівень

добробуту громадян, а й сприяє формуванню відповідального економічного середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Національний банк України. Фінансова грамотність: результати дослідження. 2021. <https://bank.gov.ua>
2. Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD). Financial Literacy Survey 2021. OECD Publishing, 2021.
3. Мішенін Є.В., Мішеніна Т.В. Основи фінансової грамотності. Суми: Університетська книга, 2019. 216 с.
4. Савченко О.В. Фінансова грамотність як фактор економічного зростання. *Економіка і суспільство*. 2020. №23. С. 85–89.

Максим МІРОШНІЧЕНКО,
кандидат юридичних наук, докторант
кафедри адміністративного, господарського права
та фінансово-економічної безпеки
Сумського державного університету

ГРОШОВО-КРЕДИТНІ ПОВНОВАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ У СИСТЕМІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Фінансово-економічна безпека держави є фундаментальною передумовою її суверенітету, стабільного розвитку та здатності протистояти зовнішнім і внутрішнім викликам. В умовах триваючої російської агресії проти України, глобальної економічної нестабільності та трансформації міжнародної фінансової системи питання забезпечення надійного функціонування національної фінансової системи набуває критичного значення. Центральне місце у цій системі посідає Національний банк України (далі – НБУ) як спеціалізований інститут публічної адміністрації, наділений конституційними повноваженнями

щодо забезпечення стабільності національної валюти та регулювання грошово-кредитної сфери.

Становлення НБУ як повноцінної центральної банківської установи має свою історію. Дослідниця В. Савенкова вказує, що формальним початком існування цієї установи слід вважати 20 березня 1991 року, коли було прийнято рішення про його утворення на базі української філії радянського Держбанку [1, с. 16]. Цей законодавчий крок заклав інституційну основу для майбутньої діяльності головного банку країни. Проте, як зазначає вчена, повноцінною центральною банківською установою з чітким статусом, функціями та організаційною будовою НБУ став лише після прийняття окремого спеціального закону, присвяченого саме його діяльності.

Сьогодні НБУ є ключовим гарантом фінансово-економічної безпеки держави через реалізацію своїх основоположних функцій: проведення монетарної політики, підтримку курсу національної валюти та регулювання фінансових і платіжних ринків. Конституція України (стаття 99) визначає головну мету його діяльності – забезпечення стабільності гривні. Ця місія набуває особливої актуальності в контексті міжнародних досліджень, адже за даними L. Laeven та F. Valencia, Україна посідає третє місце у світі за частотою виникнення системних банківських криз [2], що підкреслює критичну важливість наявності надійного інституційного стабілізатора фінансової системи.

Особливо показовою є здатність НБУ ефективно виконувати свої функції в екстремальних умовах. Як відзначають дослідники М. Балицька та А. Ткаченко, російська агресія сформувала для НБУ унікальну системну кризу, що наклалася на звичайні виклики монетарного регулювання [3]. Проте, незважаючи на цей комплекс екстремальних дестабілізуючих чинників, 2023 рік став свідком визначного успіху: інфляційний тиск різко послабив. Це вдалося завдяки цілеспрямованій політиці регулювання валютного курсу, накопиченню міжнародних резервів та впровадженню інноваційних монетарних механізмів.

Яскравим підтвердженням ефективності цих заходів стало падіння річної інфляції з 26,6% у 2022 році до 5,1% у 2023-му [3].

Досягнення такої ефективності стало можливим завдяки наявності у НБУ широкого спектру повноважень щодо грошово-кредитного регулювання, які становлять основу його діяльності як центрального банку. Пропонується проаналізувати їх детальніше.

По-перше, до цих повноважень належить формування та виконання грошово-кредитної політики (п. 1 ст. 7 Закону України «Про Національний банк України»). На практиці центральним інструментом реалізації цього повноваження виступає облікова ставка, яка є основним важелем впливу на інфляційні процеси. Механізм її дії полягає в наступному: підвищення ставки робить кредити дорожчими, що стримує економічну активність і споживчий попит, а її зниження, навпаки, стимулює позичання та інвестиції. Цей орієнтир безпосередньо впливає на відсоткові ставки, які комерційні банки пропонують бізнесу та громадянам, формуючи таким чином загальні умови кредитування в економіці [4].

По-друге, емісійне повноваження НБУ (п.п. 2, 2-1 ст. 7 Закону України «Про Національний банк України»). Центральний банк володіє винятковим правом на випуск у обіг національної валюти України [5]. Ця монополія поширюється як на традиційні фізичні банкноти і монети, так і, у відповідності до сучасних тенденцій цифровізації, на електронні гроші (е-гривню). НБУ визначає технології обігу валюти та забезпечує належний рівень її захисту від підробок, що є критично важливим для підтримання довіри до національної грошової одиниці.

По-третє, важливим повноваженням є й валютне регулювання та нагляд (п. 14 ст. 7 Закону України «Про Національний банк України»). У межах цієї компетенції НБУ встановлює правила проведення валютних операцій та здійснює контроль за їх дотриманням. Це може включати обмеження на купівлю іноземної валюти для підтримки курсу гривні, встановлення порядку здійснення міжнародних розрахунків тощо. Показовим прикладом гнучкого підходу до

валютного регулювання є постанова Правління НБУ № 136 від 19 листопада 2024 року [6], якою з 20 листопада 2024 року було запроваджено новий механізм розрахунків за прострочений імпорту. Цей механізм дозволяє українським компаніям розраховуватися за старі борги перед іноземними державними установами за певних умов і з місячним лімітом, демонструючи здатність регулятора балансувати між необхідністю підтримки валютної стабільності та потребами реального сектору економіки [7]. При цьому НБУ зберігає нагляд за дотриманням встановлених норм і попереджає про можливість запровадження додаткових обмежень у разі спроб ухилення від них.

По-четверте, повноваження щодо управління золотовалютними резервами (п. 15 ст. 7 Закону України «Про Національний банк України»). Ця повноваження безпосередньо спрямоване на підтримку стабільності національної валюти та забезпечення можливості фінансування зовнішніх потреб держави. Детальний порядок організації цієї діяльності, включаючи цілі, принципи та структуру резервів (монетарне золото, спеціальні права запозичення, іноземна валюта тощо), визначено у Положенні про політику управління міжнародними резервами, затверджене рішенням правління НБУ від 26 квітня 2018 року № 229-рш [8]. Ефективне управління резервами є критично важливим для здатності держави протистояти зовнішнім шокам та підтримувати довіру до національної валюти.

Проведений аналіз дозволяє констатувати, що НБУ виступає центральним елементом системи забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, володіючи комплексом взаємопов'язаних повноважень у сфері монетарного регулювання, емісійної діяльності, валютного контролю та управління міжнародними резервами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Савенкова, В. Г. Деякі питання правового статусу центрального банку в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету : серія: Право*. 2016. Т.3. Вип. 37. С. 15–19.

2. Laeven L. Valencia F. Systemic Banking Crises Database: A Timely Update in COVID-19 Times. CEPR Discussion. 2020. Paper No. DP14569. URL: <https://repec.cepr.org/repec/cpr/ceprdp/DP14569.pdf> (date of appeal: 24.10.2025)

3. Галицька М., Ткаченко А. Досвід Національного банку України у забезпеченні стійкості банківської системи в умовах сучасних викликів. *Економіка та суспільство*. 2025. № 72. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-132> (дата звернення: 24.10.2025)

4. Що таке облікова ставка НБУ і як вона допомагає контролювати інфляцію. *Гаразд* : *вебсайт*. URL: <https://harazd.bank.gov.ua/article/grosi/inflacia/so-take-oblikova-stavka-nbu-i-ak-vona-dopomagaе-kontroluvati-inflaciю> (дата звернення: 24.10.2025)

5. Національний банк України монопольно здійснює емісію національної валюти України та організовує готівковий грошовий обіг. *Національний банк України* : *вебсайт*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/archive-news/all/10784819-natsionalniy-bank-ukrayini-monopolno-zdiysnyuye-emisiyu-natsionalnoyi-valyuti-ukrayini-ta-organizovuye-gotivkoviy-groshoviy-obig> (дата звернення: 24.10.2025)

6. Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18 : постанова Правління Національного банку України № 136 від 19 лист. 2024 р. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_19112024_136 (дата звернення: 24.10.2025)

7. Національний банк уточнив низку валютних обмежень. *Національний банк України* : *вебсайт*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-utochniv-nizku-valyutnih-obmejen-19788> (дата звернення: 24.10.2025)

8. Про затвердження Положення про політику управління міжнародними (золотовалютними) резервами України : рішення Правління Національного банку України від 26 квітня 2018 року № 229-рш. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr229500-18#Text> (дата звернення: 24.10.2025)

Софія МОСЬПАК,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник: **Любов КАСЬЯНЕНКО,**
доктор юридичних наук, професор, професор кафедри
фінансового та податкового права
Державного податкового університету

СИСТЕМА МОНІТОРИНГУ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ВИКЛИКИ

Фінансова система сьогодні функціонує в умовах високої невизначеності: глобальні кризи, технологічні зрушення, кіберзагрози, волатильність ринків. У таких умовах система моніторингу фінансових ризиків виступає ключовим елементом забезпечення стабільності як окремих фінансових установ, так і всієї фінансової екосистеми. Моніторинг має дві головні функції: раннє виявлення загроз та інформування ухвалення управлінських і регуляторних рішень [1, с. 223].

Нашою метою є аналіз сучасних підходів до моніторингу фінансових ризиків, визначення головних викликів у їх застосуванні та формулювання рекомендацій щодо покращення ефективності таких систем.

Деякі науковці вважають, що система моніторингу виступає не просто інструментом контролю, а засобом раннього попередження та координації антикризових заходів. У сучасних умовах важливо поєднувати традиційні підходи з інноваційними технологіями, адаптуючи систему моніторингу до нових викликів. Фінансові ризики охоплюють широкий спектр: кредитний, ринковий, валютний, ліквідності, операційний, системний та інші. Моніторинг покликаний забезпечити безперервне відстеження змін у ризикових показниках, виявлення відхилень, своєчасне генерування сигналів та підтримку прийняття рішень [2, с. 96]. Але для системного моніторингу важливим є інтегрований підхід – поєднання міжбанківських взаємозв'язків, взаємодій фінансових ринків та інструментів. На сьогодні у сфері моніторингу фінансових ризиків

застосовуються як традиційні, так і інноваційні підходи [3, с. 88]. Найпоширенішими підходами є фінансовий аналіз, оцінка коефіцієнтів (ліквідності, платоспроможності, прибутковості), стрес-тестування, аналіз чутливості тощо.

Також ризик-орієнтований підхід широко впроваджується в практиці нагляду за фінансовими установами, замість універсального контролю всіх установ, регулятори фокусуються на тих, де ризики найбільші, що дозволяє ефективніше розподіляти ресурси. Використання цифрових технологій є не менш важливим підходом. Штучний інтелект, машинне навчання, аналіз великих даних – ці інструменти все активніше використовуються для раннього виявлення ризиків [4, с. 132]. Наприклад, алгоритми можуть аналізувати поведінку клієнтів, зміни на ринку чи новини, щоб прогнозувати потенційні загрози.

Попри технологічний прогрес, система моніторингу фінансових ризиків стикається з низкою викликів: висока волатильність зовнішнього середовища: геополітичні ризики, глобальні кризи, пандемії та військові конфлікти формують нестабільне середовище, в якому традиційні методи оцінки ризиків можуть виявитися неефективними; кібер-ризики та цифрові загрози: фінансові установи дедалі більше стають об'єктами кібератак, що створює новий клас ризиків, які складно виявити та оцінити за допомогою традиційних підходів; нерівномірність розвитку фінансового нагляду: у багатьох країнах системи моніторингу ще недостатньо розвинені або орієнтовані переважно на формальні показники, без урахування системних ризиків; проблема даних: якість, повнота та своєчасність даних залишаються серйозним бар'єром для побудови ефективних систем моніторингу.

Ефективна система моніторингу фінансових ризиків є запорукою стабільного функціонування фінансових ринків. У сучасних умовах важливо не лише застосовувати перевірені інструменти, а й адаптуватися до нових викликів, інтегруючи цифрові рішення та орієнтуючись на ризик [5, с.126]. Тільки за умови гнучкості, адаптивності та прозорості система моніторингу зможе виконати свою

ключову функцію – попередити фінансові кризи й сприяти довгостроковій стабільності економіки.

Система моніторингу фінансових ризиків – це багаторівнева структура, що поєднує класичні інструменти та інноваційні технології. У сучасних умовах особливо важливим є впровадження систем реального часу, розвиток кооперативних моделей, які дозволяють адаптувати систему до нових загроз. Водночас існує низка суттєвих викликів: якість і доступність даних, кібербезпека, непрозорість алгоритмів, регуляторні бар'єри, організаційна інерція. Подолання цих викликів вимагає комплексного підходу: технологічного, правового, кадрового й культурного [6].

Завдяки поєднанню гнучких технологічних рішень, вдосконаленням інфраструктури та розвитку компетенцій, сучасна система моніторингу може стати ключовим компонентом стійких фінансових систем, здатних протистояти кризам і підтримувати стабільність у мінливому світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Управління фінансовими ризиками : навч. посіб. / за ред. І. А. Бланка. Київ: Елга, 2005. 512 с.
2. Бутинець Ф. Ф., Ямборко Г. Г. Облік і аудит у системі управління ризиками : навч. посіб. Житомир : ЖДТУ, 2018. 184 с.
3. Грищенко О. А. Моніторинг фінансових ризиків: інструментарій оцінювання. *Економіка і прогнозування*. 2020. № 2. С. 88–99.
4. Пахомова Н. В. Фінансові ризики: сутність, класифікація та інструменти управління. *Економічний вісник*. 2020. № 1(55). С. 132–139.
5. Система управління ризиками в банках України: проблеми та перспективи розвитку : навч. посіб. / за ред. В. І. Міщенка. Київ : НБУ, 2021. 308 с.
6. International Monetary Fund. Risk Management in Financial Institutions. IMF, 2023. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2023/01/01/Risk-Management>.

Оксана МУЗИКА-СТЕФАНЧУК,
доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної
академії правових наук України, завідувач кафедри фінансового права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ТА ПУБЛІЧНА ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА

Фундаментальними національними інтересами України є, зокрема: сталий розвиток національної економіки, громадянського суспільства і держави для забезпечення зростання рівня та якості життя населення; інтеграція України в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простір, набуття членства в ЄС та в НАТО, розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами.

У Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року, яка затверджена Указом Президента України від 11.08.2021 р. № 347/2021 згадується фінансова безпека, основні виклики та загрози у сфері фінансової безпеки. У п. 21.1. Стратегії визначено завдання у сфері фінансової безпеки: загалом, що є низьким (недостатнім) – треба збільшити (підвищити), що є значним – треба зменшити (знижити). Дуже глобальні завдання...

Проблемою є те, що проблеми і загрози фінансовій безпеці всі чітко розуміють, а ось механізми реалізації завдань у сфері економічної, зокрема, фінансової безпеки – все це у Стратегії формулюється дуже описово. Зовсім не зрозуміло, який орган і чим має опікуватися у відповідних процесах. Відповідь на це можна шукати, наприклад, крізь призму того, хто і яку політику розробляє та реалізує. І тут виникає наступна проблема: а які політики, пов'язані із фінансовою безпекою.

На наш погляд, можна говорити про безпосередні та опосередковані політики. Так, безпосередньою вбачається публічна фінансова політика, а не просто фінансова політика чи економічна політика. І тут ми виходимо із того, що на сьогодні пропонує Міністерство фінансів України, НБУ та Верховний Суд [1].

На офіційному сайті Міністерства фінансів України у розділі «Діяльність» згадується: бюджетна політика; податкова політика; митна політика; боргова політика; фінансова політика. Зазначається, що «Міністерство фінансів України (Мінфін) відповідно до покладених на нього завдань формує та проводить у межах повноважень, передбачених законом, єдину державну фінансову політику щодо розвитку ринку фінансових послуг, розвитку державних банків, державної іпотечної установи та інших фінансових установ» [2].

Відповідно до Положення про Міністерство фінансів України, яке затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 р. № 375: «Мінфін є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову, бюджетну та боргову політику, державну політику у сфері міжбюджетних відносин та місцевих бюджетів, державну політику у сфері державного пробірної контролю, бухгалтерського обліку та аудиту, а також забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері контролю за дотриманням бюджетного законодавства, державного фінансового контролю, державного внутрішнього фінансового контролю, казначейського обслуговування бюджетних коштів, коштів клієнтів відповідно до законодавства, запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, забезпечує формування державної політики у сфері організації та контролю за виготовленням цінних паперів, документів суворої звітності та забезпечує формування та реалізацію єдиної державної податкової, митної політики, державної політики з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового та митного законодавства, державної політики у сфері контролю за трансфертним ціноутворенням, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску, державної політики у сфері видобутку, виробництва, використання та зберігання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та

напівдорогоцінного каміння, їх обігу та обліку». Тобто напрями політик, у яких задіяно це Міністерство, значно більше, але вони можуть охоплюватися тими політиками, тією діяльністю, про яку йдеться на сайті. Концептуально, для нас є важливим те, що на нормативно-правовому рівні згадуються різні напрями політик, зокрема, й фінансова політика. Але остання не є всеохоплюючою, це лише один і напрямів діяльності. Отже, може бути щось, що об'єднує всі згадані політики.

Та чи лише Мінфін відповідає за фінансову безпеку у межах своїх політик? Частково, звісно, що так. Водночас, є й інші органи, наприклад БЕБ, Держаудитслужба, Рахункова палата, правоохоронні органи, діяльність яких спрямована на забезпечення фінансової безпеки.

Про державну фінансову, податкову, бюджетну, митну політику, а також про державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму (у контексті органів, що їх формують та реалізують), державну політику з питань національної безпеки України в економічній сфері загадується у Законі «Про банки і банківську діяльність» (див., наприклад, ст. 62, 62⁻², 67⁻¹ Закону).

У ст. 2 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 27.02.2014 р. згадується, зокрема, бюджетна, фінансова, цінова, інвестиційна, у тому числі амортизаційна, податкова, політики.

Державна бюджетно-податкова, фіскальна, митна згадуються у Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки та плану заходів з її реалізації, яка затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1805-р. Привертає увагу «бюджетно-податкова політика», яка поєднує декілька сфер, та відокремлення фіскальної політики. Нам видається, що бюджетну та податкову політику варто розводити, зважаючи на різний суб'єктний склад бюджетних і податкових правовідносини.

У положенні про Міністерство економіки України, яке затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 р. № 459 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 17.02.2021 р. № 124), згадується

державна політика в різних сферах. Так, Мінекономіки є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує, зокрема:

✓ формування та реалізує державну політику економічного, соціального розвитку і торгівлі, державну цінову політику, державну політику у сфері технічного регулювання, стандартизації, метрології та метрологічної діяльності, управління об'єктами державної власності, реалізації майна (майнових прав, інших активів) або прав на нього на конкурентних засадах у формі аукціонів, зокрема електронних, та здійснення контролю за її реалізацією, інтелектуальної власності, публічних закупівель, а також державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів;

✓ формування та реалізує державну інвестиційну політику, державну інноваційну політику в реальному секторі економіки, державну зовнішньоекономічну політику, державну політику у сфері розвитку підприємництва, державно-приватного партнерства.

Тобто йдеться про державну політику економічного розвитку, а не про економічну політику.

Також є Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.07.2010 р., де згадується основні засади внутрішньої політики в економічній сфері (ч. 1 ст. 7 Зкону). Відповідно до ст. 4 цього ж Закону основними засадами внутрішньої політики у сферах розвитку місцевого самоврядування та стимулювання розвитку регіонів є, зокрема, реформування міжбюджетних відносин на користь місцевого самоврядування, створення умов для розвитку економічної самостійності регіонів.

Отже, питання економічної політики, державної політики економічного розвитку, фінансової політики на законодавчому рівні чітко не визначене, є певні розбіжності. Допоки не визначеним лишається питання напрямів публічної фінансової політики та відповідальних суб'єктів її формування та реалізації, доти стан фінансової безпеки в державі лишатиметься незадовільним чи низьким.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Музика-Стефанчук О.А. Фінансове право крізь призму публічної фінансової політики. Слово Національної школи суддів України. 2023. № 3 (44). С.85-93. URL: http://slovo.nsj.gov.ua/images/pdf/2023_3_44/NSJ_03_23.pdf.
2. Матеріали з офіційного сайту Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/finansova-politika>.

Анастасія ОПАНАСЕНКО,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: Тетяна ЯМНЕНКО,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри фінансового права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Фінансова безпека держави, на мою думку, є невід'ємною складовою національної безпеки та визначається як стан фінансової системи країни, за якого забезпечується її стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку. В умовах воєнного стану та посилення глобальних викликів особливої актуальності набуває питання фінансової грамотності населення як базового елемента забезпечення фінансової безпеки на індивідуальному та загальнодержавному рівнях.

Правовою основою розвитку фінансової грамотності в Україні є Конституція України, зокрема стаття 53, яка гарантує кожному право на освіту [1]. Національна стратегія розвитку фінансової грамотності до 2030 року, затверджена рішенням Правління Національного банку України № 119 від 12

квітня 2024 року [2], визначає стратегічні цілі та напрями підвищення фінансової обізнаності громадян. Варто зазначити, що Стратегія розроблена відповідно до міжнародних стандартів, зокрема Рекомендацій щодо фінансової грамотності Організації економічного співробітництва та розвитку.

Проведений аналіз чинного законодавства свідчить про комплексний підхід до регулювання питань фінансової грамотності. Так, Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII визначає освіту як основу інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості [3]. Водночас Закон України «Про захист прав споживачів» від 12 травня 1991 року № 1023-XII встановлює право споживачів на інформацію та освіту у сфері споживання товарів і послуг, що безпосередньо стосується фінансових послуг [4, с. 2]. Крім того, Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 року № 2664-III передбачає обов'язки фінансових установ щодо забезпечення прозорості умов надання послуг [5].

Слід підкреслити, що Національна стратегія до 2030 року визначає п'ять стратегічних цілей: підвищення фінансової грамотності дітей, молоді та педагогів; розвиток фінансової обізнаності дорослого населення; підтримка підприємницької ініціативи; забезпечення доступу до фінансових послуг для всіх цільових груп; розбудова екосистеми фінансової грамотності в Україні [2]. Я вважаю, що особливо важливою є увага, приділена вразливим категоріям населення: ветеранам, внутрішньо переміщеним особам, людям похилого віку.

У контексті забезпечення фінансової безпеки держави низький рівень фінансової грамотності населення створює системні ризики. Дослідження міжнародної практики свідчать про пряму кореляцію між рівнем фінансової освіти та стабільністю фінансової системи. Зокрема, країни з високим рівнем фінансової грамотності демонструють більшу стійкість до фінансових криз, нижчий рівень заборгованості домогосподарств та вищий рівень заощаджень.

Хочу зазначити, що в умовах воєнного стану питання фінансової грамотності набуває особливої гостроти. Громадяни стикаються з новими викликами: необхідністю швидкого прийняття фінансових рішень в умовах

невизначеності, зростанням кількості шахрайських схем, необхідністю адаптації до цифрових фінансових послуг. За таких обставин державна політика у сфері фінансової освіти має бути спрямована на формування у населення практичних навичок фінансового планування, критичного мислення при виборі фінансових послуг, розуміння основних принципів кібербезпеки.

Правове регулювання фінансової грамотності також включає діяльність спеціалізованих інституцій. Національний банк України, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку здійснюють систематичну роботу з підвищення фінансової обізнаності через освітні програми, інформаційні кампанії, розробку методичних матеріалів. Згідно з Положенням про Національний банк України від 20 травня 1999 року № 679-XIV, однією з функцій НБУ є сприяння фінансовій стабільності, що включає підвищення фінансової грамотності населення [6, с. 5].

Необхідно відзначити, що існують певні прогалини у правовому регулюванні. На мій погляд, проблемним є відсутність спеціального закону про фінансову грамотність, який би системно врегулював питання фінансової освіти на всіх рівнях, визначив відповідальність суб'єктів за надання недостовірної фінансової інформації, встановив стандарти фінансової освіти. Імплементація Стратегії до 2030 року потребує розробки підзаконних нормативних актів, які деталізували б механізми її реалізації.

Доцільно звернути увагу на міжнародний досвід, який свідчить про ефективність інтеграції фінансової грамотності у навчальні програми на всіх рівнях освіти. Так, країни Європейського Союзу, США, Канада успішно впроваджують національні стратегії фінансової освіти, що включають обов'язкове навчання фінансової грамотності у школах, створення спеціалізованих центрів фінансової освіти, проведення масштабних інформаційних кампаній. Цей досвід є цінним для України та потребує адаптації до національних реалій

Підсумовуючи вищезазначене, хочу зробити висновок, що підвищення рівня фінансової грамотності населення є необхідною умовою зміцнення

фінансової безпеки України. Ефективна реалізація Національної стратегії розвитку фінансової грамотності до 2030 року, вдосконалення правового регулювання шляхом прийняття спеціального законодавства та координація зусиль державних інституцій, освітніх закладів та громадського сектору сприятиме формуванню фінансово обізнаного суспільства, здатного протистояти фінансовим загрозам та забезпечувати сталий економічний розвиток держави.

Вважаю, що саме комплексний підхід до розвитку фінансової грамотності, який включає законодавче закріплення стандартів фінансової освіти, створення ефективної інфраструктури надання освітніх послуг, забезпечення доступності фінансових знань для всіх категорій населення та систематичний моніторинг рівня фінансової обізнаності, дозволить Україні досягти якісно нового рівня фінансової безпеки та економічної стабільності. Особливо важливим є формування культури відповідального фінансового споживання, що стане запорукою стійкості національної фінансової системи та сприятиме успішній інтеграції України до європейського економічного простору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України.
2. Національна стратегія розвитку фінансової грамотності до 2030 року : затв. рішенням Правління Нац. банку України № 119 від 12 квіт. 2024 р.
3. Про освіту : Закон України від 5 верес. 2017 р. № 2145-VIII / Верховна Рада України.
4. Про захист прав споживачів : Закон України від 12 трав. 1991 р. № 1023-XII / Верховна Рада України.
5. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12 лип. 2001 р. № 2664-III / Верховна Рада України.
6. Про Національний банк України : Закон України від 20 трав. 1999 р. № 679-XIV / Верховна Рада України.

Анна ПЕТРЕНКО,
здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня
Донецького державного університету внутрішніх справ

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД І УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Інститут медіації поступово утверджується як невід’ємний елемент системи кримінальної юстиції, спрямований на реалізацію концепції відновного правосуддя. Його ефективність безпосередньо залежить від наявності фінансових механізмів, що забезпечують сталість, незалежність і професіоналізм медіаторів. Питання фінансової безпеки інституту медіації сьогодні є не лише правовим, а й стратегічним завданням держави, оскільки від нього залежить довіра громадян до правосуддя, рівень гуманізації кримінальної політики та відповідність європейським стандартам захисту прав людини [1; 2].

Метою статті є дослідження моделей фінансового забезпечення медіації у кримінальному процесі в країнах Європейського Союзу та розроблення пропозицій щодо зміцнення фінансової безпеки цього інституту в Україні.

Європейський досвід демонструє, що медіація в кримінальних справах не може розвиватися без стабільного фінансування з боку держави. У Нідерландах фінансування програм *Victim–Offender Mediation* здійснюється через Міністерство юстиції та безпеки у межах спеціального фонду відновного правосуддя. Оплата праці медіаторів та адміністративні витрати покриваються державою, а сторони не сплачують жодних внесків [3].

У Німеччині моделі різняться між федеральними землями: у Баварії діє державна програма компенсації витрат за рахунок муніципальних бюджетів, а в Північному Рейні-Вестфалії частково фінансування здійснюється через пробаційні служби. Додатково залучаються кошти громадських фондів, наприклад *Deutscher Verein für öffentliche und private Fürsorge*, що надає гранти для підготовки медіаторів [4].

Франція, Італія та Іспанія поєднують державне фінансування з грантами Європейської Комісії у межах програм *Justice* та *Rights, Equality and Citizenship* [5]. У більшості держав передбачено обов'язкову публічну звітність медіаційних центрів щодо використання коштів, що відповідає вимогам прозорості, визначеним Радою Європи у Рекомендації № R(99)19 [2].

Таким чином, ключовими принципами фінансової безпеки медіації в Європі є:

- передбачуваність бюджетного фінансування;
- прозора система контролю за витратами;
- гарантований доступ до безкоштовної медіації для соціально вразливих осіб;
- використання грантових програм ЄС як додаткового джерела стабілізації системи.

В Україні фінансові механізми функціонування інституту медіації залишаються фрагментарними. Закон України «Про медіацію» від 16 листопада 2021 р. [6] визначає правові основи процедури, однак не містить положень про фінансування. У результаті реалізація програм відновного правосуддя залежить від:

- добровільних платежів учасників процесу;
- грантів міжнародних організацій (UNDP, GIZ, USAID);
- ініціатив органів пробації, що реалізуються в межах обмежених проектних бюджетів.

Відсутність системного державного фінансування призводить до територіальної нерівності доступу до медіації, низької мотивації судів і прокурорів скеровувати справи на примирення, а також відсутності належної підготовки медіаторів. За даними Міністерства юстиції України (2024 р.) [8], у 80 % випадків медіація у кримінальних справах не проводиться через неможливість покриття витрат сторін.

Проблема посилюється тим, що медіація не інтегрована у систему безоплатної правничої допомоги, тоді як у країнах ЄС вона розглядається як

форма публічного сервісу для громадян [7]. Тому держава має створити окрему бюджетну програму підтримки інституту медіації, подібну до програм пробації чи соціальної реінтеграції.

Фінансова безпека інституту медіації — це такий стан системи фінансового забезпечення, за якого гарантується стабільність фінансових потоків, незалежність діяльності медіаторів, належна оплата їхньої праці та ефективне використання коштів. Науковці відзначають, що фінансова безпека охоплює не лише економічний, а й правовий вимір — тобто гарантії прав суб'єктів медіації на стабільну оплату, прозорість та підзвітність фінансів [9].

Структурно фінансова безпека інституту медіації має включати такі компоненти:

1. **Бюджетна стабільність** — передбачення у Державному бюджеті України окремої програми фінансування процедур медіації у кримінальних справах.

2. **Фінансова незалежність медіаторів** — створення спеціального Фонду розвитку медіації, з якого здійснюється оплата їхньої діяльності.

3. **Механізми державного та громадського контролю** — незалежний аудит, прозорі звіти про використання коштів, відкрита база сертифікованих медіаторів.

4. **Соціальна справедливість** — компенсація витрат на медіацію для осіб, що мають право на безоплатну правову допомогу.

5. **Інституційна сталість** — включення медіації до державних програм ресоціалізації осіб, які вчинили кримінальні правопорушення.

Запровадження таких елементів забезпечить довіру до інституту медіації, мінімізує ризики корупційних практик та гарантує сталість відновного правосуддя.

Згідно з Директивою 2012/29/EU [1], держави-члени зобов'язані гарантувати потерпілим від злочину можливість брати участь у програмах відновного правосуддя, включаючи медіацію, без дискримінації та без надмірного фінансового навантаження. Україна, як держава, що наблизилася своє

законодавство до *acquis communautaire*, має імплементувати цю норму у власну систему кримінальної юстиції.

Рада Європи у Рекомендації R(99)19 [2] прямо зазначає, що держави повинні забезпечити «належне фінансування служб медіації», визнаючи їх як складову системи правосуддя. Це передбачає створення окремого фінансового інструменту — наприклад, *Mediation Fund*, аналогічного до фондів правової допомоги у країнах ЄС.

Практичні кроки, доцільні для України:

- внесення змін до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» з включенням фінансування медіації в кримінальних справах;
- запровадження механізму «медіаційних ваучерів» за зразком Литви та Естонії, які компенсують оплату послуг медіатора;
- створення на базі Міністерства юстиції України *Національного координаційного центру медіації*, що адмініструватиме фінансові потоки, підготовку кадрів і контроль ефективності використання коштів;
- залучення фінансування з Європейського соціального фонду (*ESF+*) для реалізації програм ресоціалізації засуджених через відновне правосуддя [5].

За підрахунками Європейської комісії [3], кожне євро, вкладене у відновне правосуддя, дозволяє зекономити близько трьох євро на судових і пенітенціарних витратах, що підтверджує економічну ефективність такого підходу.

Висновки:

1. Фінансова безпека інституту медіації є необхідною умовою сталого розвитку відновного правосуддя.
2. Європейський досвід підтверджує, що державне фінансування медіації є ключовим чинником її незалежності, доступності та результативності.
3. В Україні необхідно створити державну фінансову модель медіації, яка передбачатиме постійне бюджетне фінансування, публічну звітність і механізм компенсації витрат для соціально незахищених груп.

4. Інтеграція медіації в систему безоплатної правничої допомоги та створення національного фонду розвитку медіації сприятимуть не лише фінансовій стабільності, а й підвищенню довіри до правосуддя.

5. Забезпечення фінансової безпеки інституту медіації є одним із пріоритетних напрямів реформи кримінальної юстиції України у процесі її європейської інтеграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime. – *Official Journal of the EU*, L 315, 14.11.2012. [Електронний ресурс]. – URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029>

2. Council of Europe. Recommendation No. R(99)19 concerning mediation in penal matters. – Strasbourg, 1999. [Електронний ресурс]. – URL: <https://rm.coe.int/16804fa3f1>

3. European Commission. *Study on the Use of Restorative Justice in Criminal Matters across the EU*. – Brussels, 2023. [Електронний ресурс]. – URL: <https://justice.ec.europa.eu>

4. Umbreit, M., Armour, M. *Restorative Justice Dialogue: An Essential Guide for Research and Practice*. – Springer, 2010.

5. Zehr, H. *Changing Lenses: Restorative Justice for Our Times*. – Herald Press, 2015.

6. Закон України «Про медіацію» від 16.11.2021 р. № 1875-IX. [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>

7. Закон України «Про безоплатну правничу допомогу» від 02.06.2011 р. № 3460-VI. [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>

8. Міністерство юстиції України. *Звіт про впровадження програм відновного правосуддя в Україні*. – Київ, 2024.

9. Britchenko I., Dei M. *Restorative Justice and Criminal Mediation in Ukraine: Between Legislation and Implementation*. – *Journal of International Legal Communication*, 2024, Vol. 2(3).

10. Petrenko A. *Legal and Financial Preconditions for the Development of Criminal Mediation in Ukraine*. – *Politics & Security*, 2025, Vol. 9(1).

Олександр ПІДДУБНИЙ,
здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня
кафедри фінансового та податкового права
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

МЕХАНІЗМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ У СИСТЕМІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Ринок віртуальних активів стимулює розвиток інноваційних технологій, зокрема блокчейну та смартконтрактів. Вони забезпечують безпеку, прозорість і довіру завдяки незмінності даних у децентралізованих мережах, автоматизують виконання угод без посередників, скорочують витрати, прискорюють процеси, оптимізують управління та підвищують ефективність у різних сферах. [1,2]

Водночас цей сектор породжує значні виклики у сфері фінансової безпеки, пов'язані з шахрайством, кіберзлочинністю, ухиленням від сплати податків, відмиванням коштів і фінансуванням тероризму. [3] Правове регулювання віртуальних активів повинно спиратися на чітке законодавче визначення та класифікацію. Необхідним є також закріплення статусу учасників ринку, до яких належать криптобіржі, обмінні платформи, провайдери криптогаманців, торговці, що приймають криптовалюту, розробники смартконтрактів і блокчейн-проектів, інвестори та користувачі. Такий системний підхід дає змогу чітко розподілити ролі кожного суб'єкта ринку, що є передумовою для стабільного розвитку галузі.

Нормативно-правова база має визначати правила функціонування ринку: ліцензування, обов'язковий аудит активів, формування резервів для підтримки ліквідності та ефективний обмін інформацією між учасниками ринку і регуляторами. Ключовими інструментами запобігання зловживанням і забезпечення фінансового моніторингу є впровадження процедур KYC (Know Your Customer - ідентифікації клієнта), AML (Anti-Money Laundering - протидії відмиванню коштів), CFT (Counter-Terrorist Financing - протидії фінансуванню тероризму) і KYT (Know Your Transaction - аналізу транзакції). [4]

KYC - механізм ідентифікації та верифікації особистості користувача, яку впроваджують криптовалютні біржі та платформи. Він передбачає збір персональних даних, таких як повне ім'я, дата народження, адреса, а також документів, що посвідчують особу з їх перевіркою. Без проходження KYC користувачі зазвичай мають обмежений доступ до сервісів платформи і не можуть скористатися повним її функціоналом.

AML - сукупність правил, систем заходів і технологічних інструментів, спрямованих на моніторинг, виявлення та запобігання незаконним фінансовим потокам, зокрема через криптовалютні транзакції. Через псевдоанонімність криптосистем завдання ідентифікації злочинної діяльності ускладнюється, тому використовуються спеціалізовані аналітичні системи, які відстежують походження коштів, підозрілі патерни поведінки та, за необхідності, повідомляють регуляторним органам про потенційні порушення.

CFT є складовою частиною AML і спрямований на виявлення та блокування фінансових потоків, які можуть використовуватись для фінансування терористичних організацій і діяльності. Інструмент передбачає перевірку клієнтів за списками санкцій і реєстрами осіб з підвищеним ризиком, моніторинг транзакцій, особливо спрямованих у країни або регіони з підвищеною терористичною загрозою, а також аналіз підозрілих або нетипових операцій. Важливою складовою є взаємодія з правоохоронними органами.

KYT - технологія для безперервного аналізу й оцінки транзакцій у криптосередовищі в режимі близькому до реального часу. Вона автоматично

сканує кожну транзакцію, вивчаючи її походження, отримувача, а також виявляє підозрілу активність і зв'язки з адресами, які можуть бути пов'язані зі шахрайством або перебувають під санкціями. Це дає змогу криптоплатформам оперативно реагувати на потенційні ризики, блокувати або додатково перевіряти сумнівні операції. Технологія є критично важливою для підтримання прозорості, довіри та безпеки у децентралізованому фінансовому середовищі, де ідентифікація самих користувачів може бути ускладнена, але транзакції залишаються публічними для аналізу.

Ці процедури разом формують комплексний механізм захисту від зловживань, що дозволяє криптобізнесу працювати у рамках законодавства і підтримувати довіру користувачів.

В умовах сучасної глобалізації не менш важливою є міжвідомча та міжнародна співпраця державних органів та спільна координація дій. Запровадження європейських і міжнародних стандартів, зокрема рекомендацій Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей (FATF) та Регламенту про ринки криптоактивів (MiCA) Європейського Союзу, створює передумови для узгодженого й ефективного впровадження відповідних норм на національному рівні. Це сприяє не лише посиленню фінансового контролю, а й інтеграції України до глобального фінансового простору, що в свою чергу стимулює розвиток інновацій і залучення інвестицій.

Отже, розвиток ринку віртуальних активів повинен супроводжуватися гармонійним поєднанням інноваційних технологій та правових інструментів контролю. Такий підхід дозволить державі не лише мінімізувати фінансові ризики, а й використати потенціал цифрової економіки для зміцнення економічної безпеки та підвищення конкурентоспроможності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Що таке блокчейн і як він працює? [Електронний ресурс]. – Binance Academy. – Режим доступу: <https://www.binance.com/uk-UA/academy/articles/what-is-blockchain-and-how-does-it-work> . – Дата звернення: 30.10.2025.
2. Що таке смартконтракти і як вони працюють? [Електронний ресурс]. – Binance Academy. – Режим доступу: <https://www.binance.com/uk-UA/academy/articles/what-are-smart-contracts> . – Дата звернення: 30.10.2025.
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні : проєкт Закону № 10225-д від 24.04.2025 [Електронний ресурс]. – Офіц. веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56271> . – Дата звернення: 30.10.2025.
4. Virtual Assets. [Електронний ресурс]. – Офіц. сайт FATF. – Режим доступу: <https://www.fatf-gafi.org/en/topics/virtual-assets.html> . – Дата звернення: 30.10.2025.
5. Targeted Update on Implementation of the FATF Standards on Virtual Assets and Virtual Asset Service Providers [Електронний ресурс]. – Офіц. сайт FATF. – Режим доступу: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/targeted-update-virtual-assets-vasps-2025.html> . – Дата звернення: 30.10.2025.
6. Регламент про ринки криптоактивів (MiCA) : Регламент № 2023/1114 від 31.05.2023 [Електронний ресурс]. – Офіц. веб-сайт Європейського Союзу. – Режим доступу: <http://data.europa.eu/eli/reg/2023/1114/2024-01-09> . – Дата звернення: 30.10.2025.
7. Про віртуальні активи : Закон України № 2074-IX від 17.02.2022 [Електронний ресурс]. – Офіц. веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20>. – Дата звернення: 30.10.2025.

Сергій П'ЯНОВ,
здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня
Державного біотехнологічного університету
Дар'я КОРОБЦОВА,
кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри правового
забезпечення підприємницької діяльності та фінансової безпеки,
Харківський національний університет внутрішніх справ

КОНТРОЛЬ ЗА ФІНАНСОВИМИ ПОТОКАМИ ЧЕРЕЗ ІДЕНТИФІКАЦІЮ КІНЦЕВИХ БЕНЕФІЦІАРНИХ ВЛАСНИКІВ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Контроль за фінансовими потоками на фондовому ринку неможливий без глибокого розуміння того, хто фактично керує компаніями, впливає на інвестиційні рішення та контролює фінансові ресурси. Кінцеві бенефіціарні власники визначають не лише структуру власності, а й реальний розподіл впливу в економіці. Їхня прозора ідентифікація дає змогу запобігати зловживанням, відмиванню доходів та маніпуляціям з активами. Без цього будь-яка система контролю залишається поверхневою.

В українських реаліях питання бенефіціарної власності набуває особливого значення. Протягом останнього десятиліття ринок капіталу пережив глибоку трансформацію - від переважно закритих корпоративних структур до поступового переходу до більш відкритої моделі. Водночас із розширенням кола професійних учасників та зростанням кількості операцій в онлайн-середовищі посилюється і потреба у точному контролі за походженням коштів та ідентифікацією осіб, які реально стоять за угодами.

Розвиток електронних систем обліку, автоматизованих платформ та дистанційних сервісів змінив логіку контролю. Якщо раніше основна увага приділялася перевірці документів, то тепер важливо вміти аналізувати поведінкові дані, джерела фінансування, структуру групи компаній. Це вимагає від учасників ринку не лише дотримання правил, а й побудови внутрішніх систем управління ризиками, де контроль за фінансовими потоками інтегрований у

загальну модель корпоративного управління. Сучасний фондовий ринок став частиною ширшої фінансової екосистеми. Його стабільність напряду залежить від якості інформації про власників активів та від того, наскільки оперативно держава здатна реагувати на ризики фінансових зловживань.

Професійні учасники ринку капіталу – інвестиційні фірми, депозитарні установи, компанії з управління активами - відіграють центральну роль у системі фінансового моніторингу. Саме вони здійснюють первинну ідентифікацію клієнтів, перевіряють кінцевих бенефіціарних власників, аналізують джерела походження коштів та виявляють підозрілі операції. Їхня відповідальність полягає не лише у технічному виконанні вимог, а й у формуванні культури прозорості на ринку.

Нормативне підґрунтя такої діяльності закладене в Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [1]. Цей документ визначає базові принципи ідентифікації клієнтів, порядок моніторингу операцій, критерії ризиків. Положення НКЦПФР [2] деталізує вимоги для суб'єктів ринку капіталу, зокрема щодо документального підтвердження структури власності та періодичності перевірок. Паралельно з цим, Положення НБУ [3] встановлює порядок проведення фінансового моніторингу в банківських установах, які взаємодіють з учасниками ринку капіталу. Це важливо, оскільки значна частина операцій із цінними паперами проходить через банківські рахунки. Суттєвим кроком стало ухвалення Методології визначення юридичною особою кінцевого бенефіціарного власника [4]. Вона запровадила уніфікований підхід до ідентифікації контролюючих осіб та дозволила уникнути ситуацій, коли номінальні власники приховують реальних бенефіціарних власників. Міжнародний досвід також відіграє важливу роль. Посібник FATF [5] акцентує на необхідності комплексного підходу: ідентифікації не лише формальних власників, а й осіб, які мають фактичний контроль через договірні або неформальні механізми. Такі підходи поступово впроваджуються і в Україні.

Попри нормативну визначеність, на практиці ідентифікація бенефіціарних власників часто викликає труднощі. Найпоширеніша проблема - складність корпоративних структур, особливо коли до них залучені іноземні компанії з юрисдикцій із низьким рівнем прозорості. У таких випадках навіть офіційні документи не завжди дозволяють простежити реальний контроль. Ще один виклик - технологічна трансформація фондового ринку. Поширення онлайн-сервісів, електронних кабінетів інвестора та дистанційних угод створює додаткові ризики для фінансового моніторингу. Ідентифікація клієнтів відбувається швидше, але втрачається можливість повної перевірки документів або поведінкових ознак клієнта. Важливим залишається питання кваліфікації фахівців. Багато професійних учасників ринку мають обмежений кадровий ресурс для глибокого аналізу ризиків. Часто функції фінансового моніторингу формально розподілені між кількома підрозділами, що знижує ефективність контролю. Проблем додає й необхідність постійного оновлення даних про бенефіціарів. Зміни у власності, реорганізації, корпоративні угоди - усе це потребує оперативного реагування, щоб уникнути інформаційних розривів.

Проте поступово формується нова корпоративна культура. Все більше компаній розуміють, що прозорість структури власності – це не лише вимога регулятора, а й запорука довіри інвесторів, кредиторів та партнерів. На нашу думку, відкритість у питаннях власності стає конкурентною перевагою, що сприяє залученню капіталу.

У найближчі роки система контролю за фінансовими потоками в Україні буде розвиватися в напрямі інтеграції цифрових технологій та посилення міжвідомчої взаємодії. Уже зараз державні органи тестують спільні бази даних, що дозволяють оперативно перевіряти структуру власності та зв'язки між компаніями.

Перспективним напрямом є використання штучного інтелекту та аналітичних систем для виявлення підозрілих операцій. Проте технології самі по собі не замінюють людського аналізу. Ефективність контролю залежить від здатності фахівців інтерпретувати дані, робити висновки та реагувати на ризики.

Також важливо забезпечити баланс між прозорістю та захистом персональних даних. Надмірне розкриття інформації може створити ризики для бізнесу, тому потрібен чіткий механізм контролю за доступом до чутливих даних.

Майбутнє фінансового моніторингу - це перехід від реактивного підходу до превентивного. Замість зосередження на фактах порушення, система повинна виявляти ризики ще на етапі планування операцій. Для цього необхідно не лише удосконалювати законодавство, а й розвивати професійну етику та культуру управління ризиками серед учасників ринку.

Висновки. Ідентифікація кінцевих бенефіціарних власників є основою ефективного контролю за фінансовими потоками. Без неї неможливо забезпечити прозорість, запобігти відмиванню коштів та сформувати довіру до українського ринку капіталу. Трансформація ринку створює нові можливості, але водночас підвищує вимоги до професійності, технологічної готовності та відповідальності учасників. Від того, наскільки якісно буде реалізовано принципи прозорості, залежить не лише стабільність ринку, а й репутація України на міжнародній фінансовій арені. Подальший розвиток системи контролю має ґрунтуватися на поєднанні сучасних технологій, професійних стандартів та реальної співпраці між усіма учасниками фондового ринку. Лише за таких умов прозорість стане не формальністю, а невід'ємною частиною фінансової культури країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 6 грудня 2019 р. № 361-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення: 12.10.2025)

2. Про затвердження Положення про здійснення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку: Рішення НКЦПФР від 11.03.2021 № 176 // База даних

«Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0532-21> (дата звернення: 12.10.2025)

3. Про затвердження Положення про здійснення установами фінансового моніторингу: Постанова Правління Національного банку України від 28 липня 2020 р. № 107 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0107500-20> (дата звернення: 12.10.2025)

4. Про затвердження Методології визначення юридичною особою кінцевого бенефіціарного власника: Постанова Кабінету Міністрів України; Національний банк від 19.09.2023 № 1011 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1011-2023-%D0%BF> (дата звернення: 12.10.2025)

5. Бенефіціарна власність юридичних осіб: Посібник FATF / Мінфін України. Київ: Міністерство фінансів України, 2023. 66 с. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_FATF_%D0%91%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D1%84%D1%96%D1%86%D1%96%D0%B0%D1%80%D0%BD%D0%B0_%D0%B2%D0%BB%D0%B0%D1%81%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C_%D1%8E%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1.pdf (дата звернення: 12.10.2025)

Тетяна САВОНІК,
викладач кафедри фундаментальних
та спеціальних дисциплін
Нововолинського навчально-наукового інституту
економіки та менеджменту
Західноукраїнського національного університету
Сергій БАРАНЧУК,
Артур ГАВРУСЕВИЧ,
здобувачі вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Західноукраїнського національного університету

МЕХАНІЗМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЧЕРЕЗ ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ В КРИЗОВИХ УМОВАХ

Сучасна діяльність підприємств відбувається в умовах глибокої економічної нестабільності, кризових явищ та структурних трансформацій. У таких обставинах особливої актуальності набуває використання ефективного аналітичного інструментарію для оцінки фінансової стійкості та рівня конкурентоспроможності компаній.

Запропоноване дослідження ґрунтується на етапному аналізі чинників, що впливають на зазначені характеристики, та передбачає побудову логіко-аналітичної моделі, заснованої на комплексному підході до оцінювання.

Структура дослідження охоплює такі ключові компоненти:

- систематизацію факторів, що визначають фінансову стійкість підприємства;
- ідентифікацію структурних елементів внутрішнього та зовнішнього середовища;
- порівняльний методологічний аналіз кількісного оцінювання фінансової стабільності;
- розробку інтегрованої моделі конкурентоспроможності.

Усі аналітичні блоки розглядаються з урахуванням посткризових реалій після 2022 року, зокрема: переміщення виробничих потужностей, дестабілізації

логістичних ланцюгів, зміни фіскального навантаження зростання воєнних ризиків та активної цифровізації управлінських процесів [3].

Запропонована класифікація чинників (табл. 1) дозволяє всебічно оцінити джерела впливу на стійкість фінансового стану підприємства, враховуючи багатовимірність середовища його функціонування.

Таблиця 1

Чинники, що формують фінансову витривалість суб'єкта господарювання

№	Ознака класифікації	Види чинників
1	За масштабом впливу	індивідуальні, групові, загальноекономічні
2	За місцем виникнення	внутрішні, зовнішні
3	За передбачуваністю	прогнозовані, умовно прогнозовані,
4	За джерелом формування	екзогенні, ендогенні
5	За структурою	прості, складні
6	За тривалістю дії	короткочасні, середньострокові, довготривалі
7	За функціональною природою	економічні, правові, фінансові, соціальні,
8	За періодичністю	постійні, періодичні, разові
9	За характером впливу	позитивні, негативні
10	За безпековим впливом	прямі, непрямі

Джерело: розробка авторів

Для комплексного аналізу фінансової стабільності необхідно чітко розмежовувати внутрішні та зовнішні фактори впливу. Внутрішнє середовище охоплює ресурси, організаційну структуру, бізнес-процеси та потенціал підприємства, тоді як зовнішнє середовище визначає умови, у яких підприємство змушене адаптувати свою діяльність.

В умовах гібридних загроз, економічної турбулентності та регіональної нестабільності здатність підприємства зберігати внутрішню функціональну цілісність і водночас ефективно реагувати на зовнішні виклики набуває критичного значення. У період 2022–2025 років серед зовнішніх факторів домінують політична нестабільність, регуляторна невизначеність, соціально-демографічні втрати та порушення логістичних процесів. На внутрішньому рівні

ключовими викликами залишаються обмеженість фінансових ресурсів, необхідність адаптації організаційної структури до кризових умов [2].

Застосування запропонованої класифікації дає змогу не лише здійснити попередню діагностику поточного стану підприємства, а й визначити пріоритетні напрями управлінського реагування на багатовекторні впливи середовища.

В умовах зростаючої економічної волатильності підприємства потребують інструментів, які дозволяють не лише здійснювати ретроспективний аналіз фінансового стану, а й прогнозувати здатність до адаптації в умовах нових викликів. Існуючі методи оцінювання фінансової стійкості суттєво відрізняються за принципами побудови, рівнем точності, часовими витратами та можливостями практичного застосування.

У таблиці 2 представлено порівняльну характеристику основних підходів, що використовуються у вітчизняній та міжнародній практиці. Проведений аналіз дозволяє обґрунтовано обрати відповідну методику оцінювання, враховуючи цілі дослідження, доступність інформаційної бази та масштаб підприємства.

У контексті 2025 року, коли бізнес функціонує в умовах високої непередбачуваності, найбільш релевантними є інтегровані моделі, які поєднують кількісні та якісні показники. Для швидкої оцінки поточного стану доцільно застосовувати експертні та аналітичні методи, тоді як інтегровані підходи є більш ефективними для стратегічного планування, трансформації бізнес-моделі та виходу на нові ринки.

Оцінювання конкурентоспроможності підприємства потребує комплексного підходу, що враховує внутрішні ресурси організації та її позиції у зовнішньому ринковому середовищі, забезпечуючи цілісне бачення потенціалу та перспектив розвитку.

Порівняльна характеристика інструментів кількісного оцінювання
фінансової стійкості підприємств

Методи кількісної оцінки	Суть підходу / умови застосування	Переваги	Обмеження	Доцільність використання
1. Статистичний метод	Базується на аналізі минулих даних, повторюваності ситуацій, динаміки показників	Об'єктивність, кількісна точність	Не враховує фактор часу та якісні впливи	Висока – при наявності історичних даних
2. Експертний метод	Побудований на думках фахівців, які аналізують ризики та стан підприємства	Простота, універсальність	Суб'єктивність, залежність від кваліфікації експертів	Середня – для швидкої діагностики або за браком даних
3. Аналітичний метод	Використання системи коефіцієнтів (ліквідності, рентабельності, автономії тощо)	Прозорість, практичність. деталізація причин	Вимагає точності даних, може бути складним для малого бізнесу	Висока – у повсякденному фінансовому аналізі
4. Метод аналогій	Порівняння з підприємствами-аналогами за типом, розміром, ринком	Орієнтація на реальні кейси, прикладна досяжність	Не враховує специфіку, ситуаційну унікальність	Обмежено – як допоміжний інструмент у консультаціях
5. Метод доцільності витрат	Порівняння витрат на забезпечення стійкості з потенційними втратами	Економічна ефективність, раціональність	Труднощі з кількісною оцінкою втрат	Доцільно – при оцінці вартості страхування або резервування
6. Інтегрований підхід	Комбінує кілька методів (коефіцієнтний, сценарний, експертний тощо)	Системність, точність, адаптивність	Складність реалізації, потреба в мультидисциплінарному аналізі	Найдоцільніше – для стратегічного фінансового планування

Джерело: складено авторами за матеріалами [1; 5]

Сформована система індикаторів, наведена в таблиці 3, забезпечує можливість не лише оцінити поточний фінансово-економічний стан підприємства, а й виявити його потенціал до розвитку в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

Аналітичні показники стратегічної конкурентної сили компанії

Груповий показник	Одиничний показник конкурентоздатності
1. Ефективність виробничої діяльності (Еф) $Еф = И + \Phi + Рт + П$	1. Витрати виробництва на одиницю продукції (И) 2. Фондовіддача (Ф) 3. Рентабельність продукції (Рт) 4. Продуктивність праці (П)
2. Фінансове становище підприємства (Фп) $Фп = Ка + Кп + Кал + Ко$	1. Коефіцієнт автономії (Ка) 2. Коефіцієнт платоспроможності (Кп) 3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності (Кал) 4. Коефіцієнт оборотності оборотних активів (Ко)
3. Ефективність організації збуту (Езб) $Езб = Рп + Когп + Кзм + Кр$	1. Рентабельність продаж (Рп) 2. Коефіцієнт оборотності готової продукції (Когп) 3. Коефіцієнт завантаження виробничих потужностей (Кзм) 4. Коефіцієнт ефективності реклами і засобів стимулювання
4. Показник конкурентоспроможності продукції (Ксп): $Ксп = Кп + Ц + Уп + Сп + Уо$	1. Якість продукції (Кп) 2. Ціна продукції (Ц) 3. Умови платежу (Уп) 4. Термін постачання (Сп) 5. Рівень гарантійного і сервісного обслуговування на всіх етапах життєвого циклу транспортного товару (Уо)
Конкурентоздатність підприємства (Кпр): $Кпр. = Еф + Фп + Езб + Ксп$	

Джерело: складено авторами на основі [4; 5]

Дана система показників є універсальним інструментом для кількісного оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємства. Її ключова перевага полягає в інтеграції параметрів операційної ефективності, фінансової стабільності, ринкової активності, що забезпечує комплексне бачення стану суб'єкта господарювання.

Особливо актуальною така модель є в умовах 2022–2025 років, коли підприємства змушені швидко трансформувати бізнес-моделі, оптимізувати витрати, шукати альтернативні канали збуту та зміцнювати позиції в глобальних ланцюгах створення вартості. Застосування зважених одиничних індикаторів дозволяє здійснювати порівняльний аналіз підприємств незалежно від галузевої специфіки та масштабів діяльності.

Так, оцінювання конкурентоспроможності та фінансової стійкості є складним багатовимірним процесом, що потребує системного підходу з урахуванням як кількісних, так і якісних характеристик. Запропонована методика базується на деталізованому аналізі чинників впливу, структуризації

внутрішнього та зовнішнього середовища, порівнянні аналітичних підходів та побудові інтегрованої системи показників, яка охоплює ключові аспекти функціонування компаній.

Таким чином, модель ефективного оцінювання конкурентоспроможності повинна бути адаптивною, гнучкою до змін зовнішнього середовища та придатною для практичного використання в стратегічному управлінні підприємством в умовах невизначеності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гевлич Л. Л. Місце ризику в процесі незалежного аудиту. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2023. № 73. С. 73-78. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2023-73-n>
2. Державна служба статистики України. Основні показники діяльності підприємств. Київ: Держстат, 2024. URL: <https://ukrstat.gov.ua>
3. Міністерство економіки України. Оцінка макроекономічної ситуації в Україні. Аналітичний звіт. Київ: Мінекономіки, 2024. URL: <https://me.gov.ua>
4. Мостенська Т.Л., Шевчук О.В. Стійкість підприємств у системі стратегічного управління. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2023. № 2 (49). С. 114-121. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i49.277883>
5. Поддубна Н. Сучасні підходи до оцінки ефективності підприємства в умовах невизначеності. *Економіка і регіон*. 2021. Т. 2. № 81. С. 102-106. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2021.2\(81\).2296](https://doi.org/10.26906/EiR.2021.2(81).2296)

Орина СВІТЛИЧНА,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник Тетяна МАЦЕЛИК,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри фінансового та податкового права
Державного податкового університету

ПРАВОВІ ОСНОВИ ДОКТРИНИ «ЗНЯТТЯ КОРПОРАТИВНОЇ ЗАВІСИ» ТА ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ У СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ УКРАЇНИ

Під корпоративним контролем слід розуміти фактичну або юридичну можливість особи визначати волевиявлення товариства відповідно до волі та інтересів такої особи, при цьому волевиявлення самого товариства перестає бути самостійним, а звичайний процес формування волі та волевиявлення у товаристві порушується, відбувається втручання у повноваження органів управління юридичної особи. Юридичний корпоративний контроль здійснюється через прямі корпоративні правовідносини (наприклад, володіння акціями чи частками), що надає контролюючій особі законну можливість впливати на рішення організації, натомість, фактичний контроль реалізується без такої прямої юридичної участі. При цьому, фактичний контроль – це нібито прихована можливість впливати на корпорацію, що не зафіксована жодними офіційними документами [1]. Водночас, як тільки цей вплив отримує формальну юридичну основу, наприклад, внаслідок купівлі контрольного пакета акцій, такий корпоративний контроль набуває законного статусу і стає юридичним.

Слід зауважити, що норма п. 2 ч. 3 ст. 99¹ ЦК України про необхідність вказаних осіб діяти добросовісно та розумно носить скоріше декларативний характер, оскільки навіть якщо припустити, що фактично контролююча особа якимось чином заявить про свій статус, подібна заява не матиме юридичної сили. Адже якби контролююча особа справді хотіла офіційно впливати на компанію, вона б оформила свій статус, використовуючи законні корпоративні інструменти, наприклад, придбавши частку товариства.

Слід зауважити, що у статті 96 ЦК України вказано, що юридична особа самостійно відповідає за своїми зобов'язаннями усім належним їй майном. Учасник (засновник) юридичної особи не відповідає за зобов'язаннями юридичної особи, а юридична особа не відповідає за зобов'язаннями її учасника (засновника), крім випадків, встановлених установчими документами та законом [2].

Насамперед, з аналізу судової практики вбачається застосування такого механізму, як «зняття корпоративної завіси» у випадках, коли юридичну особу використовують неналежним чином, зокрема, для створення видимості господарської діяльності, маскування кінцевих правовласників, побудови фіктивних корпоративних схем, а також для введення в оману контрагентів чи отримання неправомірних податкових преференцій. Усі ці дії кваліфікуються як зловживання правом, і суд, ігноруючи самостійність окремої юридичної особи, притягує до майнової відповідальності фактичного бенефіціарного власника, який стоїть за цими неправомірними діями.

Підтвердженням вищенаведеного є практика Європейського суду з прав людини, відповідно до якої підняття корпоративної завіси може відбуватися у випадках, коли учасник юридичної особи володіє значною часткою у статутному капіталі (значним пакетом акцій), що дозволяє йому одноосібно формувати волю юридичної особи, коли такий учасник є активним, впливає на справи компанії, бере участь в оперативному управлінні (на відміну від того учасника, який не бере участі в управлінні компанією і лише очікує на дивіденди). Тобто в усіх тих випадках, коли компанія та акціонер нерозривно пов'язані між собою (ідентифікуються як одне ціле) і було б їх штучним відокремлення (рішення ЄСПЛ у справі "Альберт і інші проти Угорщини" (ALBERT AND OTHERS v. HUNGARY від 07.07.2020, пункти 138-157, заява №5294/14), у справі "Лекіч проти Словенії" (LEKIC v. SLOVENIA від 11.12.2018, заява №36480/07) [3; 4].

До недобросовісної поведінки контролюючої особи може бути віднесено також і обрання учасником таких моделей ведення господарської діяльності в рамках групи осіб та (або) способів розпорядження майном юридичної особи, які

призводять до зменшення її активів та не враховують власних інтересів юридичної особи, пов'язаних зі збереженням здатності виконувати зобов'язання перед незалежними учасниками обороту.

Таким чином, основна мета інституту зняття корпоративної завіси – тобто, притягнення учасника до відповідальності за боргами компанії, що у свою чергу, підтверджується позицією Верховного Суду, викладеною у постанові від 20.07.2022 року у справі №910/4210/20 [5], полягає у врегулюванні дисбалансу інтересів, що виникає між учасниками правовідносин внаслідок зловживання обмеженою відповідальністю або автономністю корпорації в умовах добросовісного ведення підприємницької діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. <https://medoc.ua/blog/hto-zdijsnju-faktichnij-kontrol-nad-jurosoboju>
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44, ст.356 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. ALBERT AND OTHERS v. HUNGARY, Application no. №5294/14, Judgment of 07.07.2020 URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:\[%22001-203850%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:[%22001-203850%22])};
4. LEKIC v. SLOVENIA, Application no. №36480/07, Judgment of 11.12.2018 URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:\[%22001-188268%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:[%22001-188268%22])};
5. Постанова Верховного Суду від 20.07.2022 року у справі № 910/4210/20.

Юлія СІРОТКО,
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Альона ГАРБІНСЬКА-РУДЕНКО,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри фінансового та
податкового права
Державного податкового університету

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ КОНТРОЛЮ ЗА ФІНАНСОВИМИ ПОТОКАМИ В УКРАЇНІ

Контроль за фінансовими потоками є одним із ключових елементів забезпечення фінансової безпеки держави. В умовах воєнного стану та інтеграції України до європейського правового простору особливої актуальності набуває необхідність створення ефективної системи запобігання відмиванню коштів, фінансуванню тероризму, ухиленню від оподаткування та незаконному виведенню капіталу.

Сучасні економічні процеси характеризуються зростанням обсягу цифрових транзакцій, появою нових фінансових інструментів і сервісів, які одночасно розширюють можливості економічного розвитку й створюють додаткові ризики для фінансової стабільності. Тому актуальним завданням є вдосконалення організаційно-правових механізмів контролю за фінансовими потоками відповідно до міжнародних стандартів [1, с. 5–8].

Аналізуючи останні дослідження, можна відзначити, що питання контролю за фінансовими потоками в Україні досліджуються у працях як вітчизняних, так і міжнародних експертів. У звітах Державної служби фінансового моніторингу України (ДСФМ) за 2023–2024 роки відзначено значний прогрес у модернізації аналітичних систем, удосконаленні обміну інформацією та впровадженні ризико-орієнтованого підходу у фінансовому моніторингу [2, с. 30–36].

Значну увагу приділено гармонізації українського законодавства з вимогами Європейського Союзу та стандартами Групи з розробки фінансових

заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF). Європейська комісія у Звіті про Україну за 2024 рік позитивно оцінила зусилля держави у сфері антикорупційної та фінансової політики, проте вказала на необхідність удосконалення нагляду за ринком віртуальних активів та підвищення ефективності міжвідомчої координації [4, с. 120–126].

Окремі аспекти регуляторного впливу досліджуються Національним банком України, який у своїх щорічних звітах висвітлює запровадження ризико-орієнтованого підходу та посилення вимог до перевірки клієнтів фінансових установ [5, с. 18–25].

Науковці й аналітики також відзначають необхідність глибшої цифровізації процедур фінансового контролю, залучення штучного інтелекту для аналізу транзакцій [6, с. 2–9].

Організаційні заходи контролю врегульовані на Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 6 грудня 2019 року № 361-IX. Цей закон встановлює правові засади функціонування системи фінансового моніторингу, визначає суб'єктів первинного фінансового моніторингу, їхні права, обов'язки та відповідальність. У 2024–2025 роках до законодавства внесено низку змін, що спрямовані на гармонізацію українських норм із законодавством Європейського Союзу [3, с. 6–10]. Також прогнозуються і наступні зміни, до прикладу, законопроект № 10225-д, який готується до ухвалення, визначає правовий статус віртуальних активів і порядок ліцензування постачальників послуг, пов'язаних з ними. Документ передбачає обов'язкову перевірку клієнтів, дотримання процедур «знай свого клієнта» (KYC) та звітування про підозрілі транзакції [4, с. 120–124].

На рівні державних інституцій головну роль у здійсненні контролю відіграють Державна служба фінансового моніторингу (далі – ДСФМ), Національний банк України (далі – НБУ), Міністерство фінансів і Державна податкова служба. Їхня діяльність координується через національну систему

фінансового моніторингу, що забезпечує обмін інформацією між суб'єктами первинного контролю та правоохоронними органами.

ДСФМ у 2024 році впровадила модернізовану інформаційну систему фінансового моніторингу, яка дозволяє автоматично виявляти підозрілі операції, проводити їх аналітичну оцінку та передавати результати до компетентних органів. Також створено електронні канали взаємодії з банками та небанківськими установами [2, с. 36–38].

НБУ у свою чергу запровадив системне стрес-тестування банків для оцінки їх фінансової стійкості в умовах ризиків. Одночасно посилено вимоги до прозорості структури власності, контролю за кінцевими бенефіціарними власниками (UBO) та політично значущими особами (PEP). [5, с. 20–25]

Одним із ключових напрямів сучасної політики фінансового контролю є цифровізація аналітичних процесів. ДСФМ активно впроваджує інструменти аналізу великих даних та елементи машинного навчання, що підвищує точність виявлення підозрілих операцій і дозволяє ефективно розподіляти ресурси. Використання таких технологій робить можливим побудову ризикових профілів клієнтів і визначення транзакцій, які мають ознаки відмивання коштів. Це суттєво знижує навантаження на аналітиків і скорочує термін реагування на потенційні правопорушення [2, с. 34–36].

Незважаючи на позитивні зрушення, залишаються і проблемні питання в контролі за фінансовими потоками. Насамперед, це недостатнє нормативне врегулювання діяльності операторів ринку віртуальних активів, що створює потенційні канали для нелегальних фінансових операцій [4, с. 123–124]. Також існують труднощі в координації між державними органами: фрагментація баз даних, різні стандарти звітності та обмеженість технічних ресурсів уповільнюють обмін інформацією [6, с. 7–8]. Крім того, зберігається потреба у фахівцях високої кваліфікації, здатних працювати з аналітичними системами нового покоління, що вимагає постійного навчання й підвищення кваліфікації [6, с. 8–9].

Отже, в Україні поступово формується ефективна система організаційно-правового контролю за фінансовими потоками. Нормативно-правова база, діяльність державних інституцій та запровадження сучасних технологічних рішень створюють підґрунтя для підвищення прозорості фінансової системи та запобігання незаконним фінансовим операціям.

Разом з тим, система контролю потребує подальшого вдосконалення. Насамперед, це стосується цифровізації процесів моніторингу, розвитку аналітичних інструментів, посилення міжвідомчої взаємодії та професійної підготовки кадрів.

Подальший розвиток організаційно-правових заходів контролю має бути спрямований на поєднання законодавчих реформ, технологічних інновацій і підвищення інституційної спроможності державних органів. Це забезпечить стабільність фінансової системи, зміцнить фінансову безпеку держави та сприятиме інтеграції України до європейського економічного простору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. State Financial Monitoring Service of Ukraine. Report on Activity 2023. Київ, 2023. 58 с.
2. State Financial Monitoring Service of Ukraine. Annual Report 2024. Київ, 2024. 72 с.
3. Державна служба фінансового моніторингу України. Методологія національної оцінки ризиків відмивання коштів і фінансування тероризму. Київ, 2024. 48 с.
4. European Commission. Ukraine Report 2024. Brussels, 2024. 180 с.
5. Національний банк України. Огляд фінансового сектору: 2024–2025 рр. Київ, 2025. 64 с.
6. Шевчук І. О., Костенко Д. М. Ефективність регуляторного забезпечення протидії відмиванню коштів в Україні. *Фінанси України*. 2024. № 6. С. 1–9.

Анна ТКАЧЕНКО,
Андрій ВЕРБИЦЬКИЙ,
здобувачі вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник: Оксана БОДНАРЧУК,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового та податкового права
Державного податкового університету

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У період дії воєнного стану держава суттєво трансформує механізми регулювання господарської діяльності, керуючись положеннями Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Згідно зі статтею 11 цього нормативного акту, органи державної влади отримують розширені повноваження, що дозволяють їм тимчасово обмежувати права суб'єктів господарювання, змінювати режим роботи підприємств, а також мобілізувати матеріальні, технічні та людські ресурси для забезпечення потреб національної оборони [1].

Адже, такий підхід формує особливий правовий режим, який надає державі можливість оперативно реагувати на загрози, що виникають у зв'язку з воєнними діями, забезпечуючи стабільність та функціонування критичних секторів економіки. Водночас це створює нові виклики для бізнесу, адже підприємці змушені швидко адаптуватися до змін, демонструвати гнучкість у прийнятті управлінських рішень, перебудовувати виробничі процеси та враховувати нові вимоги державного регулювання, що часто мають надзвичайний характер.

У контексті воєнного стану, держава гарантує свободу підприємництва, що є фундаментальним принципом ринкової економіки, однак водночас залишає за собою право запроваджувати обмеження, якщо цього вимагають інтереси національної безпеки, громадського порядку чи охорони довкілля [2].

Тому, у період воєнного стану такі обмеження стають не лише допустимими, а й необхідними, адже держава повинна оперативно реагувати на

виклики, пов'язані з обороноздатністю, мобілізацією ресурсів та підтриманням економічної стабільності. Це означає, що підприємці мають діяти в умовах підвищеного державного контролю, адаптуючи свою діяльність до нових вимог, які можуть включати зміну режиму роботи, пріоритетне постачання товарів для потреб армії або обмеження у використанні певних ресурсів. Такий правовий режим, хоча й тимчасовий, вимагає від бізнесу не лише гнучкості, а й усвідомлення своєї ролі у загальнонаціональній системі безпеки.

Держава активно застосовує гнучкі механізми регулювання господарської діяльності, зокрема через спрощення процедур ліцензування, передбачених Законом України «Про ліцензування видів господарської діяльності» [3]. Так, відповідно до статті 7 цього Закону, Кабінет Міністрів України має право запроваджувати особливий порядок ліцензування, що може включати тимчасове скасування окремих вимог або їх суттєве спрощення.

Такий підхід дозволяє оперативно запускати нові бізнеси, особливо в галузях, які мають критичне значення для забезпечення життєдіяльності населення, функціонування інфраструктури та підтримки обороноздатності країни. Умови воєнного стану вимагають швидких рішень і мобілізації ресурсів, тому дерегуляція в сфері ліцензування стає важливим інструментом стимулювання підприємницької активності.

Це, своєю чергою, відкриває можливості для підприємців, які прагнуть долучитися до забезпечення потреб суспільства, адаптуватися до нових викликів та реалізовувати ініціативи, спрямовані на підтримку економіки в умовах надзвичайної ситуації.

Не менш важливим є регулювання трудових відносин на підприємствах.

Так, Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» (стаття 3) дозволяє роботодавцям змінювати умови праці, графіки роботи, а також переводити працівників без їхньої згоди у разі виробничої необхідності [4]. Це забезпечує гнучкість у функціонуванні підприємств, але водночас вимагає дотримання мінімальних гарантій для працівників, щоб уникнути зловживань.

Також, влада України застосовує фінансове регулювання, що набуває особливого значення як інструмент підтримки економіки та стабілізації підприємницького середовища.

Зокрема, Закон України «Про податкові пільги для підприємств в умовах воєнного стану», стаття 5, передбачає низку важливих заходів, спрямованих на полегшення фінансового тиску на суб'єктів господарювання. Серед таких заходів - звільнення від окремих видів податків, надання відстрочки у сплаті податкових зобов'язань, а також спрощення процедур податкової звітності для представників малого і середнього бізнесу [5].

Ці кроки дозволяють підприємствам зберігати платоспроможність, уникати фінансової кризи та продовжувати свою діяльність навіть у складних умовах. Крім того, дерегуляція у сфері оподаткування стимулює економічну активність, сприяє збереженню робочих місць і зменшує адміністративне навантаження, що особливо важливо в умовах обмежених ресурсів та нестабільного ринку. Такий підхід демонструє прагнення держави створити сприятливе середовище для бізнесу, який відіграє ключову роль у забезпеченні життєдіяльності країни під час війни.

У теперішніх, складних умовах воєнного стану, наша держава активно впроваджує механізми підтримки малого і середнього підприємництва, визнаючи його важливу роль у забезпеченні економічної стійкості країни.

Закон України «Про державну підтримку малого і середнього підприємництва», зокрема стаття 10, передбачає створення спеціальних програм фінансування, надання грантів та компенсацій для підприємств, які зазнали втрат унаслідок бойових дій або були змушені евакуюватися з небезпечних регіонів [6]. Такі заходи спрямовані на збереження економічного потенціалу, підтримку підприємницької ініціативи та відновлення бізнес-активності в нових умовах.

Отже, із зазначеного вище можна зробити висновок, що господарсько-правове регулювання підприємницької діяльності в умовах воєнного стану в Україні є складним, багатовимірним процесом, який поєднує в собі елементи правового захисту національних інтересів, підтримки економічної стабільності

та забезпечення гнучкості для бізнесу. Законодавство адаптується до викликів війни шляхом запровадження спеціальних режимів, спрощення процедур, надання податкових пільг, трудових послаблень та фінансової підтримки, що дозволяє підприємствам не лише виживати, а й виконувати важливу соціально-економічну функцію в умовах надзвичайної ситуації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. Ст. 250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 28.10.2025).

2. Господарський кодекс України: Кодекс України (втрата чинності) від 16.01.2003 № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18–22. Ст. 144. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 28.10.2025).

3. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2015. № 23. Ст. 158. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text> (дата звернення: 28.10.2025).

4. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2136-IX // Голос України. 2022. № 53. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 28.10.2025).

5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2120-IX // Відомості Верховної Ради України. 2022. № 17. Ст. 117. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (дата звернення: 28.10.2025).

6. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 № 4618-VI // Відомості Верховної Ради України. 2012. № 48. Ст. 552. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text> (дата звернення: 28.10.2025).

Лілія ФОКША,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЮДЖЕТНОЇ ДИСЦИПЛІНИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

У сучасних умовах цифрової трансформації державного управління ключовим завданням стає підвищення прозорості, підзвітності та ефективності управління публічними фінансами. Одним із найперспективніших технологічних рішень у цьому контексті вважається блокчейн-технологія, яка забезпечує незмінність записів, можливість децентралізованого контролю та верифікацію операцій у реальному часі.

Бюджетна дисципліна – це дотримання установлених правил складання, виконання і контролю бюджетів усіх рівнів. Вона є основою фінансової стабільності держави та довіри суспільства до бюджетного процесу.

Використання блокчейн-підходів у бюджетній сфері розглядається не лише як технічне оновлення, а як інституційний інструмент забезпечення доброчесності публічних фінансів, що підтверджується результатами сучасних міжнародних досліджень [1, 2].

Блокчейн – це розподілена база даних, у якій усі операції зберігаються у вигляді ланцюга взаємопов’язаних блоків, що забезпечує прозорість, незмінність і верифікованість усіх записів.

Для бюджетної сфери така технологія потенційно може усунути проблему інформаційних асиметрій між розпорядниками коштів, контролюючими органами і громадськістю.

Як зазначає О. В. Сердюк, цифрові інструменти управління державними фінансами є новим етапом еволюції фінансового контролю, який поєднує правові та технічні гарантії доброчесності [3].

Відповідно до Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [4], Україна вже заклала правові передумови для впровадження кваліфікованого електронного підпису, цифрової ідентифікації та захищеного обміну даними. Ці норми створюють основу для запровадження блокчейн-механізмів у державному секторі.

Використання блокчейн-технологій як інструменту забезпечення бюджетної дисципліни має низку переваг, серед яких виділяють наступні:

- незмінність та антикорупційна стійкість: усі транзакції в системі зберігаються в незмінному вигляді, що унеможливлює маніпуляції з бюджетними даними. За висновками аналітичного звіту *Blockchain for Public Finance* [5], саме ця властивість створює «цифровий бар'єр» для зловживань у розподілі бюджетних ресурсів;

- прозорість і простежуваність витрат: у розподіленому реєстрі кожен користувач може відстежити шлях бюджетної гривні від казначейства до кінцевого одержувача. Така простежуваність сприяє підвищенню підзвітності, що відзначають дослідники І. О. Борисенко [6] і М. М. Ібрагімі [7] у своїх роботах про електронні фінанси;

- смарт-контракти як інструмент автоматизованого контролю: блокчейн дозволяє використовувати смарт-контракти – програмні коди, які автоматично виконують умови договорів після настання визначених подій. Наприклад, у системі грантового фінансування кошти можуть перераховуватись лише після підтвердження аудиту виконання цільових показників;

- оперативний фінансовий аудит: технологія дозволяє контролюючим органам проводити аудит у режимі реального часу, без затримок, пов'язаних із паперовими звітами. Це формує нову модель «безперервного контролю», про яку пише Л. П. Терещук [8] у контексті цифровізації державного управління;

- довіра і взаємна відповідальність учасників: згідно досліджень, блокчейн формує «цифрову довіру» (digital trust), коли контроль переноситься з ієрархічних структур на алгоритмічний рівень [2]. У публічних фінансах це

означає скорочення ролі людського чинника у прийнятті рішень та посилення дотримання фінансової дисципліни.

В Україні блокчейн-технології можуть бути інтегровані у такі напрями: моніторинг використання субвенцій і грантів; ведення реєстрів бюджетних зобов'язань і платежів; аудит державних закупівель (у поєднанні з системою ProZorro); електронний реєстр місцевих бюджетів і міжбюджетних трансфертів.

Реалізація таких проєктів вимагатиме ухвалення державного стандарту на публічний блокчейн-реєстр, визначення адміністраторів вузлів мережі, порядку захисту персональних даних і правил криптографічної верифікації.

Рекомендації Європейської комісії з ефективності правосуддя свідчать, що поступове впровадження блокчейн-платформ у публічному секторі можливе лише за наявності єдиної нормативної рамки, навчання кадрів і технічної підтримки [9].

Попри очевидні переваги, блокчейн супроводжується низкою викликів, серед яких: юридична невизначеність (брак законодавчих норм щодо доказової сили записів у блокчейні); ризики кібербезпеки (вразливість смарт-контрактів); інституційна інерція (неготовність управлінців до нової моделі контролю); інтеграційні складнощі (необхідність сумісності з Державною казначейською службою України, системою відкритих даних, порталами моніторингу).

Однак, як слушно підкреслюють міжнародні дослідники, ці ризики можна мінімізувати шляхом створення гібридних систем – коли блокчейн використовується у взаємодії з централізованими державними базами [10].

Отже, блокчейн-технології мають значний потенціал у зміцненні бюджетної дисципліни через забезпечення прозорості, незмінності, швидкої верифікації та автоматизації фінансових операцій. Упровадження розподілених реєстрів у бюджетному процесі сприятиме зниженню корупційних ризиків, підвищенню довіри до державних фінансів і формуванню нової культури підзвітності.

Для України важливо поєднати нормативне врегулювання, пілотні проєкти та міжнародну співпрацю, щоб поступово інтегрувати блокчейн-рішення у

практику державного фінансового контролю. У перспективі блокчейн може стати технологічним ядром цифрової екосистеми публічних фінансів, у якій дисципліна забезпечуватиметься не лише законами, а й алгоритмами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Blockchain for Public Finance*. – London : OMFIF & EY, 2022. – 52 p.
2. Guo Y., Li C., Zhao F. Blockchain and Financial Market Innovation // *Nature Humanities and Social Sciences Communications*. – 2025. – Vol. 12, No. 1. – P. 1–12.
3. Сердюк О. В. Електронне судочинство в Україні: проблеми нормативного забезпечення та перспективи розвитку // *Право України*. – 2022. – № 9. – С. 112–126.
4. Закон України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги » від 05 жовтня 2017 р. № 2155-VIII // *Відомості Верховної Ради України*. – 2018. – № 15. – Ст. 132.
5. *Harnessing Blockchain in the Federal Government*. – Washington : Joint Financial Management Improvement Program (JFMIP), 2023. – 38 p.
6. Борисенко І. О. Подача процесуальних документів в електронній формі: сучасний стан і практика // *Актуальні проблеми держави і права*. – 2024. – № 105. – С. 53–64.
7. Ibrahimy M. M., Rahman A., Hossain K. Blockchain-based governance models supporting transparency and anti-corruption // *Government Information Quarterly*. – 2024. – Vol. 41, No. 2. – P. 87–101.
8. Терещук Л. П. Єдина судова інформаційно-комунікаційна система як елемент цифровізації правосуддя // *Вісник НАПРН України*. – 2023. – № 2. – С. 78–89.
9. *European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). Evaluation Report on European Judicial Systems*. – Strasbourg : Council of Europe, 2024. – 142 p. URL.: <https://rm.coe.int/cepej-evaluation-report-part-1-en-/1680b272ac>

10. Ibrahimy M. M., Rahman A., Hossain K. Blockchain-based governance models supporting transparency and anti-corruption // *Government Information Quarterly*. – 2024. – Vol. 41, No. 2. – P. 87–101.

Анатолій ЦИМБАЛЮК,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового та податкового права
Державного податкового університету

ВПЛИВ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ФАКТОРА НА ВНУТРІШНЮ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

Правовий, політичний, економічний, психологічний, комплексний аспекти впливу фактору безпеки на соціальне середовище становить одну з частин моделі внутрішньо-державної безпеки. Прийняття в теоретико-управлінському аспекті соціальної безпеки як одного з головних явищ, яке має прямий вплив на характер процесів розвитку суспільства, веде за собою необхідність його чіткого розуміння у поєднанні з основними галузями соціального управління, напрямками внутрішньо-державного регулювання.

Необхідно зазначити, що сучасний розвиток економічно-фінансових процесів в Україні відбувається в умовах високого ступеню різноманітних загроз. До вже давно існуючих і відомих економічних та соціальних проблем, фінансових криз та ризиків пов'язаних з невизначеністю розвитку держави, додалося війна. Вона внесла свої деструктивні корективи: деякі підприємства вщент зруйновані, а решта не має змоги нормально функціонувати або працюють збитково, а деякі, навіть, вимушені призупинити виробництво чи взагалі припинити діяльність. Тож, означені проблеми потребують сучасного вирішення, адже, як відомо, в екстремальних умовах виживає той, хто вміє швидко пристосуватися до ситуації яка склалася на сьогодні. Саме тому першочерговим завданням менеджменту на рівні підприємств, організацій є пошук альтернативних, а головне дієвих шляхів покращення їх фінансового

стану, що у свою чергу сприятиме покращенню фінансово-економічного стану держави [1].

З огляду вітчизняного товаровиробника, то за допомогою економічного аналізу можна об'єктивно оцінювати внутрішні, зовнішні відносини економічних суб'єктів, характеризувати їхню платоспроможність, ефективність і прибутковість діяльності, визначити перспективи розвитку й на базі цього розробляти організаційно-економічні плани підвищення показників фінансового стану.

Кожну негативну ситуацію можна використати на свою користь і воєнний стан не є виключенням. Наприклад, бізнес на окупованих територіях, щоб не втратити час і клієнтів намагається релокувати підприємства у безпечні регіони, тим самим створюються нові робочі місця або працівники, що вже працевлаштовані на фірмі, мають змогу виїхати з небезпечних територій при цьому не втрачаючи робочих місць. Нині в Україні переміщено близько 800 підприємств. Найбільше – до Львівської (28,6 %), Закарпатської (17,9 %), Чернівецької (12,2 %), Івано-Франківської (8,3 %), Тернопільської (7,5 %) та Хмельницької (7,5 %) областей. У вирішенні фінансових питань при переїзді допомагають банківські установи, зокрема Ощадбанк надає спеціальні кредити на релаксацію бізнесу [2].

Не зважаючи на надскладну ситуацію держава має сприяти відкриттю нових компаній у т. ч. з іноземними інвестиціями. Для цього необхідно запроваджувати комплексні зміни до чинного законодавства та державних програм, спрямованих на підтримку економіки України. Зрозуміло, що у важких обставинах єдиним способом підтримки є тотальна дерегуляція, лібералізація та посилення державної підтримки, наприклад, скасування вимог щодо отримання ліцензій та дозволів на більшість видів діяльності, внесених до Трудового кодексу змін, спрямованих на лібералізацію трудових відносин під час воєнного стану, скасування перевірок, податкові новації і таке інше. Подібний варіант дає змогу вирішити ряд питань: покращення фінансового становища підприємства, фірми та регіону, а також економіко-фінансового стану країни.

Отже, виходячи з вищезазначеного та розуміючи актуальність поставлених питань, саме зараз, в умовах воєнної економіки відзначаємо, що фінансово-економічний фактор прямо впливає на внутрішню безпеку держави, оскільки його стабільність забезпечує стійкість держави до загроз, а також може призвести до соціальної напруженості та підриву обороноздатності. Це проявляється через вплив на такі сфери, як бюджетна, податкова, боргова, валютна, грошово-кредитна та інвестиційна політика, які в сукупності формують фінансову безпеку держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рудницька О. М., Біленська Я. Р. Шляхи покращення фінансового стану українських підприємств. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. URL: <https://vlp.com.ua/files/special/19.pdf>
2. Наумов С. Як український бізнес виживає під час війни. *Українська правда*. Березень 2023 р. URL: <https://epravda.com.ua/columns/2023/03/06/697711>
3. Кузьменко А. Бізнес у воєнний час: як змінилось законодавство. *Економічна правда*. Березень 2022 р. URL: <https://epravda.com.ua/columns/2022/03/28/684801>

Анастасія ЧЕЛАК,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: Тетяна ЯМНЕНКО,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри фінансового права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРОБЛЕМА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ ТА ЇХ ОБІГУ

У сучасних умовах воєнного стану та інтеграції України до європейського правового простору особливого значення набуває розробка ефективного механізму правового регулювання віртуальних активів, що забезпечить баланс між інноваційним розвитком фінансових технологій і гарантуванням правових та економічних інтересів держави й громадян. Щодо питання правового регулювання віртуальних активів, то воно формується на перетині фінансового, цивільного та публічного права й віддзеркалює технологічні зрушення, що трансформують інфраструктуру обігу цінностей [4]. У національних правопорядках і на рівні ЄС відбувається переосмислення дефініцій, класифікацій і ліцензійних режимів для учасників ринку, адже віртуальні активи поєднують риси товару, цифрового запису та фінансового інструмента. Для правозастосування критично встановити, коли токен є лише способом доступу до послуги, а коли — об'єктом інвестування або платіжним засобом. Від цієї кваліфікації залежить юрисдикційний нагляд, вимоги до емітента, режим розкриття інформації, підпадання під правила ринку капіталу та заходи з протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму [8].

Європейський Союз запропонував системну рамку через Regulation (EU) 2023/1114 (MiCA), яка набрала чинності в червні 2023 року та вводиться поетапно: з 30 червня 2024 року діють правила щодо стейблкоїнів (ART/EMT), а з кінця грудня 2024 року — загальні вимоги до емітентів токенів і до провайдерів криптопослуг (CASPs), із перехідним періодом до 1 липня 2026 року для тих, хто

працював до старту режиму. Це означає, що оператори мають пройти авторизацію у компетентних органів, виконати вимоги корпоративного управління, управління ризиками, безпеки та захисту споживачів, а також відповідати режимам ринку зловживань і прозорості. На практиці вже спостерігається перерозподіл діяльності між юрисдикціями, які швидше опрацьовують заявки та створюють зрозумілі дорожні карти для CASPs, тоді як нестача готовності веде до обмежень для окремих категорій токенів і продуктів.

Паралельно в ЄС оновлено й горизонтальну комплаєнс-архітектуру у сфері AML/CFT: у 2024 році ухвалено пакет із чотирьох актів, включно з безпосередньо застосовним Регламентом про боротьбу з відмиванням коштів (AMLR) та Регламентом про переказ коштів у частині даних-супровідників для криптооперацій; формується Європейське агентство з протидії відмиванню коштів (AMLA) [2].

Для віртуальних активів це означає закріплення «travel rule» та більш деталізовані обов'язки щодо ідентифікації, зберігання та обміну інформацією про відправника і отримувача транзакції, а також цілісне наглядове поле для транскордонних провайдерів. Глобально Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів (FATF) фіксує поступ у впровадженні вимог до VASPs і «travel rule», хоча рівень практичної реалізації залишається нерівномірним між юрисдикціями, що зберігає регуляторні «містки» для арбітражу [6].

Україна розвиває модель гармонізації з правом ЄС, беручи MiCA як базовий орієнтир для побудови внутрішнього ринку віртуальних активів. Закон «Про віртуальні активи» був підписаний у березні 2022 року, однак його повноцінне введення потребує комплексних змін до податкового законодавства та секторальних актів. Над оновленою редакцією та підзаконним масивом працюють Національний банк України й Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, декларуючи імплементацію підходів MiCA до класифікації активів, ліцензування провайдерів послуг і вимог до реклами й розкриття інформації. Публічні повідомлення профільних органів і аналітичні огляди за

2024–2025 роки фіксують підготовку проєкту, що поєднує податковий блок, нову редакцію матеріального закону та зміни до суміжних актів, зокрема у сфері капітальних ринків і реклами, а також вектор на синхронізацію з європейськими AML-правилами [1]. Це утворює перехідну ситуацію: бізнес і громадяни очікують на остаточні параметри режиму оподаткування доходів від операцій із криптоактивами та пов'язані процедури обліку, тоді як коло дозволених практик і вимоги до провайдерів поступово деталізуються регуляторами.

Проблематика регулювання віртуальних активів в Україні має кілька вимірів. Перший — понятійно-правовий: потрібно чітко відмежувати віртуальні активи від електронних грошей, бездокументарних цінних паперів і «традиційних» нематеріальних благ, визначити правовий режим володіння, способи переходу прав і наслідки втрати приватних ключів. Другий — ринковий: емітенти та платформи мають функціонувати в прозорій ліцензійній системі з вимогами до капіталу, корпоративного управління, розкриття ризиків і механізмів захисту клієнтів, включно з відокремленим зберіганням активів і процедурами відшкодування в разі інцидентів. Третій – наглядово-комплаєнсний: інтеграція «travel rule», санкційних перевірок, управління конфліктами інтересів, моніторингу ринкових аб'юзів і забезпечення кіберстійкості. Четвертий – податковий: правила визначення бази, ставок і податкових подій при обміні, майнінгу, стейкінгу та наданні послуг зберігання, узгоджені з бухгалтерським обліком та міжнародними рекомендаціями. Усе це має враховувати потребу інновацій і безпеки в умовах воєнного стану, коли держава одночасно шукає джерела надходжень і мінімізує фінансові зловживання [7].

Міжнародний контекст підсилює потребу в скоординованому правовому полі. Після запуску перших фаз MiCA у 2024–2025 роках європейський ринок отримав єдині стандарти для стейблкоїнів, токен-оферингів і CASPs, а держави-члени визначили перехідні режими та строки подачі на авторизацію[4].

Окрема площина – баланс між приватністю та прозорістю. Натуральні властивості публічних блокчейнів створюють ілюзію повної анонімності, хоча практичні інструменти блокчейн-аналітики дозволяють відстежувати

переміщення коштів і будувати моделі ризику. Правові рамки мають фіксувати обов'язковість ідентифікації клієнтів, критерії визначення підозрілих операцій, механізми замороження активів, а також процедури трансграничного обміну інформацією. FATF у своїх оновленнях 2025 року відзначає зростання числа юрисдикцій, що імплементували «travel rule», проте звертає увагу на відмінності у практиці застосування та потребу в сумісності технологічних рішень між провайдерами [6].

Для українських учасників це означає необхідність технічної готовності до обміну даними за стандартизованими протоколами, інакше зростатимуть витрати на інтеграцію та ризики відмови контрагентів. Податковий режим — ще одна точка напруги, адже його параметри істотно впливають на структуру ринку. Дискусійні пропозиції щодо помірних ставок для фізичних осіб і бізнесу мають поєднуватися з чітким визначенням моментів виникнення доходу, правилами для «майнінгових» і «стейкінгових» винагород, відображенням курсових різниць і порядком звітування. В умовах відбудови економіки податкові підходи до віртуальних активів розглядаються в контексті Національної стратегії доходів, де уряд декларує розширення бази оподаткування, підвищення комплаєнсу й боротьбу з тінізацією. Збалансованість фіскальної моделі має враховувати міжнародну мобільність капіталу та можливості регуляторного арбітражу, щоби не стимулювати релокацію проєктів у більш м'які юрисдикції [1].

З погляду приватного права, залишається низка питань, що потребують уніфікованих рішень. Це, зокрема, правова природа токенів як об'єктів цивільних прав, механізми захисту прав добросовісного набувача при ланцюгу транзакцій, межі відповідальності кастодіальних і некостодіальних провайдерів, допустимість і форма забезпечувальних конструкцій (застава, довірча власність) щодо віртуальних активів, а також спадкування доступу до гаманців [5].

На рівні публічної політики ефективна рамка має забезпечити технологічно нейтральний підхід: регулюються не окремі протоколи, а функції — емісія, обіг, зберігання, обмін, надання консультацій, управління портфелями, маркет-мейкінг. Такий підхід мінімізує ризик «застарівання норм» і дозволяє

вбудовувати в правопорядок нові моделі активів, не переписуючи закон щоразу, коли з'являється інший тип токена. Водночас він вимагає високої компетентності регулятора та спроможності до ризик-орієнтованого нагляду, зокрема стосовно протоколів децентралізованих фінансів (DeFi), які не вписуються у традиційні моделі відповідального суб'єкта. Європейський досвід через акти рівня 2–3 до МіСА демонструє, що деталізація технічних стандартів і настанов нагляду допомагає зменшити регуляторну невизначеність і збалансувати право доступу на ринок з вимогами стабільності та споживчого захисту [4].

Підсумовуючи можна сказати, що у світі формується тенденція до уніфікації норм, що підтверджується впровадженням регламенту МіСА в ЄС, який задає стандарти прозорості, ліцензування та захисту споживачів. Для України актуальним завданням є гармонізація законодавства з європейськими нормами, розробка податкового режиму для операцій із криптоактивами, створення механізмів контролю та комплаєнсу, а також забезпечення захисту інтересів учасників ринку. Лише системне та послідовне правове врегулювання дасть змогу перетворити віртуальні активи з ризикового феномена у стабільний елемент сучасної цифрової економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гуцалюк О., Горіславська І. Віртуальні активи як об'єкт цивільних правовідносин. *Ricerche scientifiche e metodi della loro realizzazione: esperienza mondiale e realtà domestiche*. 2021. URL: <https://doi.org/10.36074/logos-12.11.2021.v1.18>(дата звернення: 20.10.2025).
2. Кулик О. І. Віртуальні активи у складі майна суб'єктів господарювання. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2024. № 2. С. 106–115. URL: <https://doi.org/10.31558/2786-5835.2024.2.11>(дата звернення: 20.10.2025).
3. Некіт К. Г. Віртуальні активи як різновид цифрових речей. *Часопис цивілістики*. 2022. № 45. С. 53–57. URL: <https://doi.org/10.32837/chc.v0i45.466>(дата звернення: 20.10.2025).

4. Овчаренко А. С. Віртуальні активи як об'єкти фінансового моніторингу. *Herald of zaporizhzhia national university. jurisprudence*. 2020. № 3. С. 98–103. URL: <https://doi.org/10.26661/2616-9444-2020-3-14>(дата звернення: 20.10.2025).
5. Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>(дата звернення: 20.10.2025).
6. Про прийняття за основу проекту Закону України про віртуальні активи : Постанова Верхов. Ради України від 02.12.2020 № 1031-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1031-20#Text>(дата звернення: 20.10.2025).
7. Савченко Є. Ю. Правовий режим власності на віртуальні активи. *New ukrainian law*. 2025. № 6. С. 165–181. URL: <https://doi.org/10.51989/nul.2024.6.24>(дата звернення: 20.10.2025).
8. Хатнюк Н.С., Побіянська Н.Б. Віртуальні активи як об'єкт майнових прав в Україні. *Право.ua*. 2021. № 1. С. 106–111. URL: <https://doi.org/10.32782/law.ua.2021.1.17>(дата звернення: 20.10.2025).

Олександр ШАРАНДІН,
здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня
кафедри фінансового та податкового права
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник Тетяна МАЦЕЛИК,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри фінансового та податкового права
Державного податкового університету

ОБОВ'ЯЗКИ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ: АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ.

Фінансування політичних партій в Україні є важливою складовою демократичного процесу, що впливає на прозорість виборчої кампанії, дотримання принципу рівності політичної конкуренції та довіру громадян до інститутів державної влади. Водночас існує необхідність у чіткому закріпленні обов'язків та контролю політичних партій у фінансовій сфері, зокрема щодо прийняття внесків, державного фінансування, ведення фінансової звітності та підзвітності перед суспільством. Недосконалість правового регулювання та недостатній контроль можуть призводити до небезпечних зловживань, що ставить під загрозу демократичні принципи. З огляду на це, актуальним є вивчення прав та обов'язків політичних партій у фінансовій сфері, що дозволить виробити ефективні правові підходи до регулювання цієї сфери та сприятиме зміцненню демократичних інститутів.

Так, законом, який встановлює фінансово - правовий статус політичних партій в Україні та є юридичним фундаментом для реалізації політичними партіями в Україні своїх прав є Закон України «Про політичні партії в Україні». Також Виборчим кодексом України регулюється питання фінансово - матеріального забезпечення підготовки та проведення виборів народних депутатів України, а саме загальні засади контролю, формування та функціонування виборчого фонду політичної партії, власного виборчого фонду

кандидата у депутати, контроль виборчих фондів, фінансування місцевих виборів [2].

У статті 12 Закону України «Про політичні партії в Україні» закріплено права політичної партії, проте серед визначених прав політичної партії у вказаній статті відсутні окремо встановлені права політичної партії у сфері фінансів. Також взагалі відсутні статті у Законі України «Про політичні партії в Україні», де загалом визначений перелік обов'язків політичної партії, в тому числі у сфері фінансової діяльності [3].

Поміж іншого, згідно зі статтею 14 Закону України «Про політичні партії в Україні», держава гарантує політичним партіям право на володіння майном і коштами для виконання їхніх завдань відповідно до статуту партії. Політичні партії, будучи неприбутковими організаціями, мають право набувати, володіти, використовувати й розпоряджатись рухомим і нерухомим майном, обладнанням, транспортом та коштами, якщо це не буде суперечити законодавству України. Партії також можуть орендувати майно, необхідне для виконання своїх функцій. Матеріальна і фінансова підтримка політичних партій здійснюється у двох формах: 1) внески на підтримку партій, що охоплюють грошові кошти, майно, послуги, пільги, позики, нематеріальні активи чи інші вигоди. Це включає членські внески, спонсорство, товари та послуги, надані безкоштовно або на пільгових умовах; 2) державне фінансування статутної діяльності партій, що може включати оплату праці працівників їхніх статутних органів і місцевих організацій у рамках, визначених законодавством. Таким чином, забезпечуючи свободу політичної діяльності, законодавство закріплює за партіями право на матеріальні й фінансові ресурси, визначаючи джерела та форми політичного фінансування [4, с. 23].

Щодо внесків на підтримку політичних партій, то необхідно зауважити, що статтею 15 Закону України «Про політичні партії в Україні» закріплено обмеження на здійснення внесків на підтримку політичних партій. Наприклад, не допускається здійснення внеску державними та муніципальними органами, публічними підприємствами, іноземними державами, незареєстрованими

громадськими організаціями, іноземцями тощо. У випадку одержання фінансового внеску від особи, яка не може здійснювати такий внесок, або якщо розмір такого внеску перевищує встановлений законом розмір, то політична партія (її місцева організація, яка в установленому порядку набула статусу юридичної особи) має обов'язок протягом 30 робочих днів з дня одержання відповідної достовірної інформації, відмовитися від такого грошового внеску чи його частини (у сумі, на яку грошовий внесок перевищує встановлений цим Законом розмір). На підставі заяви про відмову від грошового внеску за підписом керівника політичної партії та відповідної платіжної інструкції установа банку, в якій відкрито рахунок, на який зараховано грошовий внесок, повертає такий внесок чи його частину особі, яка його внесла, а у разі неможливості повернення - перераховує такий внесок чи його частину до державного бюджету [3].

Поміж іншого, політична партія має право на власний розсуд відмовитися від грошового внеску до дня подання звіту про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за період, в якому отримано такий внесок.

Варто зауважити, що відповідно до статті 17-1 Закону України «Про політичні партії в Україні» державне фінансування спрямоване виключно на статутну діяльність політичних партій, яка не пов'язана з їх участю у виборах народних депутатів, Президента України чи місцевих виборах. Зокрема, це охоплює оплату праці працівників статутних органів партій та їхніх місцевих організацій відповідно до законодавства. Так, згідно з статтею 17-3 Закону України «Про політичні партії в Україні» встановлено, що політична партія має право на отримання державного фінансування її статутної діяльності, якщо на останніх чергових або позачергових виборах народних депутатів України її виборчий список кандидатів у народні депутати України у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі отримав не менше 5 відсотків голосів виборців від загальної кількості голосів виборців, поданих за всі виборчі списки кандидатів у народні депутати України у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі [3].

Досліджуючи фінансово - правовий статус політичної партії вчені звертають увагу й на особливості його фінансово - майнової складової. Так, український законодавець виходить із того, що політичні партії мають статус неприбуткових організацій, тому держава гарантує їм право на кошти й інше майно лише для реалізації своїх статутних завдань. Правове регулювання фінансової діяльності політичних партій спрямоване не тільки на сприяння ефективному виконанню ними своєї ролі в політичній системі, а й на оздоровлення політичного життя шляхом припинення можливої корупції, особливо серед партійного керівництва [5, с. 169].

У якості контролю, інформація про надходження на рахунок політичної партії коштів, заборонених Законом України «Про політичні партії в Україні», доводиться відповідною банківською установою до відома Міністерства юстиції України. Якщо кошти з джерел, які заборонені законом, надійдуть на рахунок політичної партії, вони мають бути перераховані самою політичною партією до Державного бюджету України або стягнуті в дохід держави в судовому порядку. Для забезпечення рівності політичних партій перед законом, прозорості їх фінансової діяльності законодавець передбачив публічний контроль за коштами й майном політичних партій. Повноваження щодо майна, у тому числі коштів, що є власністю політичної партії, здійснюється, відповідно до законодавства України в порядку, передбаченому статутом політичної партії [5, с. 170].

М. В. Сізокрилов зауважує, що правовий статус політичних партій відмінний від інших громадських об'єднань через їх права (висувати кандидатів на вибори до органів державної влади, агітувати за кандидатів, брати участь у нагляді за виборами на виборчих дільницях та у підбитті підсумків виборів тощо) та обов'язки (щорічно публікувати в загальнодержавному медіа фінансовий звіт про доходи і видатки, а також звіт про майно політичної партії, подавати на вимогу органів контролю необхідні документи та пояснення тощо). Права неpolітичного характеру, які мають політичні партії, як і інші громадські об'єднання, які мають статус юридичних осіб (діяти від свого імені, користуватися правом власності на майно, залучати кошти для діяльності) мають

допоміжний характер. Вказані права особливо обмежені у фінансово - майновій сфері, а саме заборонаю господарської діяльності, залучення коштів від зарубіжних країн, органів державної влади та органів місцевого самоврядування крім випадків, зазначених у законі, юридичних і фізичних осіб, але одночасно політичні партії мають право одержувати фінансування від держави [6, с. 140].

Таким чином, на наше глибоке переконання, в сучасних умовах розвитку правової держави та демократичного суспільства нормативно - правове закріплення прав та обов'язків політичних партій у фінансовій сфері має важливе значення. З огляду на вищевикладене, пропонуємо до Закону України «Про політичні партії в Україні» внести зміни, а саме додати окрему статтю 14-1 «Права та обов'язки політичних партій у фінансовій сфері» та виокремити чітко права та та обов'язки політичних партій у фінансовій сфері. До прав політичних партій у фінансовій сфері пропонуємо віднести наступні права: 1) отримувати фінансування з державного бюджету (державне фінансування статутної діяльності) та від фізичних і юридичних осіб, окрім заборонених джерел фінансування; 2) володіти, користуватися, розпоряджатися рухомим та нерухомим майном та використовувати його виключно для реалізації статутних завдань; 3) відкривати банківські рахунки в банківських установах України; 4) розпоряджатися коштами, отриманими законним шляхом, для проведення передвиборчої агітації, організації заходів, інформаційної діяльності тощо. До обов'язків політичної партії доцільно відносити наступні: 1) забезпечувати фінансову прозорість шляхом подання та оприлюднення щорічних та щоквартальних фінансових звітів; 2) дотримуватися встановлених обмежень щодо джерел фінансування (заборона отримання внесків від іноземних держав, анонімних донорів, державних підприємств тощо); 3) вести облік доходів і витрат відповідно до вимог законодавства, із збереженням усіх фінансових документів; 4) звітувати перед Національним агентством з питань запобігання корупції про отримані внески та використані кошти; 5) повернути незаконні внески у встановлені строки або перерахувати їх до державного бюджету; 6) проходити

незалежний фінансовий аудит у разі отримання державного фінансування;
7) відкривати банківські рахунки в банківських установах України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Залізнюк В. В. Поняття конституційно – правового статусу політичної партії як суб'єкта виборчого процесу. *Право і суспільство*. 2015. № 6.2(2). С. 18-23.
2. Виборчий кодекс України: Закон України від 19.12.2019 року №396-IX
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text> (дата звернення: 03.03.2025).
3. Про політичні партії в Україні: Закон України від 05.04.2001 року № 2365-III
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text> (дата звернення: 03.03.2025).
4. Посібник для політичних партій з політичного фінансування. Міжнародна фундація виборчих систем (IFES) в Україні. 2018. 164 с.
5. Конституційне право України: підруч. для студ. вищ. навч. закл./ за ред. В. П. Колісника та Ю. Г. Барабаша. Х.: Право, 2008. 416 с.
6. Сізокрилов М. В. Правовий статус політичних партій в Україні. *Правова держава*. 2021. № 4. С. 138 - 144.

Анастасія ШАРОНОВА,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник: Любов КАСЬЯНЕНКО,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри фінансового та податкового права
Державного податкового університету

ФІНАНСОВО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Фінансово-правові механізми підтримки суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану в Україні являють собою комплекс інструментів, спрямованих на забезпечення економічної стабільності та відновлення бізнесу в період збройної агресії. Воєнний стан має вплив на національну економіку, що призвело до суттєвих збитків для підприємств, зниження обсягів виробництва та ризику банкрутства. Згідно з дослідженнями, фінансове становище компаній залишається крихким: у вересні 2025 року індекс очікувань ділової активності (ІОДА) зріс до 50,4 пунктів (порівняно з 49,0 у серпні), рівень неповернених кредитів (NPL) сягнув 30,3% станом на січень 2025 року, а для відновлення малого та середнього підприємництва (МСП) необхідні інвестиції в обсязі близько 60 млрд євро [1]. Такі механізми підтримки відіграють ключову роль у збереженні робочих місць, підтримці стабільності фінансової системи, фінансуванні оборонних потреб та загальному відновленні економіки, запобігаючи її колапсу та загрозам національній безпеці, оскільки забезпечують безперебійне функціонування бюджетів усіх рівнів, раціональний розподіл ресурсів на пріоритетні напрями (оборона, соціальний захист, релокація бізнесу) та адаптацію фінансової політики до умов війни [2, с. 29-30].

Фінансово-правові механізми підтримки суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану спрямовані на забезпечення економічної стабільності та відновлення бізнесу. Формування механізмів базується на законодавчих змінах, що спрощують адміністративні процедури, надають пільги та залучають

ресурси. ФОП звільнені від ЄСВ без втрати стажу, скасовано штрафи за несвоєчасну сплату податків, знижено ПДВ на пальне до 7%, звільнено від оподаткування благодійну допомогу ЗСУ та ВПО, а також заборонено стягнення іпотеки за єдине житло [2]. Національний банк України отримав розширені повноваження, які дозволяють йому відкривати та обслуговувати спеціальні рахунки для збору коштів на підтримку Збройних Сил України, реалізацію програм розвитку підприємництва та залучення міжнародної технічної допомоги [3].

З жовтня 2025 року режим «Defense City» звільняє підприємства оборонно-промислового комплексу від податку на прибуток (за умови реінвестування), земельного та екологічного податків до 2036 року або вступу в ЄС [1]. Програма доступних кредитів «5-7-9%» компенсує відсоткові ставки для МСП, інвестиційних проєктів і оборотного капіталу, продовжена до 2027 року з лімітом 90 млн грн [4]. Механізм факторингу, затверджений постановою КМУ «Порядок надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва за договорами факторингу» компенсує базову винагороду до 13% річних із лімітом 150 млн грн і строком до 360 днів [5].

Реструктуризація боргів здійснюється відповідно до Закону України «Про фінансову реструктуризацію» [6], продовженого до 2028 року, з призупиненням діяльності кредитних спілок та звільненням від відповідальності за порушення розрахункових операцій. Постанову КМУ «Деякі питання виплати грошової компенсації особам, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, за найм (оренду) ними житлових приміщень» [7] дозволяє військовим адміністраціям перерозподіляти кошти, а також заходи НБУ щодо фіксації курсу гривні, підвищення облікової ставки та створення мережі «Power Banking» для забезпечення безперервної роботи банківської системи. Стратегічні ініціативи, зокрема програма «Ukraine Facility 2024–2027» з фінансуванням від ЄС у розмірі 50 млрд євро, спрямовані на підтримку МСП та загальне відновлення економіки [8].

Отже, фінансово-правові механізми підтримки суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану забезпечують стабільність економіки шляхом запровадження спрощених пільг, кредитів та грантів, але вимагають подальшої систематизації для запобігання нормативним колізіям у поствоєнний період. Ефективність цих інструментів залежить від оперативності регулювання, інтеграції міжнародної допомоги та постійного моніторингу, що в підсумку сприяє відновленню бізнесу та зміцненню національної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. OECD Economic Surveys: Ukraine 2025. Paris : OECD Publishing. 2025. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2025/05/oecd-economic-surveys-ukraine-2025_0bb82ef9/940cee85-en.pdf (дата звернення: 24.10.2025).
2. Радіонов Ю. Д. Управління фінансовими ресурсами держави в умовах воєнного стану. *Економіка України*. 2023. № 1. С. 20–43. URL: http://jnas.nbuv.gov.ua/j-pdf/EkUk_2023_1_4.pdf.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей діяльності фінансового сектору в умовах воєнного стану : Закон України від 27.07.2022 р. № 2463-IX. Дата оновлення: 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2463-20#Text> (дата звернення: 24.10.2025).
4. EY Tax Agenda Ukraine 2025. EY Global, 2025. URL: <https://www.ey.com/content/dam/ey-unified-site/ey-com/en-gl/services/tax/documents/en-gl-tax-agenda-ukraine.pdf>.
5. Порядок надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва за договорами факторингу: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.01.2020 № 28. Дата оновлення 11.10.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-п#Text> (дата звернення: 24.10.2025).
6. Про фінансову реструктуризацію : Закон України від 14.06.2016 р. № 1414-VIII. Дата оновлення: 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-19#Text> (дата звернення: 24.10.2025).

7. Деякі питання виплати грошової компенсації особам, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, за найм (оренду) ними житлових приміщень: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.03.2025 р. № 252. Редакція від 03.10.2025 (підстава – 1192-2025-п). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-2025-%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.10.2025).

8. European Commission. The Ukraine Facility Status Report, August 2025. Brussels, 2025. URL: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/eu-assistance-ukraine/ukraine-facility_en.

Христина ЯСЕНЧУК,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Державного податкового університету
Олена МЕЛЬНИК,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового та податкового права
Державного податкового університету

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПОДАТКОВИХ ПІЛЬГ ДЛЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

Малий та середній бізнес відіграє вирішальну роль у забезпеченні економічної стійкості та соціальної стабільності України, особливо в умовах воєнного стану. Державна політика підтримки МСБ реалізується через комплекс заходів, серед яких податкові пільги відіграють провідну роль, зменшуючи фіскальне навантаження на підприємців, стимулюючи їхню активність та заохочуючи легалізацію економічної діяльності. У контексті реформування економіки податкові пільги стають не лише засобом фінансового стимулювання, а й інструментом реалізації стратегічних цілей фіскальної політики, спрямованих на розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності та підвищення конкурентоспроможності малого та середнього бізнесу.

З правової точки зору, податкова пільга являє собою звільнення платників податків від певного виду податкового обов'язку, повністю або частково, і ґрунтується на особливостях статусу певної категорії платника чи характері його діяльності. Податковий кодекс України деталізує механізми надання податкової пільги, визначені пунктом 30.9 статті 30 ПКУ.

Ці механізми включають чотири основні форми :

1. Податкове вирахування (знижка), що зменшує базу оподаткування до моменту нарахування податку та збору.
2. Зменшення податкового зобов'язання після фактичного нарахування податку та збору.
3. Встановлення зниженої ставки податку та збору.
4. Повне звільнення від сплати податку та збору.

Наявність таких інструментів означає, що держава опосередковано здійснює видатки бюджету через інструменти податкової політики, а не через прямі бюджетні призначення. Ця сума недоотриманих податкових надходжень визначається як податкові видатки [1].

Ефективність податкових пільг для малого та середнього бізнесу безпосередньо залежить від рівня їхньої адресності, стабільності податкового законодавства та прозорості адміністрування. В Україні протягом останніх років спостерігається тенденція до розширення переліку податкових преференцій, зокрема у сфері воєнного виробництва, логістики, агросектору, ІТ та креативних індустрій. Проте, досвід свідчить, що не всі пільги виконують свою функцію стимулювання. Часто вони застосовуються надто широко або без глибокої економічної оцінки, що призводить до зменшення доходів бюджету без суттєвого мультиплікативного ефекту для економіки [2].

Малий і середній бізнес залишається однією з найбільш гнучких форм підприємництва, здатною швидко адаптуватися до змін зовнішнього середовища. За даними Міністерства фінансів України, у 2024 році суб'єкти МСБ забезпечували близько 60% робочих місць у приватному секторі, тоді як їх частка у валовому внутрішньому продукті становила близько 18–19%, що суттєво нижче

за середній показник країн ЄС, де цей рівень сягає 50–60% [3]. Такий розрив свідчить про недостатню результативність чинних податкових стимулів, які, попри свою масштабність, не забезпечують належного економічного ефекту у вигляді зростання обсягів виробництва та розширення інноваційної діяльності.

Крім того, складність податкових процедур, часті зміни нормативно-правових актів і правова невизначеність створюють додаткові ризики для суб'єктів малого підприємництва. Особливої уваги заслуговує проблема застосування пільгових режимів великими компаніями, які формально відповідають критеріям МСБ, однак фактично не належать до цього сектора. Подібна практика знижує адресність державної підтримки та призводить до викривлення конкурентного середовища.

У період воєнного стану держава запровадила низку тимчасових пільг, спрямованих на збереження платоспроможності бізнесу. До них належать звільнення від сплати податку на прибуток підприємств, які здійснюють волонтерську діяльність або надають допомогу Збройним Силам України, зменшення ставок єдиного податку для окремих категорій підприємців, а також мораторій на деякі перевірки. Такі заходи є виправданими з точки зору короткострокової підтримки бізнесу, однак вони не повинні підміняти собою системні реформи податкової політики.

З огляду на це, оцінювання результативності податкових пільг має базуватися не лише на аналізі втрат державного бюджету, а й на визначенні їхнього реального економічного впливу. Важливо враховувати такі показники, як рівень зайнятості, темпи створення нових підприємств, обсяги експорту продукції малого та середнього бізнесу, а також стан податкової дисципліни. Комплексний підхід до оцінювання дозволяє встановити, які пільги справді стимулюють підприємницьку активність, а які лише створюють додаткове фіскальне навантаження без відчутного економічного результату.

Наукові дослідження підтверджують, що ефективність податкових стимулів зростає за умов прозорого адміністрування, стабільності податкової системи та спрощених процедур звітності для представників МСБ. Тому

основним вектором державної політики має стати не розширення переліку податкових пільг, а підвищення їхньої якості та адресності. Це передбачає впровадження системного моніторингу ефективності, перегляд неактуальних положень законодавства та чітке визначення цільових категорій платників, для яких такі пільги дійсно матимуть стимулюючий ефект [4].

Отже, податкові пільги для малого та середнього бізнесу є одним із найважливіших інструментів державної економічної політики. Проте їхня ефективність не визначається лише фактом існування пільг, а залежить від того, наскільки вони є цільовими, обґрунтованими та результативними. В умовах воєнного стану Україна потребує зваженої податкової політики, що поєднує фіскальну стабільність із підтримкою бізнесу. Необхідним є створення системи комплексного оцінювання, яка дозволить уряду своєчасно коригувати механізми пільг і забезпечити баланс між стимулюванням підприємництва та наповненням бюджету. Лише такий підхід здатен забезпечити стале економічне зростання, зміцнення фінансової системи та розвиток національної економіки у післявоєнний період.

Перехід до моделі оцінювання пільг на основі економічної доцільності дозволить забезпечити прозорість податкової системи та підвищити ефективність державної підтримки підприємництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мінфін затвердив методологію проведення оцінювання податкових пільг. *Radware Captcha Page*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-zatverdyyv-metodolohiiu-provedennia-otsiniuvannia-podatkovykh-pilh> (дата звернення: 27.10.2025).

2. Ремінський М. М., Глущенко Я.І. Тенденції і проблеми розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2019. URL: https://www.researchgate.net/publication/337304472_TENDENCII_I_PROBLEMI_ROZVITKU_MALOGO_TA_SEREDNOGO_BIZNESU_V_UKRAINI (дата звернення: 27.10.2025).

3. Міністерство Фінансів України. Access Denied.
URL: https://mof.gov.ua/storage/files/Інформація_щодо_викон_ДБУ_за_2024_рік.pdf (дата звернення: 28.10.2025).

4. OECD. SME and Entrepreneurship Outlook: Ukraine 2024. *Paris: OECD Publishing*. 2024. URL: https://www.oecd.org/en/publications/2023/06/oecd-sme-and-entrepreneurship-outlook-2023_c5ac21d0.html?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 28.10.2025).

МАТЕРІАЛИ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ «НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА: СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ»

30 жовтня 2025 року

Надія БАК,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник: Оксана БОДНАРЧУК,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового та податкового права
Державного податкового університету

ПОВНОВАЖЕННЯ АНТИМОНОПОЛЬНОГО КОМІТЕТУ УКРАЇНИ У ЗДІЙСНЕННІ ЗАХИСТУ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Україна проходить досить важкі часи, а в умовах економічних кризи, постає питання забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання, що тісно пов'язане із національною безпекою.

Адже, економічна конкуренція регулює ринкову економіку, що забезпечує розподіл ресурсів, науковий і технічний прогрес, покращує якість товарів, збільшує асортимент і знижує ціни - усі ці фактори забезпечують стабільності фінансової системи. Завдяки цьому суб'єкти господарювання та держава надають основу для економічного розвитку та захисту інтересів споживачів.

Так, відповідно до Закону України «Про захист економічної конкуренції», економічна конкуренція (конкуренція) – змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями,

покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку [1]. Даний Закон регулює відносини органів державної влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю із суб'єктами господарювання; суб'єктів господарювання з іншими суб'єктами господарювання, із споживачами, іншими юридичними та фізичними особами у зв'язку з економічною конкуренцією.

Державний орган, який здійснює захист економічної конкуренції суб'єктів господарювання, виступає Антимонопольний комітет України.

Так у Законі України «Про Антимонопольний комітет України» [2], вказано, що Антимонопольний комітет України є державним органом із спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері публічних закупівель.

Крім того, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, органи адміністративно-господарського управління та контролю, їх посадові особи зобов'язані передавати Антимонопольному комітету України та його територіальним відділенням відомості, що можуть свідчити про порушення законодавства про захист економічної конкуренції [2].

Антимонопольний комітет України це державний орган, який має спеціальний статус. Мета діяльності Антимонопольного комітету України - забезпечити державний захист конкуренції у підприємницькій діяльності.

Особливості спеціального статусу Антимонопольного комітету України обумовлюються його завданнями та повноваженнями, в тому числі роллю у формуванні конкурентної політики, та визначаються Законом України «Про Антимонопольний комітет України» та іншими актами законодавства.

Серед основних функцій Антимонопольного комітету України виділяють:

1. Контроль за дотриманням антимонопольного законодавства при створенні, реорганізації, ліквідації господарюючих суб'єктів; при перетворенні органів управління в об'єднання підприємців, придбанні часток (акцій, паїв), активів господарських товариств та підприємств; при здійсненні господарської

3. Наконечна А. Правове регулювання повноважень Антимонопольного комітету України щодо здійснення контролю в сфері банківської діяльності. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. Серія ПРАВО. Випуск 83: частина 2. С. 316-321.

Ніка БАРАБАН,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник: Оксана БОДНАРЧУК,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри фінансового та податкового права
Державного податкового університету

ЗАХИСТ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ МЕХАНІЗМИ, ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

В умовах євроінтеграційного курсу України та трансформацій національної економіки особливої уваги набуває ефективний захист економічної конкуренції, який гарантує рівні можливості для всіх суб'єктів господарювання, сприяє інноваційному розвитку та захищає права споживачів.

Так, правове підґрунтя захисту економічної конкуренції в Україні закладене в Законі України «Про захист економічної конкуренції» [1], який визначає заборони узгоджених дій, зловживання монопольним становищем, контроль за концентраціями та повноваження контролюючого органу – Антимонопольного комітету України (АМКУ).

Згідно з пунктом 1 частини першої статті 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції», АМКУ є центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері захисту економічної конкуренції, зокрема шляхом моніторингу ринків, розслідувань узгоджених дій, розгляду справ про зловживання монопольним становищем, надання дозволів/відмов на концентрації, а також підготовки рекомендацій і роз'яснень щодо застосування

законодавства. Діяльність АМКУ включає як превентивні заходи (консультації бізнесу, роз'яснення норм), так і каральні (накладення штрафів, застосування обмежувальних заходів), що робить його ключовим інструментом державного забезпечення добросовісної конкуренції [1].

Адже, механізми захисту економічної безпеки в Україні представляють собою багаторівневу систему, що охоплює національний, регіональний та підприємницький рівні, з використанням регуляторних, інформаційно-аналітичних та фінансово-економічних інструментів. На національному рівні ключовими інструментами є індикаторний підхід до оцінки безпеки, який включає порогові значення для сфер, таких як фінансова (частка простроченої заборгованості, рентабельність активів), енергетична (імпортна залежність, енергоємність ВВП) та продовольча (співвідношення виробництва та споживання основних продуктів), а також стратегічні документи [2].

Так, основні проблеми реалізації політики конкуренції в Україні в умовах воєнного стану пов'язані з руйнуванням ринкових структур, дефіцитом ресурсів і зростанням концентрації ринків, що ускладнює роботу Антимонопольного комітету України (АМКУ) .

Зокрема, війна спричинила прямі збитки економіки на близько 100 млрд дол. США за півтора роки, нерівномірно розподілені між регіонами та галузями, що призводить до банкрутств мікро-, малих і середніх підприємств (ММСП, які становлять 20–25 % ВВП проти >50 % у розвинених країнах), посилення монополістів і спотворення конкуренції через недобросовісні практики, такі як демпінг (22,7 % ММСП зазначають цю проблему) та змови на торгах (понад 1000 випадків у 2023 році) [3].

Інституційні виклики включають недостатню незалежність АМКУ, обмежені повноваження на інспекції та координацію з судами, а також проблеми з контролем державної допомоги (призупинено з 2022 року), що ризикує непрозорим розподілом ресурсів, включаючи міжнародну допомогу, і ускладнює інтеграцію з ЄС. У секторних аспектах, наприклад, на цифрових ринках і в банківській сфері, пасивність АМКУ щодо домінування глобальних гравців (як

Google чи вітчизняні Vodafone, Kyivstar) та високі бар'єри входу (капітальні вимоги, ліцензування) посилюються війною через руйнування інфраструктури та логістичні перебої (18,5 % ММСП скаржаться на неефективну логістику) [4].

Для підвищення ефективності захисту конкуренції в Україні слід зосередитися на кількох пріоритетних напрямках:

по-перше, надати Антимонопольному комітету України (АМКУ) більш чіткі, сучасні інструменти провадження; [5].

по-друге, важливо посилити прозорість та підзвітність діяльності АМКУ;

по-третє, необхідно впроваджувати сучасні цифрові аналітичні платформи та інструменти аналізу ринку (наприклад, big data-аналіз, системи раннього попередження), що дозволить оперативно виявляти узгоджені дії та зловживання домінуючим становищем. Науковий аналіз підкреслює, що без таких технологій складно ефективно реагувати на вертикальні та транснаціональні картелі [5].

Ці заходи мають бути частиною більш широкої стратегії імплементації стандартів Європейського Союзу в українське конкурентне законодавство, що підвищить інвестиційну привабливість і сприятиме формуванню здорового конкурентного середовища.

Захист економічної конкуренції є ключовою умовою формування ринкової економіки та інтеграції України до європейського економічного простору.

Отже, із зазначеного вище можна зробити висновок, що посилення інституційної спроможності АМКУ, підвищення прозорості його діяльності та впровадження цифрових інструментів стануть основою для створення ефективної системи захисту конкуренції, здатної забезпечити економічну стабільність і сприяти відновленню України на засадах справедливого ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 р. № 2210-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2001. № 12. Ст. 64., URL: Про захист економічної конк... | від 11.01.2001 № 2210-III, (дата звернення: 28.10.2025).

2. Богданюк А. В. Використання індикаторного підходу до оцінки рівня конкуренції в Україні: Веб-сайт. URL: <https://economic-prostir.com.ua/wp-content/uploads/2024/10/193-81-86-bogdanyuk.pdf> (дата звернення: 28.10.2025).

3. Порушення, за які карає АМКУ під час війни: найбільші штрафи / Юридична фірма «Ілляшев та Партнери» : Веб-сайт. URL: <https://attorneys.ua/publication/porushennya-za-yaki-karaye-amku-pid-chas-vijny-najbilshi-shtrafy/>, (дата звернення: 28.10.2025).

4. Оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні / Програма розвитку ООН (UNDP) у співпраці з Міністерством економіки України : Веб-сайт. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-04/undp-ua_smb-2024.pdf, (дата звернення: 28.10.2025).

5. Бенедисюк С. Реформування конкурентного законодавства - гармонізація з нормами ЄС 2025: Веб-сайт. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/reformuvannya-konkurentnogo-zakonodavstva—garmonizaciya-z-normami-es.html>, (дата звернення: 28.10.2025).

Єлизавета БОБЧУК,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник: Тетяна МАЦЕЛИК,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри фінансового та податкового права
Державного податкового університету

КЛАСИФІКАЦІЯ СУБ'ЄКТІВ ПОДАТКОВОГО ПРАВА

Актуальність даної теми зумовлена її ключовою роллю у забезпеченні ефективності фіскальної системи та гарантії захисту прав платників податків в Україні. Упорядковане розмежування суб'єктів податкового права є необхідним для: запобігання зловживанням, усунення подвійного оподаткування та слугує

гарантією, що всі права та обов'язки суб'єктів чітко відповідають нормам Податкового кодексу України (далі – ПКУ).

Варто зазначити, що класифікація суб'єктів податкового права є фундаментальною вимогою для виконання міжнародних фінансових зобов'язань (наприклад, визначення податкового резидентства для уникнення подвійного оподаткування) та гармонізації українського податкового законодавства з вимогами ЄС.

Суб'єктами податкового права є ті, хто бере участь у податкових правовідносинах, які наділені певними юридичними правами та обов'язками у сфері оподаткування. Відсутність єдиної класифікації суб'єктів у теорії податкового права пояснюється як їхньою значною кількістю так і загальною проблемою відсутності уніфікованого підходу до класифікації суб'єктів права в цілому [1, с.1].

Податкове право регулює відносини, надаючи соціальним суб'єктам чітко визначений податково-правовий статус. Саме цей статус, закріплений законодавством та є ключем до розуміння ролі й особливостей будь-якого суб'єкта в системі податкових правовідносин [1, с.3].

У теорії податкового права вчені виділяють різні класифікації суб'єктів податкового права. Відповідно до представленої Т. Кушнарровою та М. Кучерявенком класифікацією, суб'єкти податкового права поділяються на чотири основні групи:

1. Держава – встановлює, змінює та скасовує обов'язкові платежі;
2. Податкові органи – здійснюють контроль за правильністю та своєчасністю сплати податків та зборів.

Відповідно до Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» до 2019/2020 року обов'язки з адміністрування Єдиного соціального внеску(ЄСВ) були передані від Пенсійного фонду до податкових органів (спочатку до Державної фіскальної служби, а згодом до Державної податкової служби)[2]. Це був перший випадок, коли один і той самий контролюючий орган в Україні керував збором як податків,

так і неподаткових обов'язкових внесків (ЄСВ). Ці зміни хоча і спростили процедури подання звітності для платників, а разом з тим посилили податковий контроль, що посилює необхідність розглядати контролюючий орган як окрему категорію суб'єкта права.

3. Платники податків – безпосередні виконавці податкових зобов'язань.

Згідно статті 15 Податкового кодексу України платниками податків є фізичні особи та юридичні особи (резиденти та нерезиденти), а також їхні структурні підрозділи, що здійснюють діяльність або мають активи, що є об'єктом оподаткування відповідно до законодавства, та законодавчо несуть відповідальність за своєчасну сплату податків та збору [3].

4. Особи, що сприяють сплаті податків та зборів – допоміжні учасники процесу оподаткування[1, с.3].

У своїй монографії В. Теремецький проаналізував безліч класифікацій суб'єктів податкового права та правовідносин, представленими іншими вченими, проте виокремив свою класифікацію, відповідно до якої суб'єктів податкових правовідносин поділяють на п'ять груп:

1. Держава (законодавець) – в особі Верховної ради, яка є найвищим законодавчим органом. Її функція полягає у встановленні податків та зборів, а також визначення правил їх адміністрування;

2. Державні контролюючі органи – учасники, що забезпечують виконання податкового законодавства. До них належать: органи державної податкової служби та митні органи;

3. Органи місцевого самоврядування – мають право в межах, визначених Податковим кодексом України, самостійно вирішувати питання щодо введення місцевих зборів та встановлення розміру їх ставок на певній території;

4. Платники податків – фізичні та юридичні особи (як резиденти, так і нерезиденти), на яких законодавчо покладено обов'язок сплати податків та зборів;

5. Особи, які сприяють сплаті податків та зборів – це допоміжні суб'єкти, що полегшують процес стягнення податків. До них належать: банки,

податкові агенти, державні органи, що надають необхідну інформацію про платників, а також збирачі податків та зборів[4, с.148].

Для повного аналізу правових статусів суб'єктів податкового права доцільно проводити їх класифікацію в кілька етапів за різними критеріями. На першому етапі суб'єктів поділяють за двома основними критеріями:

1. За формою на: індивідуальні та колективні суб'єкти;
2. За податковим обов'язком: резидентів та нерезидентів[1, с.4-5].

На другому етапі індивідуальних суб'єктів класифікують залежно від їх конкретного правового статусу в податкових відносинах:

1. Суб'єкти із загальним податко-правовим статусом: фізичні особи – платники податків.
2. Фізичні особи зі спеціальним податковим статусом: фізичні особи – підприємці (ФОП); Фізичні особи – самозайняті особи (не підприємці); Фізичні особи – посадові особи[1, с.4-5].

У свою чергу, колективні суб'єкти податкового права, доцільно розділити за критерієм наявності владних поноважень:

1. Суб'єкти, наділені владними повноваженнями (Верховна Рада України, органи місцевого самоврядування, органи Державної податкової служби, Державна митна служба тощо);
2. Суб'єкти без владних повноважень (це юридичні особи – як приватного, так і публічного права, які є платниками податків або виконують інші, не владні функції в податкових відносинах) [1, с.5].

Критерій ризиковості є сучасним та ефективним методом класифікації платників податків, який ґрунтується на “податковій поведінці” платників та потенційних загроз для бюджету. Дана класифікація не має чіткого законодавчого визначення у ПКУ, проте широко застосовується на практиці. Суть даного критерію полягає у тому, що платників поділяють на дві категорії – це ризикові платники (які, відповідають «Критеріям ризиковості платника податку») та неризикові платники. До ризикових платників належать платники які: зареєстровані на недійсні/підроблені документи; зареєстровані фізичними

особами з подальшою передачею у володіння чи управління фіктивним суб'єктам (неіснуючими, померлими чи зниклими безвісті), тощо [5].

Таким чином, розглянувши класифікації суб'єктів податкового права, можна зробити висновок, що дана тема не втрачає своєї актуальності та є критично важливою для розуміння податкової системи України та захисту прав платників податків, а також необхідністю впорядкованого розмежування повноважень, прав та обов'язків, що є важливим для стабільного наповнення Державного бюджету України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Т.О. Мацелик, Г.М. Стріяшко Класифікація суб'єктів податкового права. Ірпінський юридичний часопис: науковий журнал. 2019 URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/993972> (дата звернення – 15.10.2025 р.)
2. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 08.07.2010 р. № 2464-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17/ed20251005#Text> (дата звернення – 15.10.2025 р.)
3. Податковий кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 13-14, №15-16, №17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення – 15.10.2025 р.)
4. В.І. Теремецький Податкові правовідносини в Україні. Монографія. Харків. Діа Плюс, 2012. 530 с. URL: https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/45022/1/%D0%A2%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84.pdf (дата звернення – 15.10.2025 р.)
5. Критерії ризиковості платника податку. Лист. Державна фіскальна служба України від 07.08.2019 року №1962/99-99-29-01-01 URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1962872-19#Text> (дата звернення – 15.10.2025 р.)

Софія ГРОМОВА,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник: Оксана БОДНАРЧУК,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового та податкового права
Державного податкового університету

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ ОБ'ЄДНАНЬ ПІДПРИЄМСТВ, ЯК СПЕЦИФІЧНА ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ СПІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

У системі господарського права України важливе місце посідають об'єднання підприємств як специфічна форма організації спільної діяльності суб'єктів господарювання.

Адже, їх створення зумовлене потребою у координації дій, концентрації матеріальних, фінансових та інтелектуальних ресурсів, а також реалізації спільних завдань у межах правового поля.

Об'єднання підприємств виступають інструментом правової взаємодії між суб'єктами господарювання, сприяючи підвищенню ефективності управління, захисту інтересів учасників і забезпеченню стабільності господарських відносин.

Зокрема, об'єднанням підприємств є господарська організація, утворена двома або більше підприємствами з метою координації їх виробничої, наукової та іншої діяльності для вирішення спільних економічних та соціальних завдань. Основною рисою таких об'єднань є добровільність їх утворення. До складу об'єднання можуть входити як підприємства, створені за законодавством України, так і підприємства інших держав. Основними видами об'єднань підприємств є асоціації, корпорації, консорціуми та концерни [1, с. 155].

Існування великих організаційних структур, таких як корпорації, концерни, асоціації та консорціуми, пояснюється потребою в об'єднанні зусиль для реалізації спільних господарських цілей, зокрема забезпечення повного циклу «наука – розробка – виробництво – збут», підвищення ефективності використання ресурсів і зміцнення позицій на ринку [2, с. 246].

Асоціації та корпорації належать до договірних об'єднань, які створюються на основі багатостороннього установчого договору.

Для таких об'єднань характерними є добровільність вступу і свобода виходу учасників [1, 155-156]. Асоціація, на відміну від концерну і корпорації, відрізняється невисоким ступенем централізації, від консорціуму – широтою сфер діяльності підприємств і організацій, що входять до її складу. Управління може здійснюватися як спеціально створеним органом, так і головною юридичною особою за погодженням з членами асоціації. Такий орган, як правило, виконує **інформаційно-координаційні функції**. Учасники асоціації зберігають свою юридичну самостійність і можуть поєднувати діяльність у ній з участю в інших об'єднаннях.

Діяльність корпорації ґрунтується на принципах добровільного вступу і безперешкодного виходу з неї, рівноправності її членів, самофінансування, гласності і повноти інформації. Її цілі, напрями діяльності та повноваження визначаються засновницькими документами. Корпорація поєднує **виробничо-комерційну і управлінську функції**, забезпечуючи централізоване управління в межах делегованих повноважень в межах наданих їй повноважень. Учасники не відповідають за зобов'язання корпорації, а корпорація – за зобов'язання своїх учасників, якщо інше не передбачено установчими документами [3, с. 94].

Консорціуми й концерни належать до статутних об'єднань, суть яких полягає у залежності підприємств об'єднання від одного чи групи підприємств. Умовами цього типу об'єднань є затвердження статуту, засновниками таких об'єднань вважаються власники або уповноважені державні органи і, на відміну від договірних об'єднань, учасники обмежені щодо права виходу з об'єднання. Консорціуми, подібно до асоціацій, більше характеризують координаційні, ніж

субсидіарні відносини учасників. Їхня особливість полягає у тому, що підприємства повністю зберігають свою економічну та юридичну самостійність за виключенням тієї частини їх діяльності, яка пов'язана з досягненням цілей консорціуму. Консорціум може бути юридично зареєстрований як акціонерне або інший тип господарських товариство. Як правило, учасники консорціуму не формують ніяких організаційних структур, може існувати невеликий апарат (наприклад, рада директорів консорціуму) [1, с. 156].

Концерн характеризується централізованою організаційною структурою з жорсткими зв'язками його учасників, які узгоджено здійснюють основну діяльність. Тому засновницькими документами концерн може заборонити його учасникам брати участь у роботі інших концернів, за винятком асоціацій. Учасники концерну можуть бути пов'язані технологічно, фінансово або організаційно. Головна компанія концерну найчастіше функціонує у формі холдингу, координує діяльність усіх членів і може встановлювати додаткову майнову відповідальність за зобов'язаннями об'єднання [3, с. 95-96].

Відтак, в Україні функціонує багато організаційних об'єднань, більшість з яких створено для протистояння великим корпораціям та подолання кризових явищ. Серед додаткових джерел розширення діяльності компаній слід відзначити злиття та поглинання, що передбачають установа корпоративного контролю над компаніями, що обрані метою для цих процесів.

Найбільш сприятливими для ринкового середовища є асоціації та корпорації. Важливо зазначити, що управління об'єднанням має здійснюватися з урахуванням інтересів кожного його учасника, адже навіть дрібні правові чи організаційні особливості можуть істотно вплинути на ефективність діяльності всієї структури [1, с. 157].

Отже, із зазначеного вище можна зробити висновок, що створення об'єднань підприємств є **важливою правовою умовою** ефективного функціонування суб'єктів господарювання в Україні. Такі об'єднання забезпечують узгодженість дій, раціональне використання ресурсів, розширення можливостей господарської діяльності, удосконалення організації спільної

діяльності для вирішення конкретних виробничо-збутових завдань, здійснення соціальних заходів тощо [4, с. 152].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Линенко А., Хапрова Д. Тенденції об'єднання підприємств у сучасних кризових умовах. *Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки)*. 2021. Т. 44. С. 155–158. URL: <https://doi.org/10.31388/2519-884x-2021-44-154-162> (дата звернення: 05.11.2025).
2. Грибченко К. Щодо правового статусу статутних господарських об'єднань. 2024. С. 246. URL: https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/15746/1/макет_Збірник%20конференц.%2005.12.2024.pdf#page=245 (дата звернення: 05.11.2025).
3. Волошанюк Л. В. Методологічні підходи до класифікації інтегрованих формувань. 2023. С. 94–96. URL: <https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/9414/1/Methodological%20approaches.pdf> (дата звернення: 05.11.2025).
4. Трушкіна Н. В. Нормативно-правове забезпечення діяльності господарських об'єднань на прикладі синдикату. С. 152. URL: https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/23851/1/Стефанишин%20Л.С._2017_Кельце.pdf#page=161 (дата звернення: 05.11.2025).

Олександр ГУСЛЄВ,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник: Оксана БОДНАРЧУК,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри фінансового та податкового права
Державного податкового університету

НЕДОБРОСОВІСНА КОНКУРЕНЦІЯ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Ринок фінансових послуг України сьогодні характеризується високим рівнем конкуренції, що стимулює бізнес до інновацій, підвищення якості обслуговування та адаптації продуктів до потреб клієнтів.

Водночас конкуренція породжує негативні прояви, особливо у фінансовій сфері, де де рівень обізнаності споживачів щодо діяльності установ залишається низьким.

Недобросовісна конкуренція у цій галузі становить не лише порушення ринкових правил, а й загрозу правам споживачів, економічній стабільності та фінансовій безпеці держави. Найпоширенішою формою недобросовісної конкуренції є поширення неправдивої або оманливої реклами, наприклад обіцянки «кредиту під 0 %» або «гарантованого доходу» від інвестицій.

Через низький рівень фінансової грамотності споживачі часто не можуть відрізнити достовірну інформацію від дезінформації.

Правову основу протидії недобросовісній конкуренції становить ЗУ «Про захист від недобросовісної конкуренції» [1], що визначає недобросовісною конкуренцією будь-які дії, які суперечать чесним звичаям у господарській діяльності. Закон забороняє поширення неправдивих відомостей, введення в оману споживачів і неправомірне використання ділової репутації.

ЗУ «Про захист прав споживачів» [2] гарантує прозорість і справедливість у відносинах між споживачами та надавачами фінансових послуг. Він забезпечує

право громадян на достовірну інформацію про тарифи, комісії, умови договорів та рівень ризику продуктів.

Ключовим нормативним актом є також ЗУ «Про фінансові послуги та фінансові компанії» [3], який визначає загальні засади надання фінансових послуг та встановлює вимоги до поведінки фінансових компаній. Стаття 28 цього закону прямо забороняє поширення неправдивої або неповної реклами, що може ввести споживачів в оману щодо вартості, умов чи ризиків продукту.

Контроль за дотриманням законодавства здійснюють Національний банк України та Антимонопольний комітет України.

НБУ слідкує за діяльністю фінансових установ, аналізує ринок та надає рекомендації для підвищення прозорості й захисту споживачів. АМКУ у свою чергу розглядає випадки недобросовісної конкуренції та застосовує відповідні заходи впливу до порушників [4]. Попри наявність розвиненої нормативної бази, ефективність протидії залишається недостатньою. Часто складно довести, що конкретна дія надала суб'єкту господарювання неправомірну перевагу або ввела споживачів в оману. Проблемами залишаються повільна реакція регуляторів та відсутність превентивного контролю за неправдивою рекламою.

Для посилення захисту прав споживачів доцільно розширити превентивні функції держави: запровадити попередню перевірку реклами фінансових установ, зобов'язати їх публікувати повну інформацію про комісії, тарифи та ризики, а також створити відкритий реєстр суб'єктів, які вже раніше допустили порушення конкурентного законодавства. Фінансові установи повинні впроваджувати внутрішні стандарти добросовісної поведінки, орієнтовані на прозорість і довіру клієнтів. Не менш важливим є підвищення фінансової грамотності населення. Обізнаний споживач здатний критично оцінювати пропозиції та ризики, уникати маніпуляцій і робити усвідомлений вибір.

Отже, із зазначеного вище можна зробити висновок, що тільки за умови взаємодії державних органів, фінансових компаній і споживачів можливо сформувати стабільний, прозорий та справедливий ринок фінансових послуг, що

сприятиме зміцненню довіри до фінансової системи України та її сталому розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 7 червня 1996 р. № 236/96-ВР. URL: <https://www.zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 27.10.2025)

2. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 р. №1023-XII. URL: <https://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#top> (дата звернення 27.10.2025)

3. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14.12.2021 №1953-IX. URL: <https://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#top> (дата звернення 27.10.2025)

4. Про національний банк України: Закон України від 20 травня 1999 р. №679-XIV. URL: <https://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#top> (дата звернення 27.10.2025)

Юлія ДОБРОВОЛЬСЬКА,
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Державного податкового університету
Науковий керівник: Ольга ТИЛЬЧИК,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного права,
процесу та митної безпеки
Державного податкового університету

РОЛЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ЗАПОБІГАННІ ВІДМИВАННЮ ДОХОДІВ В КОНТЕКСТІ ЗАХИСТУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ

Сучасні виклики у сфері фінансової безпеки держави підтверджують, що відмивання доходів є глобальною загрозою, яка підриває стабільність економічних процесів, створює передумови для корупції, фінансування тероризму та тінізації економіки. У цьому контексті, ефективна діяльність правоохоронних органів постає стратегічним чинником протидії незаконним фінансовим потокам.

Правоохоронні органи відіграють ключову роль у запобіганні та припиненні схем легалізації кримінальних доходів, адже володіють повноваженнями для оперативного виявлення правопорушень, збору доказів, взаємодії з іншими державними органами, зокрема Державною службою фінансового моніторингу [1, с. 94]. За своєю суттю протидія відмиванню доходів є комплексним механізмом, що поєднує розвідувально-аналітичні, процесуальні та міжнародно-правові інструменти.

У науковій літературі наголошується, що ефективність діяльності правоохоронних органів у сфері фінансової безпеки значною мірою залежить не лише від обсягу повноважень, але й від рівня аналітичної спроможності, професійної підготовки кадрів та їх здатності працювати з великими обсягами фінансової інформації [2, с. 188]. Використання автоматизованих систем аналізу даних та ризик-орієнтованого підходу значно підвищує можливість виявлення підозрілих операцій.

Важливим елементом є міжвідомча взаємодія, оскільки лише координація між Національною поліцією, Бюро економічної безпеки, СБУ, прокуратурою та Держфінмоніторингом дозволяє своєчасно блокувати незаконні фінансові транзакції [3, с. 56]. Особливе значення має обмін інформацією на основі ризикових критеріїв, що дає змогу виявляти складні транснаціональні схеми.

Українські науковці зазначають, що досі залишаються проблеми, зокрема: фрагментарність повноважень, дублювання функцій та недостатня оперативність реагування на фінансові кримінальні правопорушення, що використовують новітні цифрові технології, криптовалюти і міжнародні електронні платформи [4, с. 203]. Це створює необхідність модернізації механізмів оперативно-розшукової діяльності, а також посилення спеціалізації слідчих і аналітиків.

У контексті європейської інтеграції важливим є імплементація стандартів FATF та Директив ЄС щодо запобігання легалізації доходів. Саме правоохоронні органи є інституційною ланкою, що забезпечує практичну реалізацію цих стандартів, зокрема через кримінально-правове переслідування та конфіскацію незаконно набутого майна [5, с. 322].

Проведення фінансових розслідувань потребує використання спеціальних знань, зокрема у сфері аудиту, банківської діяльності, бухгалтерського обліку, цифрової економіки. Тому важливо розвивати інститут судово-економічних експертиз, які виступають доказовою основою у справах щодо відмивання доходів.

Підсумовуючи, можна зазначити, що правоохоронні органи є центральним елементом системи запобігання відмиванню доходів, проте ефективність їх діяльності залежить від гармонізації законодавства, розвитку міжвідомчої взаємодії, аналітичної підтримки, цифрової трансформації і впровадження міжнародних стандартів фінансового контролю. Лише багаторівневий підхід здатний забезпечити реальний захист фінансової системи держави та мінімізувати ризики тінізації економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кальман О.Г. Фінансовий моніторинг як інструмент забезпечення економічної безпеки. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2021. №3. С. 92-98.
2. Таран С.В. Фінансова безпека держави: адміністративно-правові механізми забезпечення. *Юридична наука*. 2022. №1. С. 185-192.
3. Погорелов Д.О. Міжвідомча взаємодія у сфері боротьби з відмиванням доходів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. №4. С. 54-60.
4. Логінов М.В. Цифровізація фінансових злочинів: виклики для правоохоронної системи. *Право і суспільство*. 2023. №2. С. 200-205.
5. Костенко О.М. Європейські стандарти протидії легалізації злочинних доходів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. №5. С. 319-323.

Юлія ЙОВЕНКО,

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

Науковий керівник: Оксана БОДНАРЧУК,

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри фінансового та податкового права
Державного податкового університету

ПРАВИЛА ІНКОТЕРМС ЯК СВОЄРІДНИЙ ЗАПОБІЖНИК ДЕРЖАВИ ВІД НЕДОБРОСОВІСНИХ ДІЙ СУБ'ЄКТІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасній системі міжнародної торгівлі правила Інкотермс посідають особливе місце, оскільки вони становлять універсальний правовий механізм, який регулює порядок здійснення зовнішньоекономічних операцій, розподіл

обов'язків, ризиків та витрат між контрагентами під час міжнародних поставок товарів.

Ці правила, розроблені Міжнародною торговою палатою, мають вагоме значення не лише для суб'єктів господарювання, а й для держави, оскільки сприяють підвищенню фінансової стабільності, забезпечують прозорість зовнішньоекономічної діяльності та мінімізують ризики ухилення від сплати митних платежів і податків.

Адже, фінансова безпека держави полягає у здатності її фінансової системи забезпечувати стійкість економіки, незалежність від зовнішніх ризиків, стабільне надходження доходів до бюджету та ефективне використання фінансових ресурсів.

У цьому контексті правила Інкотермс слугують своєрідним запобіжником, який мінімізує втрати держави від недобросовісних дій суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, запобігає маніпуляціям із митною вартістю товарів, неправомірному відшкодуванню податку на додану вартість і ухиленню від сплати податків [1].

Варто наголосити, що правила ІНКOTЕРМС, створені Міжнародною торговою палатою, являють собою уніфіковану систему комерційних термінів, які широко застосовуються у сфері міжнародної торгівлі з метою однозначного тлумачення найпоширеніших умов постачання товарів. Їхня основна функція полягає у мінімізації розбіжностей, які можуть виникати у процесі правозастосування через відмінності національних законодавств держав-учасниць зовнішньоекономічних відносин [1].

Так, юридична сила правил ІНКOTЕРМС впливає із взаємної згоди сторін на включення відповідного положення до тексту контракту. Це означає, що учасники зовнішньоекономічної діяльності мають повну свободу вибору умов постачання, які відповідають їхнім комерційним інтересам та особливостям ведення бізнесу в певній країні. У цьому контексті ІНКOTЕРМС визначають ключові обов'язки продавця та покупця, включно з моментом переходу ризику, зобов'язаннями щодо перевезення, страхування, митного очищення та розподілу

витрат. Вони відіграють вагому роль у правильному тлумаченні договірних положень, сприяють уникненню двозначностей у міжнародних арбітражних спорах і забезпечують правову визначеність у процесі виконання зобов'язань [2, с. 170].

Відповідно, актуальна редакція ІНКОТЕРМС 2020 відображає сучасні тенденції щодо цифровізації комунікації, нових форм страхування та уточнення розподілу транспортних витрат, що робить її релевантною до вимог ХХІ століття. Для юристів, слідчих, працівників митних та правоохоронних органів знання цих правил має особливе значення, адже саме вони дозволяють правильно кваліфікувати умови контрактів, запобігати шахрайству у сфері зовнішньоекономічних операцій і забезпечувати законність у міжнародних торгових відносинах.

Відтак, ІНКОТЕРМС виступають дієвим регулятором міжнародних договірних комерційних зв'язків, який забезпечує передбачуваність правових наслідків, мінімізує ризики непорозумінь між контрагентами та підвищує рівень ділової дисципліни. Їх використання сприяє створенню єдиного правового поля для взаємодії підприємців різних держав і полегшує діяльність органів контролю, зокрема митних та слідчих структур, що здійснюють перевірку правомірності зовнішньоекономічних угод [3, с. 85].

Крім того, правила ІНКОТЕРМС мають спільну мету з Уніфікованими правилами та звичаями для документарних акредитивів – спрощення і гармонізацію міжнародної торгівлі. Проте їх правова природа, сфера дії та функціональне призначення суттєво різняться. ІНКОТЕРМС регламентують матеріальні аспекти договірних зобов'язань, встановлюючи, хто несе відповідальність за транспортування, страхування, митне оформлення та ризики, пов'язані з поставкою товару. Натомість Уніфіковані правила та звичаї для документарних акредитивів (UCP), також розроблені Міжнародною торговою палатою, визначають процедуру використання акредитивів як банківського інструменту гарантування оплати. Їхнє застосування стосується відносин між банками, експортерами та імпортерами, і покликане забезпечити виконання

платіжних зобов'язань шляхом перевірки документів, що підтверджують виконання умов контракту [4].

Не менш важливим є вплив правил Інкотермс на підвищення ефективності фінансового моніторингу. Завдяки уніфікації умов контрактів полегшується ідентифікація ризикових операцій, що допомагає виявляти схеми фіктивного експорту, відмивання коштів або незаконного виведення капіталу за кордон.

В умовах воєнного стану, який сьогодні переживає Україна, дотримання правил Інкотермс набуває ще більшої актуальності. Вони забезпечують юридичну визначеність у міжнародних угодах навіть в умовах нестабільності логістичних маршрутів, коливань валютних курсів і підвищених ризиків втрати вантажів. Це особливо важливо для забезпечення безперебійного постачання стратегічних товарів, гуманітарної допомоги та військової техніки, що безпосередньо впливає на фінансову стабільність і національну безпеку [1].

Отже, із зазначеного вище можна зробити висновок, що правила ІНКОТЕРМС – це міжнародно визнаний набір уніфікованих умов, який регламентує права та обов'язки сторін у зовнішньоекономічних контрактах. Правила ІНКОТЕРМС виступають не лише комерційним інструментом регулювання міжнародної торгівлі, а й важливим елементом системи захисту фінансової безпеки держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інкотермс Офіційні правила тлумачення торговельних термінів Міжнародної торгової палати (редакція 2000 року): Правила, Міжнародний документ від 01.01.2000. *Урядовий кур'єр* від 10.04.2002. № 68
2. Гуменюк І. В. Митна справа України: теорія та практика. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 368 с.
3. Кунда Н. Вибір перевізника як елемент управління ризиками при здійсненні міжнародних перевезень вантажів, з використанням експертних методів. *Collection of Scientific Papers «SCIENTIA»*, (August 5, 2022; Lisbon, Portugal), 2022. P. 84–88.

4. Уніфіковані звичаї та правила із документарного акредитиву (UCP-600)
 від 01.07.2020. Веб-сайт. URL:
http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN32072.html. (дата звернення:
 03.11.2025).

Василина КРАСЬКО,
 здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня
 кафедри фінансового та податкового права
 Навчально-наукового інституту права
 Державного податкового університету
Науковий керівник: Вікторія ЧАЙКА,
 доктор юридичних наук, доцент,
 професор кафедри фінансового та податкового права
 Державного податкового університету

СТАН ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ВПЛИВ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ефективність функціонування та гнучкість податкової системи України має безпосередній вплив на стабільність національної економіки і поточний рівень фінансової безпеки. В умовах воєнного стану наша країна перебуває на етапі, коли важливо оперативно реагувати не тільки на зовнішні, а й – внутрішні ризики. Впровадження політики воєнного стану для всіх сфер діяльності, надмірно активний рух євроінтеграційних процесів та суперечності в межах національної податкової системи – ключові фактори, які впливають на рівень фінансової безпеки та, загалом, конкурентоспроможності національної економіки.

Проблематика розвитку та стану податкової системи, а також її впливу на фінансову безпеку, продовжує бути актуальною темою дослідження. У своїх наукових роботах вивчали це питання такі науковці як Н. С. Ситник, Д. О. Товстуха, М. Ю. Абрамчук, В. Л. Андрущенко, Є. М. Богатирьова, О. Я. Бойко, А. С. Галабурда, А. Д. Глушко, М. В. Диха, О. А. Магопєць,

Л. О. Мороз, А. В. Нечипоренко, І. В. Панченко, А. М. Соколовська, К. І. Швабій, С. О. Шевченко тощо.

Проте, питання досі є відкритим, на сьогодні, адже досягнення стабільності національної економіки та фінансової безпеки в умовах воєнного стану та євроінтеграційних процесів є надскладним завданням для державної політики та потребує комплексного підходу.

Значення податкової системи країни, яка перебуває в умовах воєнного стану, полягає не у виключно фіскальній функції, а передбачає собою функціонування сталого механізму, який поєднує сукупність правових інструментів та підходів для досягнення належного рівня забезпечення як економічного, так і військового фронту, а також їх збалансованого співіснування.

Фінансова та податкова стійкість нашої країни з початком повномасштабного вторгнення не перебувала на тому рівні, який дозволив би пройти цей етап більш плавно та безболісно. Різке зменшення податкових надходжень до бюджету, зниження темпів економічного зростання та паралельно збільшення витрат на фінансування соціально-економічних програм та оборонного сектору – те, що стало викликом для національної податкової системи та вплинуло на фінансові можливості країни.

Дослідження статистичних даних свідчать про те, що 2021 рік має найвищі показники по податковим надходженням до загального фонду бюджету, однак період 2022-2023 років, взяв курс на їх значне зниження. Зокрема, серед таких податків – екологічний, рентна плата, акцизний податок, податок на прибуток, податок на додану вартість та податок на доходи фізичних осіб. Першопричинами були зниження бізнесової активності, складнощі із реалізацією підакцизних товарів, скорочення виробничої діяльності та втрата робочих місць [1].

Під впливом вищезазначених подій, в податковій системі країни було застосовано заходи лібералізації по сплаті єдиного податку та ЄСВ для фізичних осіб підприємців, а також було запроваджено знижені ставки при ввезенні окремих товарів до країни. Суттєвим кроком стала заборона застосування

штрафів за порушення податкового законодавства та недотримання правил здійснення розрахункових операцій.

Однак, починаючи із серпня 2023 року податкова система агресивними кроками почала повертатись на довоєнний стан свого розвитку. Відновились податкові перевірки, а також було скасовано лояльне оподаткування. Крім того, сума військового збору із 1,5 % зросла до 5% із 01.12.2024 року – для всіх платників податків, для фізичних осіб-підприємців – із 01.01.2025 року [2].

Правові інструменти, які застосовуються сьогодні, не надають можливості бізнесу та звичайним громадянам бути впевненими в існуючій податковій системі й створюють перешкоди для адаптації в умовах воєнного стану. Для досягнення високого рівня фінансової безпеки важливо створити сприятливі умови для розвитку бізнесового потенціалу замість штучних випробувань на стійкість.

Актуальний стан податкової системи продовжує характеризуватись надмірним податковим навантаженням та проактивною позицією щодо виконання умов Угоди про асоціацію з ЄС. Як результат, вимоги держави не відповідають реальним можливостям економічного фронту.

Вважаємо, що з метою підтримання податкової системи в умовах воєнного стану та активних євроінтеграційних процесів, а також забезпечення фінансової стійкості, важливо запровадити регулярний моніторинг стану ефективності податкової політики та її впливу на фінансову безпеку. Також варто розробити мотиваційні методи для платників податків, які сприятимуть збільшенню кількості учасників «Клубу білого бізнесу», а також дохідної частини бюджету.

Окремо важливо виокремити достатню фінансову підтримку діючого бізнесу, а також тих підприємств, які зазнали втрат унаслідок військової агресії. Також доречним буде розробити комплексну програму навчання для підприємців, як чинних, так і початківців, щодо знань податкового законодавства та їх законних можливостей. Також рекомендовано визначити оптимальні податкові ставки для різних категорій платників відповідно до їх доходів.

Податкова система сучасного розуміння повинна бути спрямованою на лояльні та прості рішення і підходи задля відновлення та підвищення економічної активності, адже успіх на військовому фронті безпосередньо залежить від економічної та фінансової стабільності і безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Назаркевич І. Б., Олійник О. І. Вплив податкової політики на формування фінансової безпеки держави в умовах воєнного стану. *Інноваційна економіка*. 2025. №1 (101). С. 84-91.
2. Красько В. В. Сучасний стан та перспективи розвитку податкової системи в Україні в умовах воєнного стану та посиленої євроінтеграції. *Науковий журнал «Молодий вчений»*. Одеса, 2024. № 7 (131). С. 163-166.

Богдан КРИМЧАНІН,

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,

Навчально-наукового інституту права

Державного податкового університету

Науковий керівник: Олена МЕЛЬНИК,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри фінансового та податкового права

Державного податкового університету

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Відповідно до ч. 1 ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», до правоохоронних органів належать прокуратура, Національна поліція, Служба безпеки України, Військова служба правопорядку у Збройних силах, Національне антикорупційне бюро, органи охорони державного кордону, Бюро економічної безпеки, органи та установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового

контролю, рибоохорони, лісової охорони та інші органи, що здійснюють правозастосовні чи правоохоронні функції [1].

Серед них у забезпеченні фінансової безпеки держави ключову роль відіграють Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Бюро економічної безпеки України (БЕБ), а також органи державного фінансового контролю — Рахункова палата, Державна аудиторська служба та Державна служба фінансового моніторингу України.

Відповідно до Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», основним завданням НАБУ є протидія корупційним та іншим кримінальним правопорушенням, скоєним високопосадовцями, що становлять загрозу національній безпеці, а також реалізація інших передбачених законом заходів із запобігання корупції.

Бюро економічної безпеки України (БЕБ) зосереджується на виявленні, розслідуванні та запобіганні економічним злочинам, зокрема порушенням податкового й митного законодавства, схемам ухилення від сплати податків і зловживанням у сфері державних закупівель.

Органи державного фінансового контролю виконують наглядові та превентивні функції: Рахункова палата здійснює аудит ефективності використання бюджетних ресурсів, Державна аудиторська служба перевіряє законність і доцільність витрат державних коштів, а Державна служба фінансового моніторингу України протидіє відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, що є важливою складовою системи національної безпеки.

Попри значну кількість органів, відповідальних за забезпечення фінансової безпеки держави, їхні функції та сфери компетенції залишаються недостатньо узгодженими. Відсутність належної координації між НАБУ, БЕБ та органами державного фінансового контролю призводить до дублювання повноважень, затримок у розслідуваннях і зниження ефективності заходів протидії фінансовим правопорушенням.

Крім того, чинна законодавча база потребує оновлення з урахуванням сучасних викликів — розвитку цифрових фінансів, кіберзлочинності та

глобальних економічних ризиків. Відтак необхідним є чітке розмежування повноважень між відповідними структурами, налагодження ефективної взаємодії та впровадження інтегрованих механізмів контролю. Такий підхід сприятиме підвищенню рівня фінансової безпеки й зміцненню національної безпеки України загалом.

До того ж, в українському законодавстві досі не закріплено чіткого визначення поняття та правового статусу детективів – посадових осіб НАБУ, ДБР і БЕБ. Така прогалина створює правову невизначеність щодо їхніх повноважень, порядку виконання службових обов'язків і механізмів притягнення до відповідальності у разі порушень. Неврегульованість цих питань призводить до суперечностей у практичній діяльності, ускладнює взаємодію між правоохоронними та контролюючими органами й негативно впливає на ефективність розслідувань фінансових і корупційних злочинів [2, с. 73].

Важливою складовою фінансової безпеки є інтеграція міжнародних стандартів і співпраця з іноземними партнерами. Виконання рекомендацій FATF сприяє ефективному фінансовому моніторингу та міжнародному обміну інформацією про підозрілі операції, а положення Директиви ЄС 2018/843 — посиленню контролю за політично значущими особами та прозорості бенефіціарів. Україна активно взаємодіє з іноземними правоохоронними органами через обмін даними, екстрадицію та спільні операції проти відмивання коштів. Водночас залишаються проблеми координації та узгодження процедур, що потребує вдосконалення для підвищення ефективності міжнародної співпраці.

Отже, ефективна система фінансової безпеки України можлива лише за умови чіткого розподілу повноважень між відповідними органами, оновлення нормативної бази, визначення правового статусу детективів і впровадження міжнародних стандартів. Узгоджені дії всіх інституцій та міжнародне партнерство є запорукою зміцнення фінансової стабільності й захисту національних інтересів держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23.12.1993 № 3781-XII : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text> (дата звернення: 24.10.2025).

2. Тertiшник В., Батраченко Т., Сачко О., Крижановська О., Тertiшник І. Судові та правоохоронні органи України. *Підручник* / за заг. ред. В. Тertiшника. Київ: Алерта, 2025. 408с.

Марія КУЧКО,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник: Альона ГАРБІНСЬКА-РУДЕНКО,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового та податкового права
Державного податкового університету

ГЕОПОЛІТИЧНІ ТА ГЕОЕКОНОМІЧНІ ВИМІРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Україна на сучасному етапі перебуває в умовах воєнної агресії та широкомасштабної трансформації світового порядку. У цих обставинах забезпечення національної безпеки вже не може базуватися лише на військовому компоненті. Має враховуватися взаємозалежність політичних, економічних, інформаційних, технологічних чинників, які інтегруються у глобальні системи. Геополітичний вимір національної безпеки України визначається її розташуванням на перехресті між північно-євразійським та європейським просторами, між впливовими цивілізаційними зонами Сходу й Заходу. З моменту здобуття незалежності Україна змушена балансувати між західним вектором інтеграції та тиском російської імперської орієнтації. Геополітична ідентичність

трансформується під впливом історичних та культурних чинників, глобалізації, а також війни.

Розвиток міжнародного порядку у сучасному багатополлярному світі породжує конкуренцію центрів впливу, групування країн у блоки, формування нових осей впливу. У такій конфігурації Україна прагне до інтеграції з Європейським Союзом, НАТО та до формування партнерств із державами Східної Європи, щоб мінімізувати ризики ізоляції. Стратегічне розташування на чорноморському узбережжі, вихід до енергетичних коридорів, транспортні коридори (наприклад, «Північ – Південь», «Схід – Захід») формують її важливість як перетинної держави.

Цивілізаційні підходи до геополітики (як джерело геополітики) наголошують, що культурно-цивілізаційна приналежність створює «геополітичний код» держави, який впливає на її орієнтацію й пріоритети. У контексті геоекономіки стає актуальним роль України в глобальних ланцюгах вартості як аграрний та ресурсний постачальник, а також зростання її значення як гравця на ринку продовольчої безпеки для інших країн. Проте геоекономічні ризики в Україні особливо зросли внаслідок війни: руйнування інфраструктури, втрати експорту, зниження внутрішнього виробництва, злам ланцюгів постачання, енергетична вразливість. Доповідь НІСД констатує, що економічна безпека перебуває під суттєвим тиском через зростання дефіциту, інфляції, валютні шоки, залежність від імпортованих товарів [1].

Ресурсна стратегія набуває особливого значення. Контроль над енергетичними ресурсами, розвиток відновлювальної енергетики, диверсифікація постачань, нарощування внутрішнього виробництва. Водночас, міжнародні торгівельні зв'язки мають подвійний характер. Вони відкривають можливості зростання економіки, але водночас створюють залежність від зовнішніх ринків, піддають державу шокам глобальної нестабільності. В світовій мережі торгівлі ресурси з високим ризиком дефіциту створюють системні загрози – країни, що залежні від імпорту стратегічних матеріалів, опиняються у вразливому становищі.

У війні як шоку для економіки проявляються каскадні ефекти. Локальні руйнування інфраструктури запускають ланцюгове падіння виробництва й торгівлі, що посилює кризові тенденції навіть у віддалених регіонах. V. Korovkin та A. Makarin аналізують, як війна в Україні вплинула на продукційні мережі – навіть цілі сегменти, що розташовані не безпосередньо у зоні бойових дій, проте зазнали втрат через розриви ланцюгів [3].

У світлі цих тенденцій формування політики національної безпеки має урахувати інтеграцію геополітичної стратегії (співпраця з союзниками, безпекові союзи, участь в геополітичних платформах) з геоекономічними інструментами (економічна диверсифікація, індустріалізація). Україна може нарощувати власну стійкість через формування стратегічних альянсів, залучення інвестицій в критичні сектори економіки, зниження вразливості до зовнішніх шоків. Головним аспектом стає адаптивність – здатність реагувати на зовнішні збурення, перебудовувати ланцюги постачання, переключатися на внутрішні резерви, використовувати міжнародну допомогу як важіль стабілізації [2, с. 47].

Реалізація геополітичного курсу на інтеграцію з Європейським Союзом і НАТО має спиратися на економічні передумови: відповідність стандартам, конкурентоздатність продукції, технологічна модернізація. Без цього геополітичні зусилля ризикують залишатися декларативними. Не менш важливим є інформаційний та культурний виміри. Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки України реалізує механізми протидії дезінформації, формування наративів, комунікації з громадянським суспільством.

Отже, Україна перебуває у ситуації, де геополітичні виклики тісно переплітаються з геоекономічними ризиками. Забезпечення національної безпеки можливе лише за умови поєднання стратегічного курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію з внутрішнім економічним відновленням, диверсифікацією ресурсів та стійкістю до глобальних шоків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базиліук Я., Власенко Р., Власюк О. Економічна безпека України в умовах високих воєнних ризиків. Національний інститут стратегічних досліджень. 2025. URL: <https://niss.gov.ua/publikatsiyi/analitichni-dopovidi/ekonomichna-bezpeka-ukrayiny-v-umovakh-vysokikh-voyennykh-ryzykiv> (дата звернення 08.10.2025)
2. Ситник Г. П., Орел М. Г. Глобалізаційні процеси і національна безпека : монографія. Київ : КНУ імені Т. Шевченка. 2020. 314 с.
3. Korovkin V., Makarin A. Production networks and the wartime economy: Evidence from Ukraine. ArXiv. 2020. URL: <https://arxiv.org/abs/2011.14756> (дата звернення: 11.10.2025).

Анастасія ЛОПОХА,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник: Любов КАСЬЯНЕНКО,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри фінансового та податкового права
Державного податкового університету

БЮДЖЕТ ЯК ЦЕНТРАЛЬНА ЛАНКА ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Фінансова система України є складним механізмом, що забезпечує функціонування держави та задоволення суспільних потреб через акумуляцію, розподіл та використання фінансових ресурсів. У цій системі бюджет посідає особливе місце як центральна та найважливіша ланка, що об'єднує всі фінансові відносини держави. Дослідження ролі бюджету в сучасних умовах набуває особливої актуальності, враховуючи виклики, пов'язані з воєнним станом та необхідністю забезпечення фінансової стабільності країни. Відповідно до статті 2 Бюджетного кодексу України, бюджет визначається як план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які

здійснюються органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду [1]. Дане визначення підкреслює плановий характер бюджету та його спрямованість на реалізацію функцій держави.

Бюджетна система України складається з державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного і адміністративно-територіального устроїв і врегульована нормами права [1]. Така структура відповідає унітарному характеру української держави та забезпечує вертикальну координацію фінансових потоків.

Центральне місце бюджету у фінансовій системі України обумовлене кількома факторами. По-перше, бюджет виступає основним інструментом реалізації фінансової політики держави. Через бюджет здійснюється перерозподіл значної частини валового внутрішнього продукту країни, що дозволяє державі впливати на економічні та соціальні процеси. Як зазначається у науковій літературі, публічні фінанси є ключовою складовою фінансової системи України, які володіють більше половини усіх фінансових ресурсів, а багатофункціональність публічних фінансів зумовлює їх розгалужену структуру, головною складовою котрої є Державний бюджет [2, ст. 150].

По-друге, бюджет є невід'ємною ознакою держави, оскільки разом з податками забезпечує реалізацію суверенітету шляхом створення фінансової основи для діяльності держави. Через бюджет формується фінансова база функціонування держави та місцевих адміністративно-територіальних одиниць для виконання ними своїх завдань і функцій [3]. Без бюджету держава не може існувати як організована політична сила, здатна виконувати покладені на неї суспільством функції.

По-третє, бюджет відіграє ключову роль у реалізації розподільчої та контрольної функцій фінансів. За допомогою розподільчої функції бюджету досягається планомірний розподіл фінансових ресурсів держави, а також рівномірність у тенденціях розвитку всіх регіонів та економічних районів країни [4, с. 48]. Бюджет широко використовується для міжгалузевого та

територіального перерозподілу фінансових ресурсів з урахуванням рівня розвитку економіки і культури на всій території України [4, с. 49].

Структура бюджету відображає його функціональне призначення. Згідно зі статтею 13 Бюджетного кодексу України, бюджет складається із загального та спеціального фондів [1]. Загальний фонд включає всі доходи бюджету, крім тих, що призначені для зарахування до спеціального фонду, та всі видатки, що здійснюються за рахунок надходжень загального фонду. Спеціальний фонд формується з доходів, які мають цільове спрямування, включаючи власні надходження бюджетних установ.

Бюджетні правовідносини характеризуються особливою специфікою. Вони виникають виключно на підставі нормативного акта – Закону про Державний бюджет або рішення про місцевий бюджет представницьких органів місцевої влади [3]. Бюджетні правовідносини тривають у рамках бюджетного періоду, який відповідно до статті 3 Бюджетного кодексу України становить один календарний рік [1]. Така чітка темпоральна визначеність бюджетних правовідносин має забезпечувати їх стабільність та передбачуваність.

В умовах воєнного стану роль бюджету як центральної ланки фінансової системи значно посилюється. Аналіз виконання державного бюджету України за 2024 рік свідчить про його ключову роль у забезпеченні національної безпеки та оборони. Фінансування сектору безпеки та оборони складає понад половину всіх видатків державного бюджету, що підтверджує їх пріоритетність [5]. Водночас, бюджет продовжує виконувати соціальну функцію, забезпечуючи фінансування освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення. Виробництво соціальних благ та послуг здійснюється переважно за рахунок державного бюджету, що підкреслює його соціальну спрямованість [4, с. 56]. Навіть в умовах обмежених ресурсів держава зберігає зобов'язання щодо соціального захисту громадян, що реалізується через бюджетний механізм.

Особливої уваги заслуговує питання дефіциту бюджету, який згідно зі статтею 14 Бюджетного кодексу України визначається як перевищення витрат бюджету над його надходженнями [1]. Дефіцит державного бюджету України

залишається значним через необхідність масштабного фінансування оборони. Фінансування дефіциту здійснюється за рахунок державних запозичень та міжнародної фінансової допомоги, що підвищує значення управління державним боргом.

Ефективність функціонування бюджету як центральної ланки фінансової системи залежить від якості бюджетного процесу. Відповідно до статті 19 Бюджетного кодексу України, бюджетний процес включає стадії складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання та контролю за дотриманням бюджетного законодавства [1]. Кожна стадія має свою специфіку та регламентується відповідними нормами бюджетного права.

На нашу думку, для підвищення ефективності бюджету як центральної ланки фінансової системи необхідно посилити середньострокове бюджетне планування, що дозволить забезпечити більшу передбачуваність фінансової політики держави. Важливим є також удосконалення механізмів міжбюджетних відносин для забезпечення фінансової спроможності місцевих бюджетів та реалізації конституційного принципу децентралізації влади.

Підсумовуючи, варто зазначити, що бюджет є центральною ланкою фінансової системи України, оскільки через нього держава реалізує свої основні функції – економічну, соціальну, оборонну, управлінську. Бюджет забезпечує фінансову основу існування держави та виступає головним інструментом фінансової політики [2, с.150]. Правове регулювання бюджетних відносин здійснюється Конституцією України та Бюджетним кодексом України, які визначають структуру, принципи побудови та функціонування бюджетної системи. У сучасних умовах важливо зберігати баланс між різними функціями бюджету, забезпечуючи як оборонні потреби, так і соціально-економічний розвиток країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бюджетний кодекс України : Кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2542-14> (дата звернення: 14.10.2025).
2. Шайнога А. Е., Радіонова І. Ф. Публічні фінанси як складова фінансової системи. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна серія «Економічна»*. 2021. Вип. 101. С. 85-95. URL: <https://periodicals.karazin.ua/economy/article/view/18313>.
3. Бюджетне право та процес. Фінансове право. *Навчальний посібник*. Академія Національної гвардії України. URL: https://arm.navs.edu.ua/books/finansove_pravo/lekcia4.html.
4. Шевчук І.Л., Черепанова В.О., Ставерська Т.О. Бюджетна система : *навчальний посібник*. Чернівці, 2017. 302 с.
URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shevchuk_Iryna/Biudzheta_systema.pdf.
5. Огляд виконання Державного бюджету України на 2024 рік та рекомендації для 2025 року. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ohlyad-vykonannya-derzhavnoho-byudzhetu-ukrayiny-na-2024-rik-ta>.

Анастасія ЛОПОХА,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник: Оксана БОДНАРЧУК,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового та податкового права
Державного податкового університету

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ОДИН ІЗ ЕЛЕМЕНТІВ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Господарсько-правова відповідальність є одним із найважливіших елементів господарсько-правового регулювання, що забезпечує стабільність економічних відносин та дотримання учасниками господарських правовідносин встановлених правил поведінки. Вона виступає засобом примусу, спрямованим на відновлення порушених прав і законних інтересів суб'єктів господарювання, а також на попередження нових правопорушень [1, с. 34].

Відповідно, господарсько-правова відповідальність - це застосування до суб'єкта господарювання встановлених законом або договором заходів впливу (санкцій) у разі порушення ним правил здійснення господарської діяльності [2, с. 77].

Основними формами такої відповідальності є: майнова, організаційна та адміністративно-господарська. Найбільш поширеною є майнова відповідальність, що полягає у відшкодуванні збитків, сплаті штрафів чи пені [3, с. 122].

Також, принципами господарсько-правової відповідальності є законність, справедливість, пропорційність, індивідуалізація відповідальності та невідворотність санкцій. Законність означає, що відповідальність може наставати лише у випадках, передбачених законом або договором, а невідворотність - що кожне правопорушення повинно мати правові наслідки [4, с. 58].

Зокрема, особливістю господарсько-правової відповідальності є її комплексний характер, адже вона поєднує в собі елементи цивільно-правової,

адміністративної та фінансово-правової відповідальності. Наприклад, за порушення правил ведення бухгалтерського обліку суб'єкт господарювання може нести як майнову (відшкодування збитків), так і адміністративно-господарську відповідальність (накладення штрафу) [5, с. 105].

Так, підставою для притягнення до господарсько-правової відповідальності є наявність складу господарського правопорушення, який включає чотири обов'язкові елементи: протиправну поведінку, шкоду або загрозу її заподіяння, причинно-наслідковий зв'язок між протиправною поведінкою та шкодою, а також вину правопорушника [6, с. 89].

Система санкцій у господарському праві є різноманітною та включає як компенсаційні, так і штрафні заходи впливу. До компенсаційних належать відшкодування збитків, що охоплює як реальні втрати (*damnum emergens*), так і упущену вигоду (*lucrum cessans*). Розмір збитків визначається на момент їх виникнення та підлягає доведенню потерпілою стороною [6, с. 112].

Штрафні санкції виконують каральну та превентивну функції. До них належать неустойка (штраф, пеня), конфіскація, адміністративно-господарські санкції. Неустойка може бути встановлена законом (законна неустойка) або договором (договірна неустойка). Розмір договірної неустойки визначається за погодженням сторін, проте суд має право зменшити її у разі явної непропорційності наслідкам порушення [7, с. 167].

Специфіка господарсько-правової відповідальності проявляється у різних сферах господарської діяльності. Так, у сфері поставки товарів відповідальність може наставати за недопоставку, поставку неякісної продукції, порушення асортименту або термінів виконання договору. За невиконання або неналежне виконання зобов'язань з надання послуг застосовуються специфічні санкції, пов'язані з відшкодуванням вартості ненаданих послуг та збитків від їх неналежної якості [8, с. 234].

Притягнення до господарсько-правової відповідальності здійснюється у встановленому процесуальному порядку. Потерпіла сторона має право пред'явити претензію порушнику з вимогою відшкодування збитків, сплати

неустойки або вчинення інших дій для усунення порушення. Претензійний порядок урегулювання спору є обов'язковим у випадках, передбачених законом або договором [7, с. 189].

У разі неврегулювання спору в претензійному порядку, заінтересована сторона може звернутися до господарського суду з позовом про захист порушених прав. Господарський суд розглядає справи про стягнення збитків, неустойки, про визнання угод недійсними, про визнання дій протиправними та інші спори, пов'язані з господарською діяльністю [8, с. 267].

Отже, із зазначеного вище можна зробити висновок, що господарсько-правова відповідальність є важливим механізмом забезпечення законності та дисципліни у сфері господарської діяльності. Її ефективне застосування сприяє розвитку економічних відносин, формуванню добросовісної конкуренції та захисту прав усіх учасників господарських правовідносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бандурка О. М. Господарське право України : *підручник*. Харків : Право, 2020. 480 с.
2. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144.
3. Кузьмін О. Є. Основи господарського права : *навч. посіб.* Київ : Юрінком Інтер, 2019. 320 с.
4. Шевченко Я. М. Правові засади господарської відповідальності : *монографія*. Львів : Світ, 2021. 256 с.
5. Пилипенко О. І. Господарське право : *підручник*. Київ : Кондор, 2022. 540 с.
6. Вінник О. М. Господарське право : *навч. посіб.* Київ : Правова єдність, 2018. 450 с.
7. Бесянєвич О. А. Господарське договірне право України : *навч. посіб.* Київ : Юстініан, 2021. 528 с.

8. Задихайло Д. В., Кібенко О. Р. Корпоративне управління та господарська відповідальність : *монографія*. Харків : Еспада, 2019. 420 с.

Сергій ЛУГІН,
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Державного податкового університету
Науковий керівник: Ольга ТИЛЬЧИК,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного права,
процесу та митної безпеки
Державного податкового університету

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ІНСТРУМЕНТИ ПРОТИДІЇ ФІНАНСОВИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ЯК МЕХАНІЗМ ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Сучасні виклики економічної безпеки держави обумовлюють зростання ролі адміністративно-правових інструментів у протидії фінансовим правопорушенням. Швидкі зміни в фінансовій сфері, цифровізація платежів та міжнародні ризики у поєднанні з обмеженими ресурсами правоохоронної системи роблять адміністративно-правові методи першою лінією захисту економіки від порушень, що створюють системні загрози національній безпеці [1, с. 34].

Адміністративно-правові методи - це сукупність заходів державного управління, адміністративного нагляду та примусу, що реалізуються через норми адміністративного права і забезпечують виконання фінансового законодавства, контроль за бюджетними відносинами, оподаткуванням, валютними операціями та фінансовим контролем [2, с. 137-138; 5, с. 1]. Вони включають превентивні (регуляторні) механізми, контрольні процедури, адміністративні санкції та адміністративно-правові режими (наприклад, режим фінансового нагляду або тимчасового обмеження діяльності суб'єкта) [1, с. 78].

Для розуміння суті адміністративно-правових інструментів доцільно дослідити їх класифікацію, оскільки саме її аналіз дає можливість оцінити функціональне призначення та ефективність відповідних механізмів у сфері фінансової безпеки. Науковці пропонують їх поділ на чотири групи: 1) регуляторно-профілактичні (ліцензування, обов'язкові звіти, реєстри); 2) контрольно-інспекційні (перевірки, нагляди, аудити); 3) превентивно-аналітичні (обмін інформацією, фінансова розвідка, моніторинг транзакцій); 4) примусові та відновні (штрафи, тимчасові заборони, вилучення ліцензій) [3, с. 344; 4, с. 1]. Така систематизація дозволяє чітко зіставити засіб і його ціль - запобігання, виявлення або притягнення до відповідальності, що є ключовим для належної побудови механізмів фінансового контролю.

Однак, аналіз практики свідчить, що ефективність зазначених інструментів часто знижується через проблеми їх реалізації. Попри наявність законодавчої бази, виявляються типові труднощі: фрагментарність повноважень суб'єктів адміністрування, відставання контролюючих процедур від цифрових технологій, невідповідність санкцій характеру сучасних фінансових правопорушень та недосконалість координації між регуляторами і правоохоронними органами. У результаті адміністративні санкції нерідко застосовуються формально і не враховують превентивного потенціалу заходу, що значно знижує їх роль як інструменту загального стримування [3, с. 346; 5, с. 2].

Водночас виявлені недоліки не заперечують потенціалу адміністративно-правових інструментів, а навпаки - вказують на необхідність їх модернізації та вдосконалення. Аналіз практики свідчить, що дієвість адміністративно-правових заходів суттєво підвищують: інтегровані системи моніторингу і обміну даними між державними органами; диференційований підхід до санкцій, що поєднує економічні стягнення з тимчасовими адміністративними обмеженнями; навчання та сертифікація суб'єктів державного нагляду; а також залучення аналітичних ресурсів (big data, автоматизований аналіз ризиків) для адресного застосування контролю [1, с. 120-122; 4, с. 3].

Таким чином, адміністративно-правові інструменти - ключовий компонент системи захисту фінансової системи держави, здатний забезпечити оперативне реагування на фінансові загрози та створити превентивний бар'єр для порушників. Для підвищення їх ефективності необхідні законодавчі удосконалення, технологічна модернізація контролю і посилення аналітичної спроможності органів управління. Впровадження запропонованих заходів сприятиме зміцненню економічної безпеки як складової національної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Живко З.Б., Черевко О.В., Копитко М.І. та ін. Економічна безпека держави : навч.-метод. посіб. Черкаси : Чабаненко Ю.А., 2019. 240 с.
2. Поярков В.О. Адміністративно-правові методи діяльності суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави / Наук. праці МАУП. Вип. 42(3). 2014. С. 136-140.
3. Комарницька І.І. Актуальні питання протидії злочинам у фінансовій сфері. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. С. 344-349.
4. Дятко О.В. Адміністративно-правові інструменти протидії корупції у сфері оподаткування. *Вісник Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна*. Том 33. №3. 2024. С. 1-6.
5. Тройчук Р.Д. Об'єкт порушення вимог фінансового контролю. *Науковий журнал «Публічне право»*. №1 (84). 2022. С. 1-10.

Вероніка ЛЯХІМЕЦЬ,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник: Любов КАСЬЯНЕНКО,
доктор юридичних наук, професор, професор
кафедри фінансового та податкового права
Державного податкового університету

ПИТАННЯ ПРО НАЦІОНАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ У СФЕРІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

На сучасному етапі фінансова безпека є одним із основних чинників національної безпеки України. Вона окреслює здатність держави забезпечувати економічну стабільність, ефективно управляти фінансовими ресурсами, протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам, а також гарантувати належний розвиток соціально-економічної сфери. Воєнна агресія росії, політичний і дипломатичний тиск, глобальні економічні кризи, коливання валютних ринків і зростання державного боргу створюють серйозні ризики для фінансової системи України. У цих умовах держава має сформулювати чітко окреслені національні пріоритети у сфері фінансової безпеки, які б були спрямовані на забезпечення стійкості економіки та захист національних інтересів.

Фінансова безпека - це такий стан бюджетної, грошово-кредитної, банківської, валютної системи та фінансових ринків, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних загроз, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання [1]. Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» [2], фінансова безпека є складовою економічної безпеки, а її забезпечення - одним із пріоритетних напрямів державної політики. Основною метою фінансової безпеки є створення умов для збалансованого розвитку та задоволення інтересів учасників ринку капіталу на національному та міжнародному рівнях [3, с. 47]. Фінансова безпека має забезпечити стійкість

банківської системи, ефективність бюджетної та податкової політики, контроль над державним боргом, розвиток інвестиційного середовища й протидію тіньовим фінансовим потокам.

На сучасному етапі ускладнює стабільне функціонування фінансової системи низка проблем, серед яких можна виокремити: високий рівень державного боргу та значну частку зовнішніх запозичень, інфляційні процеси та нестабільність національної валюти, корупцію і зловживання у сфері розподілу бюджетних ресурсів, тінізацію економіки та відтік капіталу за кордон, недостатню ефективність фінансового моніторингу і контролю за відмиванням коштів, наслідки воєнних дій, що призводять до втрат у фінансовому секторі, скорочення інвестицій і зменшення доходів бюджету, зовнішньо-економічні чинники. Ці фактори вимагають системної державної політики, спрямованої на зміцнення фінансової стабільності та підвищення рівня довіри до фінансової системи.

З урахуванням сучасних економічних, політичних та воєнних викликів варто визначити ключові національні пріоритети у сфері фінансової безпеки, хоча в умовах російської агресії акценти можуть зміщуватися і трансформуватися. Тому на перше місце серед пріоритетів у сфері фінансової безпеки можна поставити забезпечення фінансування обороноздатності країни; підтримку критичної інфраструктури; запобігання економічним кризам і фінансовим колапсам; адаптацію фінансової політики до умов надзвичайного стану тощо [4, с. 136] У коло національних пріоритетів входить необхідність підтримання збалансованої бюджетної політики, контроль над дефіцитом бюджету та державним боргом. На сьогодні гостро стоїть питання боротьби з корупцією, тому протидія корупції та тіньовій економіці, тобто запровадження ефективних механізмів фінансового моніторингу, цифровізація бюджетних процесів також є одним із ключових національних пріоритетів у сфері фінансової безпеки. Не менш важливим є удосконалення регулювання банківського та небанківського секторів, підвищення їхньої прозорості та надійності; зміцнення податкової безпеки; розвиток інституційного контролю. В умовах інтеграції з

Європейським Союзом, що є стратегічним напрямком розвитку країни, національними пріоритетами у сфері фінансової безпеки варто вважати гармонізацію законодавства з європейськими нормами (адаптація фінансового законодавства до директив ЄС та рекомендацій FATF), а також посилення міжнародної фінансової співпраці.

Втім, упровадження цих пріоритетів ускладнюється низкою викликів, спричинених воєнними діями. Війна істотно підриває фінансову безпеку держави та породжує нові ризики, що можуть звести нанівець зусилля, спрямовані на економічну стабілізацію. Правовими засадами реалізації національних пріоритетів у сфері фінансової безпеки є цілісна система законів і нормативних актів, яка визначає принципи фінансової політики, забезпечує збалансований розвиток економіки, гарантує ефективне використання ресурсів в інтересах громадян та держави. Серед таких нормативно-правових актів: Конституція України, Закон України «Про національну безпеку України», Бюджетний кодекс України, Податковий кодекс України, Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів», Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року, Стратегія національної безпеки України, Стратегія розвитку фінансового сектору України, Державна стратегія регіонального розвитку. Реалізація цих документів потребує координації між органами державної влади, фінансовими інституціями та громадським сектором.

Фінансова безпека є невід’ємним чинником національної безпеки України та фундаментом сталого розвитку держави. Визначення та реалізація національних пріоритетів у цій сфері вимагають системного підходу, послідовності державної політики, удосконалення правового регулювання й підвищення ефективності інституційного контролю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Термінологія законодавства: Офіційний сайт Верховної Ради України, Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/term/32059/sp?sp=i7%3Amax25>

2. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. Дата оновлення: 05.10.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 20.10.2025 р.)

3. Фінансова безпека держави: навч. посіб. / Ситник Н. С., Гукалюк А. Ф., Стасишин А. В., Слобода Л. Я. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2024. 681 с. URL: https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/05/OSTATOCHNA-NA-SAYT-_21_05_11.pdf

4. Доцяк І. І., Плєць І. І. Фінансова безпека України в умовах війни // Вісник Прикарпатського університету. Політологія. Івано-Франківськ, 2025. № 20. С. 130-138. URL: <https://journals.pnu.if.ua/index.php/politology/article/view/232/227>

Марина МАКСИМЧЕНКО,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник: Оксана БОДНАРЧУК,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового та податкового права
Державного податкового університету

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ БЛОКЧЕЙН ТА СМАРТ-КОНТРАКТІВ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЗОРОСТІ ТА МОНІТОРИНГУ РИЗИКІВ У ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ

З розвитком суспільства у всі сфери життєдіяльності впроваджуються новітні технології, зокрема, цифровізація економіки та фінансового сектору передбачає інтеграцію у правову систему інноваційних технологій, таких як блокчейн та смарт-контракти.

Вони спрямовані на забезпечення прозорості фінансових операцій та забезпечують раціоналізацію господарської діяльності. Окрім традиційного розуміння укладання договорів, здебільшого, у паперовій формі, з'являються контракти в електронному варіанті, тобто смарт-контракти, що зберігаються на електронних носіях.

Як зазначає Цимбалюк А.І., «Смарт контракт є різновидом письмової (електронної) форми договору, особливістю якої є те, що воля суб'єкта виражається через спеціальні технічні засоби у вигляді програмного коду. При цьому волевиявлення на укладення договору також означає волевиявлення на його виконання у разі настання визначених умовами договору обставин» [4, с. 429].

Відтак, смарт-контракт варто позиціонувати, як складову вже існуючої договірної форми, та використовувати субсидіарне правове регулювання положеннями Цивільного кодексу України, що визначають чинність та форму електронних правочинів.

Так, у ст. 3 Закону України «Про електронну комерцію», електронний договір - домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків та оформлена в електронній формі» [2].

На думку Добровольської В.В. та Ляховецького О.О., «Доцільно на законодавчому рівні розробити стандарти для смарт-контрактів. Впровадження єдиних технічних та юридичних стандартів для створення смарт-контрактів унормує з самого початку їх використання у сфері господарського права» [1, с. 12].

Адже, технологічною основою для смарт-контрактів слугує блокчейн.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про реалізацію експериментального проекту щодо організації проведення дослідження високотехнологічних засобів методом «Sandbox»», блокчейн це технологія використання розподіленої бази даних, що ведеться як ланцюг записів (блоків), які містять набір даних, пов'язаних між собою та захищених за допомогою

криптографічних засобів та умов, за яких записи є хронологічно послідовними та незмінними, а внесення змін до таких записів (блоків) можливе лише шляхом узгоджених дій серед мережі центрів обробки даних та відповідних ідентичних версій бази даних [3].

Цимбалюк А.І. у своїй роботі пише, що зв'язок між блоками забезпечується за допомогою криптографії та впорядкуванням за часом, причому кожен новий блок інтегрує в себе перевірочні дані з попередніх блоків. Сфальсифікувати дані в одному блоку без одностайної згоди всіх учасників мережі є надзвичайно складно, оскільки це вимагає змін у всій послідовності взаємозалежних блоків. Саме тому, чим більша мережа завдяки зростанню кількості записів, тим вона надійніша і безпечніша [4, с. 428].

Дане твердження наголошує на незмінності та децентралізації блокчейну. Децентралізація дає змогу не користуватися послугами центрального посередника, наприклад банку, нотаріуса тощо.

З точки зору господарської діяльності, можна простежити пряму антикорупційну складову, оскільки жоден із контрагентів не контролює реєстр, то ризик зловживання службовим становищем та розробка корупційних схем з метою зміни фінансової інформації зводиться до мінімуму та підвищується рівень довіри між бізнесом та державою.

З погляду Добровольської В.В. та Ляховецького О.О., «Сучасна взаємодія суб'єктів господарювання з державними органами дедалі більше здійснюється через електронні платформи, що спрощує подання звітності, отримання ліцензій, дозволів та інших адміністративних документів. Використання таких цифрових інструментів дозволяє підвищити ефективність та прозорість державного регулювання підприємницької діяльності» [1, с. 14].

Ця пропозиція підтверджує, що впровадження інформаційних технологій виступає стратегічним господарсько-правовим завданням. Науковці зауважують, що розвиток і впровадження цифрових реєстрів, зокрема реєстрів прав власності, суб'єктів господарювання та фінансових операцій, сприяє спрощенню процесів

державного контролю, полегшує доступ до інформації та зменшує адміністративні бар'єри для бізнесу [1, с. 14].

Отже, із зазначеного вище можна зробити висновок, що технології блокчейн та смарт-контрактів не просто інноваційні технічні засоби, а вони становлять окрему категорію правових інструментів. Технології спрощують взаємодію суб'єктів господарювання з державними органами, що відображається у ефективному здійсненню державного контролю та моніторингу ризиків у фінансовій системі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Добровольська В.В., Ляховецький О.О. Перешкоди та ризики при впровадженні цифрових технологій у господарську діяльність. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія юридична)*. 2024. № 4. с. 10–18.

2. Про електронну комерцію : Закон України від 03.09.2015 р. № 675-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text> (дата звернення 24.10.2025).

3. Про реалізацію експериментального проекту щодо організації проведення дослідження високотехнологічних засобів методом «Sandbox» : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.11.2024 р. № 1238. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1238-2024-п#Text> (дата звернення 26.10.2025).

4. Цимбалюк А.І. Правові погляди на технології блокчейну та смарт-контрактів в українській правовій системі. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету Серія ПРАВО*. 2025. Т. 3, № 90. с. 426–432.

Надія МАРИНИЧ,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник: Оксана БОДНАРЧУК
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового та податкового права
Державного податкового університету

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

Сучасні війни значно впливають на економіку держави, у тому числі на фінансовий сектор.

Під час бойових дій та воєнних загроз банки та платіжні системи стикаються з новими викликами: ризиком припинення роботи, перебоями у платежах, можливістю шахрайства та збоїв у роботі електронних систем.

В таких умовах ключовим є забезпечення безперервності фінансових послуг для населення та бізнесу, а також дотримання правових норм для збереження фінансової стабільності [1].

Тому, фінансова безпека держави у воєнний період залежить від ефективної взаємодії банків і платіжних систем, чіткої регламентації їх роботи та наявності антикризових механізмів.

В Україні цю взаємодію регулюють кілька ключових нормативних актів, зокрема: Закони України «Про банки і банківську діяльність», «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», а також постанови та інструкції Національного банку щодо забезпечення стабільності фінансової інфраструктури під час надзвичайних ситуацій.

Законодавство України встановлює, що банки повинні забезпечити безперервну роботу платіжних систем, електронного банкінгу та резервних каналів зв'язку. Це дозволяє клієнтам здійснювати платежі навіть у випадку часткової втрати інфраструктури [2].

Наприклад, у 2022 році під час активних бойових дій ряд українських банків успішно перевели частину операцій в онлайн-режим, зберігаючи доступність послуг для громадян та бізнесу.

Адже, обмін інформацією між банками та платіжними системами регулюється спеціальними правилами, які визначають строки обробки платежів, формати повідомлень та методи захисту даних. Це дозволяє уникати затримок та помилок під час транзакцій, навіть якщо окремі елементи інфраструктури виведені з ладу. Законодавство передбачає відповідальність за порушення цих правил, що стимулює фінансові установи дотримуватися встановлених стандартів [3].

У кризових умовах ризику шахрайства та фінансових зловживань зростають. Тому правове регулювання передбачає обов'язковий моніторинг транзакцій, контроль за великими переказами та співпрацю з державними органами щодо виявлення ризикових операцій. Це забезпечує стабільність фінансової системи та мінімізує втрати клієнтів.

Закони та постанови НБУ дозволяють банкам вводити тимчасові обмеження на певні операції для захисту клієнтів та стабілізації платіжних потоків.

Наприклад, під час блокування банківських систем у зоні бойових дій тимчасово обмежувалися валютні перекази, але при цьому забезпечувався доступ до рахунків та соціальних виплат.

Попри існуюче законодавство, залишаються проблеми, як:

- затримка оновлення нормативно-правової бази відповідно до сучасних технологій;
- недостатня стандартизація дій у разі кризових ситуацій;
- ризики кібератак на фінансову інфраструктуру [4].

Тому, для удосконалення правового регулювання необхідно:

- розробити стандартизовані алгоритми дій банків та платіжних систем у надзвичайних ситуаціях;

- посилити координацію між державними органами, банками та платіжними системами;
- впроваджувати сучасні інформаційні технології для захисту платіжних потоків [5].

Отже, із зазначеного вище можна зробити висновок, що безперервність фінансових послуг під час війни залежить від ефективного правового регулювання та взаємодії банків і платіжних систем. Водночас законодавство потребує оновлення, а державні органи та фінансові установи повинні активно впроваджувати новітні технології для підвищення стійкості фінансової системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні : Закон України від 06 лип. 2017 р. № 2344-VIII // *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 29. Ст. 315. URL:<https://www.zakon.rada.gov.ua/go/2346-14> (дата звернення 30.10.2025).
2. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07 груд. 2000 р. № 2121-III // *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 5–6. Ст. 30. URL: <https://www.zakon.rada.gov.ua/go/2121-14> (дата звернення 30.10.2025).
3. Про забезпечення безперервного функціонування фінансової інфраструктури в умовах надзвичайних ситуацій : Постанова Правління Національного банку України від 12 берез. 2022 р. № 45. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення 30.10.2025).
4. Ковальчук О. М. Фінансова безпека держави в умовах війни : монографія. Київ : Центр економічних досліджень, 2021. 256 с.
5. Петренко В. В. Платіжні системи та ризики їх функціонування в кризових умовах. *Фінансовий часопис*. 2023. № 5. С. 102–110.

Наталія САВЕНКО,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник: Тетяна МАЦЕЛИК,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри фінансового та податкового права
Державного податкового університету

ПРАВОВИЙ СТАТУС СУБ'ЄКТІВ ПОДАТКОВОГО ПРАВА

У сучасній державі податкове право є одним із ключових інструментів публічного управління, адже саме через нього реалізується фінансова політика, формуються ресурси для виконання соціальних зобов'язань і забезпечується стабільність бюджету. Однак ефективність податкової системи безпосередньо залежить від чіткого визначення правового статусу суб'єктів податкового права, який визначає місце, функції та межі діяльності кожного учасника податкових правовідносин.

Ця категорія має не лише юридичне, а й функціональне значення, оскільки відображає баланс між публічними і приватними інтересами, владними повноваженнями держави та захистом прав платників податків.

Важливість оновленого осмислення правового статусу зумовлена глибинними змінами у законодавстві, що відбулися у 2024–2025 роках.

Прийняття Закону України № 3603-IX від 23 лютого 2024 року «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення онлайн-комунікації з платниками» започаткувало новий етап цифрової трансформації податкового адміністрування, відкривши можливості для дистанційної взаємодії між платниками та контролюючими органами. Закон № 3813-IX від 18 червня 2024 року «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей податкового адміністрування під час воєнного стану для платників податків з високим рівнем добровільного дотримання податкового законодавства», ухвалений у період воєнного стану, закріпив спеціальний режим

податкових обов'язків, орієнтований на забезпечення гнучкості, пропорційності та гуманізації відповідальності [4].

Нарешті, скасування Господарського кодексу України (Закон № 4196-IX від 27 травня 2025 року) засвідчило перехід до єдиної цивільно-правової моделі регулювання господарських відносин, де публічно-правові аспекти, включно з оподаткуванням, залишаються у сфері Податкового кодексу України. Усе це вимагає комплексного переосмислення статусу суб'єктів податкового права з позицій єдності джерельної бази, цифровізації процедур і європейських принципів доброго врядування.

Правовий статус у податковому праві — це системна характеристика, що поєднує юридичні можливості (права), обов'язки, гарантії реалізації та заходи відповідальності. Він конкретизує місце суб'єкта в структурі податкових відносин і визначає механізми взаємодії з іншими учасниками.

За слушним зауваженням Д. С. Дремова, правовий статус суб'єктів у сфері оподаткування не можна зводити лише до формального набору норм — це функціональна категорія, що відображає реальну участь суб'єкта у процесі адміністрування податків, його компетенцію, інструменти впливу та рівень відповідальності [2].

Основою правового статусу виступає податкова правосуб'єктність, яка вбирає в себе правоздатність і дієздатність. Для публічних суб'єктів правоздатність має нормативно-владний характер і виникає безпосередньо з моменту створення органу. Для приватних осіб — платників податків — податкова правосуб'єктність реалізується з моменту виникнення у них обов'язку сплачувати податки, тобто з факту отримання доходу або реєстрації суб'єкта господарювання.

Таким чином, податкова правосуб'єктність має динамічну природу, змінюючись залежно від категорії платника, умов здійснення діяльності та законодавчого режиму.

Варто підкреслити, що після скасування Господарського кодексу України [6] система джерел податкового права зазнала істотного спрощення: тепер

приватно-правові аспекти статусу платників, зокрема їх договірні зобов'язання чи організаційно-правові форми, визначаються виключно Цивільним кодексом України, а публічно-правові елементи – Податковим кодексом України [1]. Це усунуло колізії між господарськими та цивільними нормами й наблизило українську модель до європейської континентальної традиції.

У структурі публічних суб'єктів податкового права вирізняють органи, які формують політику, забезпечують її реалізацію, здійснюють адміністрування та контроль.

До них належать Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, Державна податкова служба України та її територіальні органи, а також органи місцевого самоврядування в частині встановлення місцевих податків. Їхній статус визначається через призму адміністративно-правової компетенції, яка включає владні повноваження, процедурні обмеження, принципи діяльності й підзвітність.

Д. С. Дремов у праці «Суб'єкти публічного адміністрування у сфері оподаткування» (2025) доводить, що ключовою ознакою сучасного статусу контролюючих органів є поєднання владного і сервісного начал. З одного боку, держава зберігає примусовий інструментарій контролю, перевірок і стягнення. З іншого – запровадження електронних сервісів, консультативних платформ і відкритих реєстрів перетворює податкову службу на суб'єкта партнерської взаємодії з платником. Цей підхід відповідає принципам належного управління, орієнтованим на прозорість і підзвітність влади [2].

Подібну тезу розвивають і дослідники у статті *Administrative and Legal Status of Tax Officials* (LSEJ, № 4/2024) [7], наголошуючи, що посадові особи податкових органів мають діяти в межах визначеної компетенції, дотримуючись стандартів пропорційності, неупередженості та правової визначеності. Їхній статус передбачає не лише обов'язок контролю, а й обов'язок забезпечення платникам доступу до інформації, консультацій і механізмів захисту.

Таким чином, адміністративно-правовий статус податкових органів сьогодні розглядається як інституційна гарантія балансу між публічним інтересом і правами платників.

Особливу роль у формуванні цього балансу відіграє Закон № 3603-IX, який закріпив можливість онлайн-комунікації між платниками та ДПС: подання звернень і скарг, отримання відповідей, участь у розгляді справ у режимі відеоконференції. Це не лише підвищує ефективність адміністрування, а й зміцнює правові позиції платників, роблячи процедури більш відкритими.

Приватними суб'єктами податкового права є фізичні особи, самозайняті особи та юридичні особи, на яких покладено обов'язок сплачувати податки й збори. Їхній правовий статус ґрунтується на поєднанні обов'язкових і диспозитивних елементів.

З одного боку, платник не може уникнути базових обов'язків – декларування, сплати, ведення обліку. З іншого – він має широкий спектр прав: отримувати достовірну інформацію, користуватися пільгами, звертатися за індивідуальними консультаціями, оскаржувати рішення, брати участь у процедурах розгляду справ.

Закон № 3813-IX передбачив, звільнення від відповідальності у випадках форс-мажору, а також гнучкі механізми узгодження податкових зобов'язань. Такі зміни демонструють адаптивність податкової системи до кризових умов і зміцнюють довіру до держави [5].

Важливим компонентом статусу платника є гарантії захисту прав, які охоплюють адміністративне й судове оскарження, консультаційні сервіси, можливість дистанційної участі у процедурах. Після впровадження електронних сервісів (3603-IX) платники можуть реалізовувати свої права без фізичного контакту з податковими інспекторами, що зменшує корупційні ризики та підвищує рівень правової визначеності [4].

Окреме місце в системі займають великі платники податків і контролюючі особи контрольованих іноземних компаній (КІК). Їхній статус характеризується

підвищеними вимогами до звітності, обліку та взаємодії з контролюючими органами.

Великі платники мають персоналізоване адміністрування, а КІК – зобов’язані розкривати структуру власності й фінансові результати. Інформаційні листи Державної податкової служби України 2024–2025 рр. деталізують порядок подання звітів про КІК і відповідальність за порушення цих вимог [1].

Таким чином, у межах української податкової системи формується новий тип правового статусу — міжнародно інтегрований суб’єкт, який підпорядковується глобальним стандартам прозорості.

Відповідальність завершує структуру правового статусу, забезпечуючи його дієвість. Для платників податків вона виражається у фінансових санкціях, адміністративних стягненнях або кримінальній відповідальності (ст. 212 КК України). Для посадових осіб ДПС – у дисциплінарних та кримінальних заходах за перевищення повноважень чи службові зловживання. Цифровізація контролю, а саме: автоматизовані ризик-орієнтовані системи, аналітика великих даних, – мінімізує суб’єктивізм у процесі притягнення до відповідальності, зміцнюючи принцип рівності перед законом.

Отже, станом на 2025 рік правовий статус суб’єктів податкового права України постає як динамічна багаторівнева конструкція, що поєднує регулятивні, гарантійні й контрольні елементи. Його еволюція відбувається у трьох вимірах.

По-перше, нормативному, де скасування Господарського кодексу України та оновлення Податкового кодексу України забезпечили єдність правової системи.

По-друге, організаційно-функціональному, у якому запровадження цифрових сервісів і дистанційних процедур змінило взаємодію між державою та платниками.

По-третє, ціннісному, де на перший план вийшли принципи сервісності, добросовісності, пропорційності та прозорості.

Сучасна українська модель статусу суб’єктів податкового права демонструє поступ до європейських стандартів належного управління, у межах яких держава

виступає не лише фіскальним контролером, а й партнером платника, що забезпечує реалізацію його законних прав.

На нашу думку, подальше вдосконалення цього статусу має здійснюватися шляхом розширення цифрових інструментів, підвищення правової культури посадових осіб і забезпечення стабільності податкового законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна податкова служба України. Інформаційні листи щодо застосування правил КІК (2024–2025). URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/>
2. Дремов Д. С. Суб'єкти публічного адміністрування у сфері оподаткування. *Вісник юридичних наук УжНУ*. 2024. № 47. С. 299–305. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/320704>
3. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо вдосконалення онлайн-комунікації з платниками: Закон України № 3603-IX від 23.02.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3603-20#Text>
5. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей адміністрування податків в умовах воєнного стану: Закон України № 3813-IX від 18.06.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3813-20#Text>
6. Про скасування Господарського кодексу України: Закон України № 4196-IX від 27.05.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text>
7. Opatsky R. M., Beznosiuk A. M. Administrative and Legal Status of Tax Officials // *Law. State. Economy Journal (LSEJ)*. 2024. № 4. С. 102–109. URL: https://www.lsej.org.ua/4_2024/102.pdf

Дмитро САКАЛЮК,
здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня
кафедри фінансового та податкового права
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник: Любов КАСЬЯНЕНКО,
доктор юридичних наук, професор
професор кафедри фінансового та податкового права
Державного податкового університету

ОРГАНИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ, ЩО СПРИЯЮТЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЮ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

У світовому розумінні, Європейський Союз (ЄС) є одним із найпопулярніших напрямків для інвестицій. Це пояснюється інклюзивністю та відкритістю економіки, що базується на вільній торгівлі, інвестиціях, інноваціях, верховенстві права та міждержавній співпраці. Ці критерії забезпечують високий рівень конкурентоспроможності Європейського Союзу, що в свою чергу зміцнює його фінансову безпеку та фінансову безпеку його членів.

Забезпечення фінансової безпеки в Європейському Союзі є одним з пріоритетних завдань в системі безпеки ЄС загалом. Зміцненню фінансової безпеки Європейського Союзу сприяє правове забезпечення та спеціально створені органи.

Механізми забезпечення такої безпеки викладені в Європейській стратегії економічної безпеки [1]. Ця стратегія включає в себе такі пріоритети: гармонізація режимів прямих іноземних інвестицій; посилення координації експортного контролю технологій подвійного використання; подальший контроль вихідних інвестицій; сприяння дослідженням і розробкам технологій подвійного використання; пропозиції щодо підвищення безпеки досліджень. Як помітно, основний напрямок - контроль іноземних інвестицій.

Загалом до фінансового сектора Європейського Союзу можна віднести фінансові ринки, банківський та страховий сектори, фінанси (в тому числі «цифрові») та платіжні послуги. Основні органи, що сприяють забезпеченню

фінансової стабільності в Європейському Союзі можна зазначити Європейську комісію, Європейський центральний банк, Європейський фонд фінансової стабільності.

Слід зазначити, що у 2010 році відбулося впровадження Європейської системи фінансового нагляду (ESFS) [2, с. 93]. Європейським Союзом було створено структуру нагляду, що складається з органів нагляду та ради для моніторингу системних ризиків. Тут слід відмітити Європейську раду з системних ризиків (ESRB), основне завдання якої полягає у виявленні загроз стабільності фінансової системи, підготовці рекомендацій та попереджень, а також координація діяльності центральних банків і регуляторів для запобігання кризам.

До органів нагляду відносяться також:

- Європейський банківський орган (ЕБА) – відповідальний за банківський сектор, який забезпечує його прозорість, стабільність та ефективність. Основним завданням є забезпечення стабільності та ефективності банківської системи Європейського Союзу загалом, розробка єдиних правил та стандартів для всіх європейських банків.

- Європейський орган з цінних паперів та ринків (ESMA). Це наглядовий орган фінансової системи Європейського Союзу, який відповідає за захист інвесторів від шахрайства та зловживань та стабільність фінансових ринків. Основною метою ESMA є забезпечення стабільності фінансових ринків та захист інвесторів шляхом регулювання та нагляду за діяльністю фінансових інституцій. В річній робочій програмі ESMA на 2026 рік, стратегічними пріоритетами зазначено: сприяння ефективності ринків та фінансовій стабільності; посилення нагляду за фінансовими ринками ЄС; посилення захисту роздрібних інвесторів [3, с. 3].

- Європейський орган зі страхування та професійних пенсій (EIOPA) - є наглядовим органом за страхуванням та професійними пенсіями в Європейському Союзі. Метою цього органу є сприяння фінансовій стабільності та довірі на ринках страхування та пенсій.

Ці органи розпочали свою діяльність у січні 2011 року після прийняття пакету законодавчих актів. До таких законодавчих актів належать: Регламент (ЄС) № 1092/2010 Європейського парламенту та Ради, яким створено Європейську Раду з системних ризиків (ESRB); Регламент (ЄС) № 1096/2010 про покладання конкретних завдань на Європейський центральний банк щодо функціонування ESRB; Регламент (ЄС) № 1093/2010 про заснування Європейського наглядового органу (Європейського органу банківського нагляду); Регламент (ЄС) № 1094/2010 про створення ЕІОРА; Регламент (ЄС) № 1095/2010 про створення Європейського органу з цінних паперів та ринків ESMA.

Зазначені нормативні акти були прийняті з метою посилення наглядових механізмів в Європейському Союзі враховуючи недоліки, що були виявлені під час фінансової кризи.

На сьогоднішній день забезпечення фінансової безпеки Європейського Союзу перебуває на досить високому рівні незважаючи на різного роду загрози сьогодення. Враховуючи проєвропейський вектор України, важливим є перейняття та адаптування в національну практику досвіду Європейського Союзу, і окремих його членів, в питанні забезпечення фінансової безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. The European Union advances its Economic Security Strategy: focus on foreign investment screening. 2024. URL: <https://www.gide.com/news-insights/the-european-union-advances-its-economic-security-strategy-focus-on-foreign-investment-screening/>

2. Скриль В. Європейський досвід забезпечення фінансової безпеки фінансових установ. Галицький економічний вісник, № 5 (84), 2023.

3. ESMA. 2026 Annual Work Programme. 3 October 2025. URL: https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/2025-10/ESMA22-50751485-1604_Annual_Work_Programme_2026.pdf

Іван ТЕРЕШКО,
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня,
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник: Вікторія ЧАЙКА,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри фінансового та податкового права
Державного податкового університету

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: СУТНІСТЬ, ФАКТОРИ ВПЛИВУ ТА МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Важливою умовою реалізації національної безпеки держави є забезпечення фінансової безпеки, яка виступає одним із ключових елементів економічної безпеки. Її сутність і зміст мають комплексний характер та являють собою багаторівневий динамічний процес, що включає низку підсистем із власною структурою та логікою розвитку. Фінансова безпека держави визначає довгострокову економічну й соціальну стабільність країни, а її оптимальний рівень досягається завдяки дотриманню стратегічних пріоритетів, розвитку незалежного аудиту для контролю та підтримки економічних систем, а також застосуванню альтернативних методів захисту бізнесу поряд зі стандартними інструментами діагностики [1]. Така практика підвищує здатність держави реагувати на економічні кризи непередбачуваного характеру, знижує ризики фінансових втрат і негативних соціально-економічних наслідків. Отже, фінансова безпека є необхідною умовою стабільності, стійкості, ефективності та безперебійного функціонування фінансової системи як у звичайних умовах, так і в період кризових викликів.

Фінансова безпека забезпечує відчуття стабільності в суспільстві, однак її досягнення ускладнюється впливом комплексу економічних та соціальних чинників. Зокрема, макроекономічні умови, рівень доходів населення, інфляція, зайнятість і динаміка вартості життя безпосередньо визначають інвестиційну привабливість та фінансову стійкість держави [2]. Водночас важливим

компонентом виступають соціальні фактори, серед яких ключову роль відіграють системи соціального захисту, доступ до фінансових ресурсів, освіти та охорони здоров'я. Розвинені інститути соціальної підтримки підвищують стійкість економіки до кризових явищ і сприяють зниженню ризиків фінансової нестабільності [3]. Отже, взаємодія економічних і соціальних детермінант формує цілісний рівень фінансової безпеки на індивідуальному та суспільному рівнях.

До ключових факторів, що впливають на фінансову безпеку, належать: стан міжнародного фінансового ринку, інвестиційний клімат і можливості залучення іноземних інвестицій, рівень податкового навантаження та заборгованості, стабільність грошово-кредитної системи, кон'юнктура внутрішнього фінансового ринку, баланс доходів і видатків бюджету (зокрема дефіцит і державний борг), а також рівень корупції та масштаб тіньової економіки.

Забезпечення фінансової безпеки є спільним завданням уряду та суспільства і передбачає досягнення двох ключових цілей: стабільну роботу фінансового сектору та захист національних інтересів, а також гарантування прав і свобод громадян шляхом профілактики та реагування на можливі загрози [4]. Основна функція системи фінансової безпеки полягає в оперативному виявленні та запобіганні внутрішнім і зовнішнім ризикам, що загрожують фінансовим інтересам держави, збереженні монетарної автономії та забезпеченні конкурентоспроможності фінансової системи. Як складова економічної безпеки, ця система передбачає постійний моніторинг і нейтралізацію потенційних загроз.

Основними загрозами для фінансової безпеки держави є: економічні спади, які знижують економічну активність, підвищують безробіття та збільшують державні витрати; фіскальний дисбаланс, пов'язаний із дефіцитом бюджету та зростанням державного боргу; ризики кібербезпеки, що виникають через кібератаки на фінансові установи та критичну інфраструктуру; тероризм і політична нестабільність, що дестабілізують фінансові ринки та стримують інвестиції; глобальні економічні чинники, зокрема зовнішні шоки, валютні коливання та збої в ланцюгах поставок; фінансові злочини, такі як відмивання

грошей, корупція та шахрайство; а також стихійні лиха, що завдають шкоди інфраструктурі та створюють додаткові витрати для держави.

Явища та фактори, що можуть загрожувати фінансовій безпеці України, визначені в офіційних документах державного управління, зокрема у Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері [5].

До зовнішніх загроз належать: обмежений доступ до світових фінансових ринків, ризики експортно-імпоротної діяльності, погіршення міжнародної торгівлі (зокрема дефіцит платіжного балансу), а також залежність від зовнішніх кредиторів і вплив світових економічних спадів на фінансову інфраструктуру. Внутрішні загрози включають: нестабільне та недосконале правове регулювання, незбалансоване податкове навантаження, погіршення інвестиційного клімату, проблеми бюджетної дисципліни та зростання державного боргу, тінізацію економіки, низький рівень золотовалютних резервів, високий ступінь доларизації, нестабільний обмінний курс, слабку капіталізацію фінансової системи та недостатній захист прав інвесторів на фондовому ринку [6].

Отже, фінансова безпека є невід'ємною складовою національної безпеки України, що забезпечує стабільність і стійкість економіки, а також соціальну захищеність населення. Її рівень визначається комплексом економічних, соціальних та зовнішніх факторів, включаючи стан фінансових ринків, інвестиційний клімат, податкову систему, макроекономічну стабільність та ефективність соціальних інститутів. Загрози фінансовій безпеці мають як внутрішній, так і зовнішній характер і включають економічні спади, фіскальний дисбаланс, кіберризики, політичну нестабільність, глобальні економічні шоки, фінансові злочини та стихійні лиха. Подолання цих загроз потребує ефективного управління ризиками, дієвого фінансового регулювання, впровадження заходів кібербезпеки, продуманої фіскальної політики та готовності до надзвичайних ситуацій. Формування надійної та економічно стійкої системи фінансової безпеки є ключовою умовою захисту національних інтересів і підтримки стабільності фінансового сектору навіть в умовах кризових викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Allen, F., Carletti, E., Gale, D. (2014). Financial Stability, Economic Growth, and the Role of Law. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jet.2013.02.002>.
2. Черевко О. В. Інноваційні підходи до забезпечення фінансової безпеки України: мікро- та макро- рівні: *монографія*. Черкаси: видавець Чабаненко Ю.А, 2017. 365 с.
3. Mexmonov, S. The Ways to Ensure the Financial Stability of Agriculture under Conditions of Modernization of the Economy. *Архів наукових досліджень*, 33 (1), 2023. URL: <https://ejournal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/3258>.
4. Кузенко О. Л. Фінансові відносини в системі фінансової безпеки суб'єктів господарювання. *Науковий вісник Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка «Економіка і регіон»*. Вип. 3 (52), 2015. С. 110–115.
5. Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері: розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15.08.2012 № 569-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-%D1%80#Text>.
6. Munyon, T. P., Carnes, A. M., Lyons, L. M., & Zettler, I. (2020). All about the money? Exploring antecedents and consequences for a brief measure of perceived financial security. *Journal of Occupational Health Psychology*, 25(3), 159175. DOI: <https://doi.org/10.1037/ocp0000162>.

Артем ТЕСЛИЦЬКИЙ,
здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня
кафедри кримінального права та процесу
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

РОЛЬ ПРОКУРОРА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ: ПУБЛІЧНЕ ОБВИНУВАННЯ У СПРАВАХ ПРО ЕКОНОМІЧНІ ЗЛОЧИНИ

Фінансова безпека є невід'ємною складовою національної безпеки держави. Вона визначає стабільність економічного розвитку, дієздатність фінансової системи та спроможність держави виконувати свої соціальні й оборонні функції.

Ключову роль у цьому відіграє прокуратура як орган, уповноважений представляти інтереси держави в суді та здійснювати публічне обвинувачення. Саме прокурор, реалізуючи функцію державного обвинувачення, стає центральною фігурою у забезпеченні справедливості, законності та публічного інтересу в справах, що стосуються злочинів проти економічної безпеки.

Здебільшого поняття «фінансової безпеки» трактується у науковій літературі як стан фінансової системи, за якого забезпечується ефективне функціонування державних фінансів, стійкість банківської системи, недопущення масштабних правопорушень у сфері оподаткування, бюджетного процесу та кредитно-грошової політики.

Порушення фінансової безпеки найчастіше відбувається через ухилення від сплати податків, відмивання доходів, корупцію, незаконне використання бюджетних коштів, маніпулювання на ринках капіталу. Ці діяння мають не лише економічний, а й суспільно небезпечний характер, оскільки підривають довіру до держави, послаблюють її інституційну спроможність і впливають на національну безпеку.

Публічний інтерес у сфері фінансової безпеки полягає у забезпеченні стабільності бюджетної системи, чесності підприємницького середовища та

справедливого розподілу суспільних ресурсів. Його реалізація неможлива без ефективної діяльності органів кримінальної юстиції, насамперед прокуратури.

Відповідно до статті 131-1 Конституції України, прокуратура здійснює функцію підтримання публічного обвинувачення в суді. Ця функція набуває особливого значення у справах про економічні злочини, де захист публічного інтересу полягає у збереженні фінансових ресурсів держави та недопущенні їх незаконного використання [1].

Прокурор, виступаючи від імені держави, реалізує її право на кримінальне переслідування осіб, винних у порушенні фінансово-економічної стабільності. Його завдання полягає не лише в доведенні вини обвинуваченого, а й у забезпеченні відшкодування завданих державі збитків, конфіскації незаконно набутого майна, відновленні порушених прав державних і комунальних установ тощо.

Діяльність прокурора у справах про злочини у господарської діяльності здійснюється на трьох основних рівнях:

1. Прокурор забезпечує законність під час досудового розслідування, контролює дії слідчих органів, перевіряє дотримання прав підозрюваних і потерпілих, санкціонує проведення негласних слідчих дій, аналізує фінансово-економічні експертизи.

2. Прокурор виступає представником держави у суді при вирішенні питань щодо повернення бюджетних коштів, відшкодування шкоди, стягнення штрафів, конфіскації активів.

3. Прокуратура здійснює процесуальне керівництво координує діяльність органів досудового розслідування у сфері злочинності у господарській сфері, корупційних та інших кримінальних правопорушень. Таким чином, прокурор виступає не лише процесуальним керівником, а й ключовим гарантом законності у сфері фінансових відносин, що мають кримінально-правовий характер.

Попри реформу прокуратури та створення спеціалізованих органів, залишаються проблеми, що знижують ефективність прокурорського нагляду у справах про економічні злочини.

Так, п. 4 частиною 1 статті 10 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених законом до підслідності Національного бюро, а також в інших справах, витребуваних до Національного бюро прокурором, що здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності [2].

В свою чергу, Прикінцевими та перехідними положеннями Закону України «Про Бюро економічної безпеки України», визначено що матеріали кримінального провадження, які перебувають в органах досудового розслідування, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, на стадії досудового розслідування, передаються відповідному прокурору у кримінальному провадженні для подальшої передачі до Бюро економічної безпеки України [3].

Для подолання цих проблем необхідно поглибити спеціалізацію прокурорів у сфері економічних злочинів, розширити електронну взаємодію між БЕБ, НАБУ та прокуратурою, а також забезпечити реальну незалежність прокурорів під час підтримання публічного обвинувачення. Прокурор у сучасній моделі кримінальної юстиції є не лише представником держави у суді, а й суб'єктом фінансової безпеки держави, який реалізує публічний інтерес через законні форми кримінального переслідування.

Публічне обвинувачення у справах про економічні злочини має подвійне значення: воно спрямоване на відновлення законності у фінансовій сфері та на запобігання руйнівним наслідкам для економіки й державного бюджету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96 ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 19.10.2025 р.).
2. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text> (дата звернення 20.10.2025).
3. Про Бюро економічної безпеки України: Закон України від 28.01.2021 № 1150-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text> (дата звернення 19.10.2025).

Альона ХОРОЛЬСЬКА,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник: Любов КАСЬЯНЕНКО,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри фінансового та податкового права
Державного податкового університету

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У відповідь на повномасштабне вторгнення росії в Україну, держава старалась адаптувати правове поле для забезпечення фінансової стійкості суб'єктів господарювання як одного з ключових чинників національної безпеки. Економічна стабільність, зокрема функціонування фінансового сектору, є критично важливою для підтримки обороноздатності, соціальної стійкості та безперервності роботи стратегічної інфраструктури. Одним із важливих кроків у цьому напрямі стало ухвалення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей діяльності фінансового сектору у зв'язку із введенням воєнного стану» [1]. Цей закон надав Національному банку

України (НБУ) розширені повноваження для регулювання банківської системи, зокрема щодо ведення рахунків державних органів, спрощення процедур ліцензування та нагляду, а також можливості оперативного реагування на кризові виклики. Закон також дозволив НБУ встановлювати особливі вимоги до капіталу, ліквідності та звітності банків, що сприяло стабілізації фінансового сектору в умовах війни.

Особливу увагу було приділено небанківському фінансовому сектору, який також зазнав суттєвого впливу війни. У квітні 2024 року НБУ оновив нормативну базу щодо регулювання та нагляду за діяльністю учасників ринку небанківських фінансових послуг [2]. Зміни торкнулися колекторських компаній, платіжних установ, страхових компаній та інших фінансових організацій. Було уточнено коло суб'єктів, на яких поширюються вимоги, а також умови звільнення від подання певної документації в межах процедур ліцензування. Це дозволило зменшити адміністративне навантаження на бізнес і забезпечити безперервність надання фінансових послуг навіть в умовах бойових дій.

Крім того, Верховна Рада України ухвалила низку законодавчих актів, спрямованих на підтримку трудових відносин і гнучкість організації праці в умовах воєнного стану. Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо організації трудових відносин в умовах воєнного стану» [3] дозволив підприємствам швидко адаптуватися до нових реалій, зокрема через переведення працівників на дистанційну роботу, зміну умов трудових договорів та впровадження гнучкого режиму праці. Це, у свою чергу, сприяло збереженню кадрового потенціалу та зниженню ризиків банкрутства підприємств.

Фінансова стабільність суб'єктів господарювання також підтримується через податкові пільги та спрощення звітності. Уряд запровадив низку податкових стимулів, зокрема відстрочку сплати податків, скасування штрафів за несвоєчасну подачу звітності та зменшення податкового тиску на малий і середній бізнес [4]. Такі заходи дозволили підприємствам зберегти обігові кошти та спрямувати ресурси на критично важливі потреби, включаючи виплату заробітної плати, закупівлю сировини та підтримку логістики. Податкові

ініціативи стали важливим елементом антикризової політики держави в умовах війни.

Важливим інструментом забезпечення фінансової стабільності стало державне гарантування кредитів для бізнесу. Програми пільгового кредитування, зокрема «5-7-9%», були адаптовані до умов воєнного стану: розширено перелік цільових напрямів, знижено вимоги до позичальників, а також збільшено обсяги державних гарантій [5]. Це дозволило підприємствам отримувати доступ до фінансування навіть за умов високих ризиків і нестабільного ринку. Банки, у свою чергу, отримали механізми компенсації ризиків, що сприяло збереженню кредитної активності в економіці.

Нарешті, важливу роль у правовому регулюванні фінансової стабільності відіграє міжнародна підтримка. Україна отримала значну допомогу від міжнародних фінансових інституцій, таких як МВФ, Світовий банк та ЄБРР. Частина цієї допомоги спрямовується на підтримку платоспроможності державного бюджету, а також на фінансування програм підтримки бізнесу [6]. Уряд, у свою чергу, зобов'язався забезпечити прозорість використання коштів, що також відображено у відповідних нормативно-правових актах. Таким чином, правове регулювання фінансової стабільності в умовах воєнного стану є багатовекторним і включає як внутрішні, так і зовнішні механізми підтримки.

Отже, правове регулювання фінансової стабільності суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану є не лише економічною необхідністю, а й важливим елементом забезпечення національної безпеки. Стійкість фінансової системи, збереження платоспроможності бізнесу та підтримка економічної активності прямо впливають на здатність держави протистояти зовнішнім загрозам і забезпечувати функціонування критичної інфраструктури. Такий підхід охоплює банківський і небанківський фінансовий сектор, трудові відносини, податкову політику та державну підтримку підприємництва. Уряд, Національний банк України та Верховна Рада оперативно реагують на виклики війни, впроваджуючи нормативні зміни, які дозволяють суб'єктам господарювання адаптуватися до нових умов, зберігати фінансову стійкість і

забезпечувати безперервність економічних процесів. Важливу роль у цьому процесі відіграють податкові пільги, спрощення звітності, пільгове кредитування, державні гарантії та міжнародна фінансова допомога, що разом формують комплексну систему антикризового регулювання. Така модель не тільки мінімізує ризики масового банкрутства, а й зміцнює економічний фундамент держави, створюючи передумови для її поступового відновлення та стійкості в умовах тривалого збройного конфлікту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей діяльності фінансового сектору у зв'язку із введенням воєнного стану: Закон України від 27.07.2022 № 2463-IX. Дата оновлення 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2463-20#Text> (дата звернення 20.20.2025).

2. Національний банк України. Уточнено особливості регулювання та нагляду на ринку небанківських фінпослуг під час воєнного стану. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/utochneno-osoblivosti-regulyuvannya-ta-naglyadu-na-rinku-nebankivskih-finposlug-pid-chas-voyennogo-stanu>

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо організації трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 01.07.2022 № 2136-IX. Дата оновлення 01.10.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення 20.10.2025).

4. KPMG Україна. Воєнний стан: зміни в оподаткуванні. URL: <https://kpmg.com/ua/uk/home/media/press-releases/2024/09/voyennyi-stand-zminy-v-opodatkuvanni.html>

5. Кабінет Міністрів України. Державна програма «Доступні кредити 5-7-9%»: бізнес отримав пільгових кредитів на 1,1 млрд грн. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/derzhavna-prohrama-dostupni-kredyty-5-7-9-mynuloho-tyzhnia-biznes-otrymav-pilhovyykh-kredytiv-na-11-mlrd-hryven>

6. Світовий банк. Фінансова підтримка, мобілізована для України. URL: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine/brief/world-bank-emergency-financing-package-for-ukraine>